

Someron Joulu

N:o 57

Kotiseutulehti 2022 – historian havinaa ja nykypäivää | Hinta 15 €

Someron Joulu

Someron Joulu on kotiseutulehti, joka kertoo paikallisesta elämänmenosta, kulttuurista ja historiasta. Ensimmäinen Someron Joulu ilmestyi vuonna 1964.

TOIMITUS

Päätoimittaja	Juha Heikkilä
Toimitussihteeri	Marika Haapala
Oikoluku	Pekka Salminen
Vedoksen tarkistus	Leena Nuotio
Ilmoitukset	Olli Nuotio ja Kalle Alhoranta
Taitto	Jouni Hyvärinen
Kansikuva	Mari Oksanen
Painopaikka	Sälekarin Kirjapaino Oy
Painosmäärä	1200
Julkaisija	Somero-Seura ry.

Pyydämme lähettämään jutut ja aineistot ensi vuoden lehteen viimeistään syyskuun loppuun mennessä. Ole juttuideastasi ajoissa yhteydessä toimitukseen. Kuvat otamme mieluiten vastaan laadukkaina digitaalisina kuvatiedostoina mutta myös alkuperäisinä valokuvina tai negatiiveina, jotka palautamme lähettäjälle. Juttuihin liittyviin valokuviin on oltava julkaisulupa.

YHTEYSTIEDOT

Päätoimittaja	040 833 6792
Toimitussihteeri	040 746 2845
Toimituksen sähköposti	someronjoulu@gmail.com
Verkkosivut	www.someroseura.fi
Postiosoite	Someron Joulu c/o Juha Heikkilä Jacob Ritzintie 14 31400 Somero

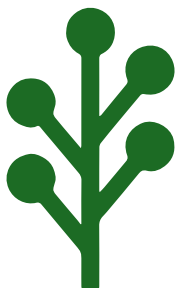
Toivotamme hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta kaikille Someron Joulun lukijoille, lehteen kirjoittaneille, kotiseututyötä tukeville ilmoittajille sekä muilla tavoin lehden tekoon osallistuneille!

Sisällys

Muutoksia ajassa, <i>Marika Haapala</i>	4
Muistoja Someron Linjan ja huoltokorjaamon ajoilta 1956–1960, <i>Raimo Hallikainen</i>	6
Kotiryssät presidentin kimpussa, <i>Pekka Salminen</i>	10
Somerolaisten karjalaisgeenit, <i>Pertti Toukkari</i>	16
Kuvia ja muistikuvia osuusliike Oraksesta, <i>Kaija Parko</i>	20
Maija Haatajan vanhan ajan joulukortteja	27
Talkoot – yhdessä tekemisen iloa, <i>Marika Haapala</i>	28
Mitä annat äidille joululahjaksi, <i>Lilli-Irmeli Hintsa</i>	31
70 vuotta Helsingin olympiakisoista, <i>Heikki Hovila</i>	32
Äideistä parhain, <i>Lassi Kantola</i>	34
Kirje, <i>Helmi Vendelin</i>	38
Hännän Matti, <i>Manu Kärki</i>	40
Ystäväni Irja Laihon muistolle, <i>Sanna Eloranta</i>	42
Aloitin kouluni sodan aikana, <i>Heljä Faven</i>	44
Sätkiä ja tikunpätijä, <i>Lassi Tuominen</i>	47
Oikein käytetty elämä on tarpeeksi pitkä, <i>Raimo Ali-Yrkkö</i>	48
Lapsuus ja nuoruus Somerolla 1950- ja 1960-luvuilla, <i>Helmi Vendelin</i>	52
Somero-Seuran vuosi 2022	58
Nauruvaje, <i>Pekka Alitalo</i>	62
Somerolaisia Hietaniemen hautausmaalla, <i>Jouni Tamminen</i>	64
Kaikenlaista koulunkäyntiä, <i>Jouko Paija</i>	68
Somero – Suomen yhteisöllisin kaupunki, <i>Jutta Varjus</i>	72
Elämää Telkkälässä jatkosodan aikana 1942–1944, <i>Raija Rajala</i>	74
Sulo Tasanko, monen tarinan kirkkoherra, <i>Reijo Siltasaari</i>	78

Muutoksia ajassa

Muutoksen voi toisinaan havaita. Se voi olla konkreettinen tai tunnetasolla tapahtunut, oman ajatusmaailman muutos tai ympäröivään maailmaan ja maisemaan syntynyt uusi havaittava vaihdos. Se voi olla pieni tai suuri, jokaiselle henkilökohtainen kokemus. Jokainen havaittu muutos herättää tunteita.

Monet asiat ovat erilaisia nykyään ajoista, joista saamme tästä lehdestä lukea. Kansakoulut ovat vaihtuneet ala- ja yläkouluiksi ja lapset aloittavat oppimisen jo päiväkodissa esikoulussa. Kouluja on lakkautettu, enää Somerolla toimii vain pari kyläkoulua. Eikä kouluilta kouluille johda latuja, joilla järjestettäisiin pitkiä laturetkiä - luntakaan kun ei välttämättä ole talvisin tarpeeksi näillä leveysasteilla.

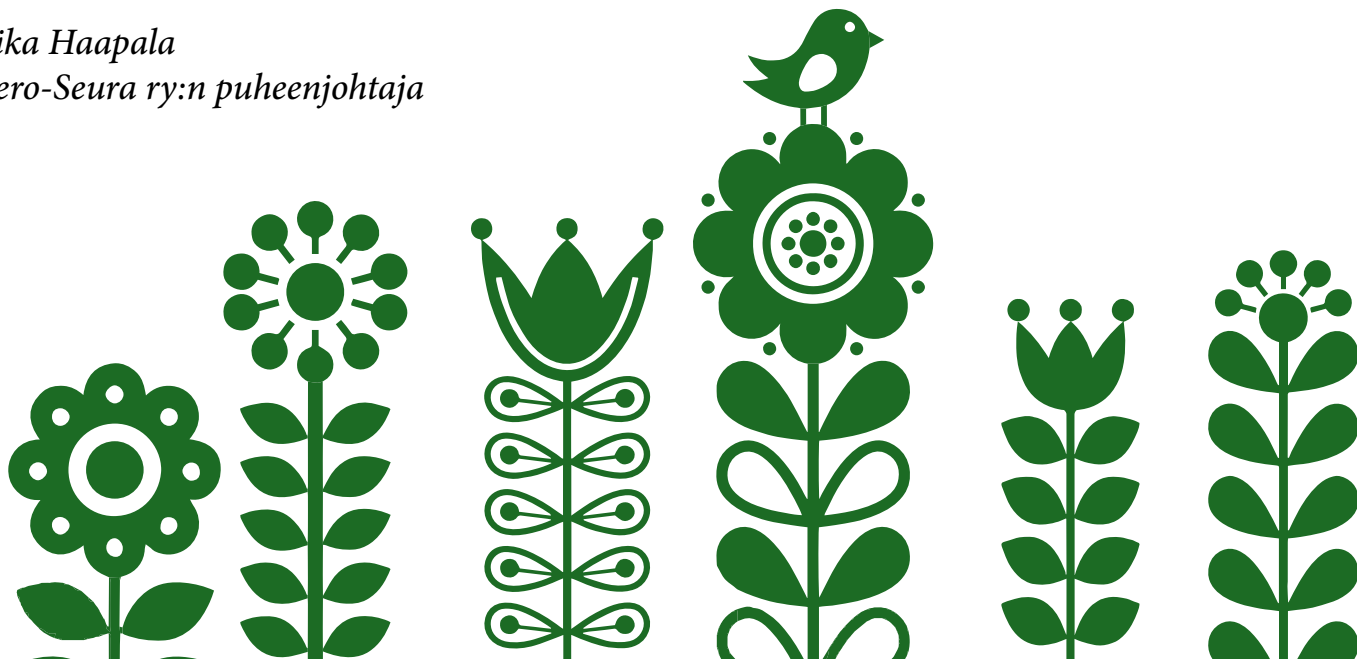
Kyläkaupat ovat vain muistoja kylien väen vähenyessä noin 1970-luvulta alkaen. Myös autoja alkoi olla tuolloin somerolaisilla enemmän ja keskustaan kauppoille pääsi paremmin kuin aikaisemmin. Aikansa edistysmielinen Oras on hävinnyt katukuvasta leipomoineen, teurastamoineen ja liikkeineen.

Ajat muuttuvat ja maisemat myös. Joskus harkittuja muutoksia on tehtävä, jotta jätämme jälkeemme kestäviä muistoja ja kotiseudun historiaa. Uutuuttaan hohtava Torppamuseon luhdin katto kyllä harmaantuu kuukausien kuluessa - kaikki muutokset sentään eivät ole pysyviä.

Marika Haapala
Somero-Seura ry:n puheenjohtaja

*Kerkolan kansakoulun oppilaat 1927–1928.
Opettajana Kaarlo Niemelä sekä hänen puolisonsa
Meeri Niemelä. Kuva: Kyllikki Rasilan albumi*

Vanhan ajan joulu Torppamuseolla

Tervetuloa nauttimaan entisaikojen joulutunnelmasta Someron Torppamuseolle. Järjestämme nyt ensimmäistä kertaa ohjelmaa museolla myös talvisaikaan.

Torpan tuvassa on esillä vanhan ajan joulukoristeet ja joulupöydän antiimet. Someron Tupakanäyttämön jouluseimi on esillä toistuvan puolella.

Avoinna:

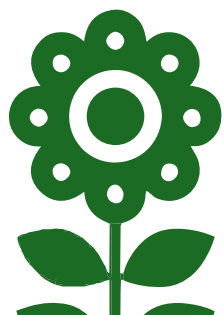
14.-23.12. ja 27.-30.12. klo 14-18.

Pääsymaksu:

Aikuiset 2 euroa, alle 12-vuotiaat lapset ilmaiseksi

Kuva: Juha Heikkilä

RAIMO HALLIKAINEN

Muistoja Someron Linjan ja huoltokorjaamon ajoilta 1956–1960

Someron Linja Oy oli Somerolla suuri työnantaja. Huoltokorjaamolla Turuntiellä oli töissä noin 25 henkilöä. Somerolta ajettiin joka suuntaan, esimerkiksi Helsinkiin lähti ensimmäinen vuoro aamulla kello 4:n aikaan. Sinne ajettiin ainakin viisi vuoroa päivän aikana. Vuoroja lähti myös Turkuun, Forssaan, Saloon, Hämeenlinnaan ja Loimaalle useita päivässä. Linja-autoissa riitti matkustajia, koska ei ollut muita kulkuvälineitä. Täytyy muistaa, että Someron asukasluku oli silloin yli 13 000. Somerniemi oli oma kuntansa. Kuljettajia ja rahastajia oli paljon, jokaista linjaa kohti oli kaksi kuljettajaa ja rahastajaa. Kolme päivää oli töitä ja kolme vapaata. Somerolla oli oma konttori, ja jossain vaiheessa Sulo Alen toimi sen johtajana.

1950-luvun linja-autoista suurin osa oli vanhoja, jopa ennen sotia tehtyjä. Autot olivat monen merk-

kisiä, esimerkiksi Reo, Mersu, Austin, Volvo, Vanaja, Sisu, Bedford, Borvari. Korjaamolla rakennettiin myös linja-auton koreja. Vanhoista autoista jätettiin katto ja alapuoli tehtiin kokonaan uudeksi. Lattiat ja sivutolpat tehtiin puusta, ulkopuoli pellitettiin ja sisäpuolelle tuli filmivaneri. Puumiehiä olivat Mikko Laine, Jalmari Karhunen, Koskisen veljekset ja Gunnar Peltovako. Peltiseppiä oli kaksi sekä maalari. Työnjohtajana oli sotaveteraani, autoteknikko Multala. Yksi asentaja oli vuoroin viikon ajan iltavuorossa ja töihin tultiin kello 16:n aikaan ja työt loppuivat kello 24. Yövahtina talleilla oli Salminen.

Somerolla linja-autot katsastettiin niin, että Turusta tulivat katsastusmiehet. He katsastivat autot korjaamon pihalla ja ajoivat pienen lenkin. Illalla voitiin katsastaa ne autot, jotka tulivat linjoilta myöhemmin. Tällainen päivä oli vähän erilainen työpäivä. Vuonna 1957 tuli uusi laki; linja-autoihin

Someron Linjan autojen huutokauppa.

Someron Linjan henkilökuntaa. Henkilökuntaan kuuluivat muun muassa nämä henkilöt: Peltovako Gunnar, Karhunen Jalmari, Saario Ahti, Helvelä Väinö, Joosela Reino, Mäkelä Veikko, Mäkelä Leo, Niemi Veikko, Kuusisto Sauli, Helvelä Rauno, Jalonen Soini, Virtanen Erkki, Koskinen, Laine Mikko, Järvinen, Hellsten Eino, Lakkamäki, Joosela Annikki, Kedonperä Alma, Salminen, Särmö. Korjaamon työnjohtaja Multala, myöhemmin Jalonen Soini.

täytyi asentaa peili myös oikealle puolelle. Siihen saakka sitä ei tarvinnut olla. Teetti töitä laittaa jokaiseen autoon peili ja kuljettajat napisivat, etteivät ne edes pysy kunnossa, vaan menevät rikki. Nykyään kukaan ei lähtisi ajoon, ellei oikealle olisi peilejä.

Rahastajina oli nuoria tyttöjä ja poikia. Tämä oli monelle ensimmäinen työpaikka, jossa oppi palveluammattia. Tullessani töihin Someron Linjan huoltokorjaamolle asentajaksi olin käynyt ammattikoulun 3-vuotisen autonasentajalinjan ja lisäksi erilaisia kursseja. Palkkani oli 1,31 markkaa tunnilta. Sitä voi verrata siihen, että oli kuusi tuntia töissä ja sillä rahalla sai kirveen ostettua kaupasta.

Someron Linjan korjaamolla oli hyvä yhteishenki. Jos tarvitsi apua tai neuvoja jossain töissä, oltiin valmiita auttamaan tai jos pyydettiin ylitöihin, sinne jäätiin. Someron Linjalla oli myös hinaus-

auto. Omiakin autoja jäi välillä tielle, mutta käytiin myös auttamassa rekkoja, joita oli mennyt ojaan tai jotka eivät päässeet mäkeä ylös. Siihen aikaan kulki Helsinki–Porin-tie Someron kautta, ei ollut vielä uutta tietä. Ainoa huono puoli näissä hinauksissa oli se, että maksua ei meinannut saada noista töistä. Kuskeilla ei ollut rahaa ja firmat olivat useasti huonoja maksamaan. Elettiin tiukoja aikoja.

Matkustajat olivat tottuneet viiveisiin. Muistan, että Turku–Helsinki-linjalla olleesta autosta meni kannentiiviste. Auto ajoi Someron Linjan talleille, jossa työt aloitettiin. Mukana oli aika paljon matkustajia, osa istuskeli autossa ja jotkut kävelivät pihalla. Kaksi asentajaa mahtui työskentelemään, koska auto oli pitkänokkainen. Leyland 90-hevosvoiman moottorin tiivisteiden vaihto kesti kaksi tuntia. Matkustajat eivät paljon na-

pissee. Ainakin osa oli tyytyväisiä, kun matka pääsi jatkumaan.

Siihen aikaan autojen korjaukset olivat erilaisia, kaikki korjattiin itse. Vaihdettiin kumit jarrusylintereihin ja niitä myös hiottiin. Jarruliinat jarruihin niitattiin kenkiin, pakoputket taivutettiin putkesta, starttimoottorit ja laturit korjattiin. Autojen moottorit olivat teholtaan pieniä, esimerkiksi Leylandin moottorit olivat 75-hevosvoimaisia, oli myös 90-hevosvoimaisten moottorien korjauksia.

1950-luvun loppupuolella Someron Linjallekin tuli uusia linja-autoja ja näin vanhat tulivat tarpeettomiksi. Vuonna 1959 pidettiin huutokauppa talleilla. Linja-auton kuljettajaksi oli sota-aikana päässyt erikoisluvalla Laurila Somerniemeltä. Mukavimmat kuljettajat antoivat rahastajapoikien ajaa linja-autoa. Pojilla oli haluja opetella ajamaan. Heidän annettiin ajaa tietysti vain silloin, kun ei ollut

matkustajia kyydissä, esimerkiksi linja-autoasemalta talleille. Kerran Jääskeläinen antoi rahastajan ajaa ja kävi niin huono tuuri, että poika ajoi pylvääseen. Se meni poikki keskeltä ja pylvään puolikas roikkui lankojen varassa. Kun auto kulki hiljalleen eteenpäin, tämä katkennut pylväs löi monta linja-auton ikkunaa rikki – heilahti sopivasti ja mäiskis! Kuljettaja sai lopputilin.

Täytyy ottaa huomioon, että teiden kunto oli vielä hyvinkin huono, tiet olivat kuoppaisia ja keväisin pehmeitä. Jousitöitä kyllä riitti, jousipakkoja vaihdettiin hyvin usein. Jos ei ollut sepän korjaamia varastossa, täytyi rakentaa pakka. Tätä työtä oli silloin usein. Vielä esimerkki teiden kunnosta: tulin linja-autossa Hämeenlinnasta ja päästiin Rengosta jonkin matkaa kun huomattiin, että kuorma-auto oli uponnut keskellä tietä. Linja-auton oli käännättävä takaisin ja kierrettävä Lopen kautta Somerolle. Ihmiset, jotka olivat läheltä kotoisin, lähtivät kävelemään kotiin. Menihän siihen vähän aikaa, mutta päästiin kotiin saakka. Paljon tehtiin korjaustöitä myös ulkona, kun autoja oli jäänyt tielle. Ensin yritettiin korjata, jos oli vähänkin mahdollista. Talvella nämä olivat kylmiä työkeikkoja.

Elettiin vuotta 1958, kun oli oikein kova lumipyry ja osa linjalla olleista autoista jäi tien päälle. Ei ollut aurauskalustoa tarpeeksi. Samoin kävi henkilöautoille. Linja-auton moottoreissa oli silloin vedet. Kun auto jäi jumiin, oli laskettava vedet pois. Muistelen, että Terttilän notkosta haettiin linja-auto vasta kahden päivän jälkeen. Vietiin mennessä kuumaa vettä, ettei se jäänyt, kun laittoi kylmään moottoriin. Näin 64 vuotta sitten jouduttiin tekemään. Ajat olivat ankeita.

Kerran haettiin hinurilla Raunio kanssa linja-autoa Riihimäeltä. Raunio ajoi linja-autoa, minä tulin hinausautolla perässä. Hinuriin tuli takapyöriin jarruvika. Ne jäivät kiinni ja toinen jarrurumpu kuumeni niin paljon, että syttyi vähän palamaan. Samalla jarrutusteho hävisi kokonaan. Oltiin Riihimäellä ja ihmeteltiin Raunio kanssa, mitä tehdään. Päätettiin ottaa linja-auto hinaukseen, koska siinä toimivat jarrut. Raunio meni ajamaan hinuria etumaiseksi. Minä menin linja-autoon, jossa toimivat jarrut. Näin voisi hidastaa molempia autoja. Sovittiin, että hän vilkuttaa takavaloa jarrutusta varten. Ajeltiin ja mentiin välillä aika kovaa. Ihmettelin, miksei valot vilku. Hän taas perille tullessa kyseli, miksi en jarruttanut. Vika oli kai valojen toimimattomuudessa. Päästiin kuitenkin Somerolle. Yö oli mennyt jo pitkälle. Siihen aikaan ei yöllä ollut paljon liikennettä. Tämä jäi mieleeni erikoisena hakureissuna.

Leinon Kaino ajoi pikavuoroa Riihimäelle. Auto oli lähtövalmiina ja kyydissä neljä matkustajaa. Kun kuljettaja nousi autoon, hän sanoi: ”Tulette vielä näkemään vauhdin hurmaa ja sen vaaroja kylmäverisen kuljettajan esittämänä.” Kaksi pelokasta matkustajaa nousi autosta pois – Kaino oli huumorimies! ■

Ensimmäinen kosketukseni Someron Linjan linja-autoon oli sodan jälkeen. Tulin veljeni kanssa vuonna 1945 Humppilasta ”kappeeraiteista” pitkin junalla Forssaan, josta matka jatkui Somerolle linja-autolla. Päämääränä oli Koski Tl. Pääsimme Somerolle, mutta matka tyssäsi tähän. Someron Linjan talleilla oli ollut tulipalo. Siinä paloi useita linja-autoja, jos oikein muistan, viisi autoa. Emme päässeet jatkamaan matkaa Somerolta eteenpäin. Ihmettelimme, mihin pääsisimme yöksi ja menimme kysymään huonetta Lotta-kahvilasta. Sieltä saimme onneksemme huoneen yläkerrasta. Jouduimme odottamaan seuraavan päivän iltaan saakka linja-autoa Somerolla ennen kuin pääsimme jatkamaan matkaa. Lotta-kahvila sijaitsi nykyisen kesäravintola Bönden paikalla. Someron Linjan tallit olivat nykyisen linja-autoaseman lähtölaiturien vasemmalla puolella. Tulipalo oli suuri menetys Someron Linjalle. Silloin oli kaikesta pula, sodasta oli vain vähän aikaa ja Lapissa sodittiinkin vielä. Matkustajia oli paljon, maalla ainoat yleiset kulkuneuvot olivat linja-auto tai kuorma-auton lava. Tällaisen palon jälkiä katsoessa tuli surullinen olo, ja mieleen tuli aika, kun mentiin Karjalaan takaisin jatkosodan aikana. Taloista oli vain perustukset tai savupiippu jäljellä. Nyt näki palon tuhot Somerollakin.

Rauhallista Joulua ja
Onnea vuodelle 2023

ISÄNNÖINTI- JA KIINTEISTÖNVÄLITYSPALVELUT

OP Koti

Joensuuntie 11, 31400 Somero
www.loppk.fi

Veikon Kone

SE TOIMII.

Knuutilantie 1
31400 SOMERO
puh. 02 748 5585

Autoilija

KAI AALTONEN

☎ 0400 721 427

Käy tutustumassa:

www.somero-seura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/somero-seura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

Hyvää Joulua!

**TERVETULOA PALVELEVAAN
RAUTA-MAATALOUS JA
PUUTARHAKAUPPAAN**

Rautanet Somero

p. 02-484 060

Av. ma-to 8.00-17.00, pe 8.00-18.00,
la 9.00-14.00

Rautanet Koski

p. 02-484 920

Av. ma-to 6.30-16.30, pe 6.30-18.00

ÄMYRI

KESÄLLÄ ALUEENSA YKKÖNEN

*Hyvää Joulua
Turvallista
Uutta Vuotta 2023*

amyri.fi

Suomen Kaunein Kesälava 2015, 2020

ja 2022. Hopeaa 2016, 2017, 2018 ja 2019

040 169 4896

info@amyri.fi

ILMALÄMPÖ-

VILART.fi

PUMPPUASENNUS

- LÄMPÖPUMPUT JA MITTATILAUSSKONTIT -

Lummetie 1, 31400 Somero
0405108908
www.vilart.fi

Lounastauko presidentti Kekkosen perinteinen hiihtoretki Porojärvellä 1976. Kuvassa vasemmalta alkaen ylivääpeli Y. Huuhtanen, vuorineuvos Kauko Rastas, maaherra Asko Oinas, talousneuvos Yrjö Alaruikka, presidentti Urho Kekkonen, lääkintäneuvos Rikhard Sotamaa sekä suurlähettiläs Vladimir Stepanov. Kuva: Museovirasto.

PEKKA SALMINEN

Kotiryssät presidentin kimpussa

Presidentti Urho Kekkonen päiväkirjat kertovat Suomen hallitsemisesta hänen presidenttikaudellaan (1956–1981), vain pari vuotta alusta on poissa. Kekkonen koti ja työskentelytilat olivat Helsingin Tamminiemessä, jossa hän otti vastaan erilaisia ja eriarvoisia diplomaatteja, joilla oli asemapaikka, lähinnä suurlähetystö, pääkaupungissa. Vieraan vallan edustajat saivat kutsun Tamminiemeen useinkin aamupäivätunneiksi, jolloinka nautittiin aamupala (Kekkonen käyttäa ilmaisua ”annoin aamiaisen”) ja sitten kuultiin vieraan kuulumiset ja toivomukset, toisinaan tiukat määräykset. Iltavieraat saunotettiin ja sitten jatkettiin poliittisen tilanteen analysointia pikkutunneille asti, usein votkan voimalla. Näissä istunnoissa olivat kutsuttuina läsnä myös vallan vaiheilla olevat Ahti Karjalainen, Johannes Virolainen, V.J. Sukselainen, Kalevi Sorsa, Mauno Koivisto, Arvo Korsimo, Taisto Sinisalo, Aarne Saarinen, Arvo Aalto.

Vieraat olivat lähes aina ja kaikki Neuvostoliiton suurlähetystön henkilökuntaa, sekä diplomaatteja että NKP:n ja KGB:n edustajia. He olivat kotiryssiä, joilla oli työpaikka Helsingin Tehtaankadun lähetystössä tai Turun konsulaatissa Vartiovuorenmäel-

lä. Heidän tavoitteenaan oli luoda henkilökohtaiset suhteet suomalaisiin ministeritason poliitikkoihin, talouselämän vuorineuvoksiin ja tieteen akateemikkoihin. Lisäksi joka puolueella oli oma kontaktihenkilönsä suurlähetystössä. Suomen kommunistipuolueen

↑ Kotiryssät antoivat mieluusti tukensa opiskelevalle taistolaisnuorisolle, joka tässä pitää liittokokousta. Puheenjohtajistossa keskimmäisenä istuu nykyinen SDP:n kansanedustaja ja sijaisministeri Aki Linden. Puhujakorokkeella Taisto Sinisalo. Kuva Kansan Arkistosta.

asiat hoiti kuitenkin Neuvostoliiton kommunistinen puolue; siitä puheenjohtaja Aarne Saarinen ei ollut hyvillään: ”NKP on imeytynyt SKP:hen kuin iilmato. Meidän on kumarrettava Moskovon suuntaan aivan kuin Mekka olisi siellä.”

Huippupoliitikoilla oli huipputason kotiryssä. Päiväkirjoissaan vuosilta 1958–1981 presidentti Urho Kekkosen kertoo kuuluisimmasta kotiryssästään ministerineuvos Viktor Vladimirovistä ja muista lähetystövirkeilijoista, joiden kontrollissa hän joutui virkaansa hoitamaan 25 vuotta.

Vladimirov – kuin hienostunut englantilaisen lordin perikuva

Viktor Vladimirov oli neuvostodiplomaatti parhaasta päästä: hän oli suomalaisen vallasväen keskuudessa kuin kotonaan ja hänestä tuli läheinen ystävä suomalaisten huippupoliitikkojen ja merkkihienkilöiden piirissä. Tuttavapiiri muodostui korkeassa asemassa olevista poliitikoista, puoluejohtajista, teollisuusmiehistä, pankkiireista, talouselämän eliitistä. Sanalla sanoen: Vladimirov oli kotiryssistä kuuluisin, ja ehdoton ykkönen.

Hänen taustastaan tiedetään, että toisen maailmansodan aikana hän oli kolme vuotta rintamalla etulinjassa ja mukana Stalingradin taisteluissa. Sodan jälkeen lahjakas nuori mies pääsi KGB:n korkeakouluun ja valmistuttuaan hänet määrättiin Helsinkiin hoitamaan vuoden 1956:n presidentinvaaleja. Hänen tehtävänä oli luoda luottamukselliset ja kestävät suhteet suomalaisiin poliitikoihin, jotta Suomi saataisiin jatkamaan Neuvostoliiton hyväksymällä ulkopolitiittisella linjalla. Urho Kekkosen oli virkaan Vladimirovin mukaan

eniten ansioita, ja niinpä hän tuli valituksi tasavallan presidentin tehtävään.

Vladimirovin arkinen työ oli jatkuva viikoittaista konsultointia Kekkosen kanssa. Aiheet olivat mitä moninaisimmat, mutta yleensä sellaisia, joista sai suomalaisia – poliitikkoja, kirjailijoita, liikemiehiä, päätoimittajia – tiukasti moittia. Esimerkiksi kun Kalevi Kivistö oli valittu kansandemokraattien presidenttiehdokkaaksi NKP:n kiellosta huolimatta, Vladimirov pillastui pahan kerran ja haukkui hänet kiukuspäissään kovaäänisesti Neuvostoliiton suurlähetystön vastaanotolla. Moskovasta kuului silloin His Master’s Voice.

Elokuussa 1958 Vladimirov julisti, ettei K. A. Fagerholmin laajapohjainen hallitus nauti Kremlin luottamusta. Presidentti Kekkosen oli sitä uumoillut jo hallituksen syntyvaiheissa. Niinpä hän purki harmitustaan päiväkirjalleen: ”Kyllä tämä on niin saatanan surkeaa. Kaikki työ, minkä olen sekä sisä- että ulkopolitiikassa tehnyt, näyttää valuvan hiekkaan.” Näin se oli: jos Suomen hallituksen kokoonpano ei ollut Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitean hyväksymä, alkoi armoton kiristys: kauppasopimus pantiin jäihin ja kaikki muut sopimukset myöskin. Suurlähettiläs Lebedev luki madonluvat: ”Jos Suomi ottaa askeleen länteen, meidän on pakko heittää lasso, ettei se sinne menisi.” Vladimirov antoi Kremlin kaikukammiona ohjeen: ”Suomeen sopii keskustavoimiin nojautuva hallitus, jossa ei ole oikeistolaisia; vaikka se olisi vähemmistöhallitus, on se Neuvostoliiton taholta hyväksyttävissä.” Tästä tilanteesta alkoi koko Kekkosen presidenttikautta koskenut ajanjakso, jossa NKP:lla oli veto-oikeus Suomen

hallitukseen. Hallitus muodostettiin Kremlin kabineteissa.

Vladimirov antoi lehtien päätoimittajille sapiskaa neuvostovastaisuuden käärmeen vapaasta luikertelusta artikkeleihin. Kirjankustantajat saivat taas varoituksia neuvostokriittisistä teksteistä. Sellaisia olivat esimerkiksi entisen sisäministerin Yrjö Leinon muistelmat, joista nousi valtava kalabaliikki. Leinon ex-puoliso Hertta Kuusinen vaati kirjan takavarikoimista. Ja niin tapahtui, kun kustantaja Tammi pani teoksen varastoon lukkojen taakse. Mutta ilo ei ollut pitkäaikainen, kun muistelmat julkaistiin Ruotsissa. Muita paheksuttavia kirjoja olivat Arvo ”Poika” Tuomisen kommunistiajan kuvaukset 1920- ja 1930-luvulta kotimaasta ja Moskovasta: Sirpin ja vasaran tie, Kremlin kellot sekä Maan alla ja päällä. Toinen muistelijana oli Unto Parvilahti, intohimoinen kansallissosialisti ja SS-mies, joka oli jatkosodan aikana ollut suomalaisen Waffen-SS-pataljoonan yhdysupseerina Berliinissä. Hänet luovutettiin Neuvostoliittoon ja tuomittiin siellä 10 vuodeksi vankeuteen. Parvilahti joutui 5 vuodeksi gulagiin, Stalinin ajan vankileirien saaristoon ja sen jälkeen 5 vuodeksi karkotukseen Siperiaan. Vapauduttuaan ja palattuaan Suomeen hän muisteli kirjassaan Berijan tarhat vankeusaikojaan, jotka antoivat ”idän ihmemaan” pakkotyöoloista raadollisen kuvan. Kekkosen sopi kustannusosakeyhtiö Otavan johdon kanssa, ettei kirjasta oteta enää uusia painoksia poliittisista syistä. Ja niin Vladimirov rauhoittui.

Stepanov – unelmissaan Suomen varapresidentti

Vladimir Stepanov oli Kekkosen tapainen railakas kielenkäyttäj,

intohimoinen metsästäjä ja kalastaja, mikä lieene lähentänyt herroja 27 vuoden ikäerosta huolimatta. Mies oli Suomessa 11 vuotta, aluksi lähetystöneuvoksena ja myöhemmin suurlähettiläänä.

Stepanov alkoi moitiskella suomalaisia aina tilaisuuden tullen puolueettomuudella elämöimisestä. Hän korvensi presidentti Kekosta väittämällä, että YYA-klau-suuli kieltää puolueettomuudesta ylipäättään puhumisen. Ja sai silloinen pääministeri Koivistokin syntilistaansa täydennystä, kun Stepanov äimisteli, miten ystävyy-, yhteistyö- ja avunantopimukseen sitoutunut Suomi voi puhua suureen ääneen puolueettomuudesta. Ei ihme, että Koivisto kirjoitti muistelmissaan, että hänen suhteensa Stepanoviin oli ”kylmemmästä päästä kaikista ihmisuhteistani”. Filosofian tohtori Keijo Korhosen nimitys ulkoministeriksi 1977 oli katkera kalkki Tehtaankadun kotiryssille. Stepanov vimmastui pahanpäiväisesti Korhosen lausunnosta: ”Suomi hoitaa asiansa, ei aina tarvitse juosta kysymään neuvoja Tehtaankadulta.” Kun Stepanov kutsui Korhosen lähetystöön muodollisesti onniteltavaksi ministerinimityksestä, paistoi lähettilään olemuksesta ”yrmeys, ynseys ja paha tahto”.

Stepanov oli kuin kaikkivaltias, joka vähätteli aidon voimapolitiikan hengessä pientä kapitalistista naapuriaan; mies ärisi saunavieraanaan olleelle Paavo Väyryselle: ”Minä olen suuren maan suurlähettiläs, sinä olet vain pienen maan ulkoministeri.” Lähettiläs olikin supervallan voimaa häikäilemättömästi hyödyntävä. Hän kehui itäsaksalaiselle puoluetoverilleen aikovansa ajaa Suomen sekasortoon. Stepanov oli Bobrikovin jälkeen vaarallisin Suomi-syöjä, minkä olemme kokeneet. ”Mie-

hen pahin puoli oli se, että hän oli ilkeä tyrannimainen näykkijä, joka vihasi suomalaisia. Hänellä oli katkera ja kaunainen suhtautuminen Suomeen. Stepanov kadehti suomalaisia”, näin häntä luonnehti ministeri Korhonen.

Suomi-Neuvostoliitto-seuran tilaisuudessa Stepanovin pitämä puhe oli kansanedustaja Kullervo Rainion mielestä Suomen itsenäisyyden häpäisemistä. Rainion mukaan ”Suomi sortuu siihen, että omat räikköräähkät kilvan neuvovat tien viholliselle”. Stepanov oli varsinainen myrkyntäjä, joka aina löysi ikäviä aiheita, joista valittaa Kekkoselle, kuten esimerkiksi siitä, että Päiviö Hemäki oli puheessaan käyttänyt vapaus-sanaa, tai että hallitus oli ostanut Englannista Hawk-hävittäjiä enemmän kuin rauhansopimus sallii. Lähettiläs oli tarkoin katsonut televisionäytelmän Sodan ja rauhan miehet, mutta se ei anna hänen mielestään ajankohdasta objektiivista kuvaa; näytelmää ei olisi saanut tuoda televisioruutuun. Esityksestä suivaantunut Stepanov tarttui juovuspäissään itsenäisyyspäivän vastaanotolla joulukuussa ohjelmasarjan asiantuntijana toimineen Keijo Korhosen rinnuksiin ja nosti tämän lattialta kuin jauhosäkin. Nokkapokalta kuitenkin vältyttiin.

Stepanov puuttui röyhkeästi presidentin toimintaan, Suomen ulkopoliittisiin kannanottoihin, hallitusten nimityksiin ja puolueiden asioihin. Hän esitti puolustusministeri Ustinoville ajatuksen Suomen ja Neuvostoliiton yhteisistä sotaharjoituksista. Ustinov ehdotti sitten idean toimeenpanoa Kekkoselle, joka sen kuitenkin torppasi tylsty.

Stepanov kehitteli päässään varsinaista kuningasajatusta: tehdään Suomesta kansandemokratia!

Vladimirov onneksi topppuutteli miestä: ei nyt sentään niin pitkälle pidä mennä. Neuvostoliiton läsnäolo Suomessa oli vahvimmillaan Stepanovin suurlähettiläskaudella. Itätuuli oli jäinen.

Beljakov – kuin norsu porsliinikaupassa

Suurlähettiläs Aleksei Beljakov aiheutti Suomessa Neuvostoliittoa edustaessaan paljon harmia. Selvin päin Beljakov oli varovaisen asiallinen ja nautti siitä kun taistolaistaitelijat puhalsivat kulttuurielämään punaherkkuisen hengen, mutta humalassa hän puhui läpiä päähänsä, käski ja komenteli suomalaisia sekä sekaantui Suomen asioihin yhteenään, vaikka hänen olisi pitänyt suhtautua Suomen sisäpolitiikkaan kuin penkkiurheilijan: seurata katsomosta. Kännipäissään mies on peljättänyt suomalaisia: panssarit ovat rajalla ja asiat Suomessa järjestyvät niiden avulla. Lähettiläs seurusteli vain SKP:n taistolaisten vallankumousromantikkojen kanssa ja intoili jatkuvasti kapinan tekemisestä. Siinä sitä oltiin: taistolaiset yllyttivät Beljakovia puhumaan hurjia! Itse pääsihteeri Leonid Breznev oli ollut helvetin vihainen Beljakoville, koska tämä oli harjoittanut virheellistä politiikkaa Suomessa. Diplomatian liikennesääntöihin perehtymätön Beljakov ajoi poliittisen kolarin. Niinpä kaahari sai palkkansa, hänet kutsuttiin takaisin Moskovaan. Arvata saat- taan, että presidentti Kekkonen oli erittäin helpottunut. Beljakov oli tietenkin kohtelustaan närkästynyt ja pettynyt. Kompensaationa hän uskoi saavansa asemamaansa valtion johdolta arvokkaan läksiäislahjan, mutta turha toivo: kultaa ja mirhamia ei jaettu.

EEC-sopimus – itse Perkeleestä!

Kotiryssät suorastaan hirmustuivat, kun Suomi suunnitteli allekirjoittavansa EEC-sopimuksen länsimaiden kanssa teollisuustuotteiden vapaakauppajärjestelyistä. Painostusta kesti kolmisen vuotta (1971–1973). Käynnistysryypyn EEC-riitaan vänsi päälle Stepanov

EEC-seminaari

Hotelli Hämeenportissa sunnuntaina
7. toukokuuta kello 13

Keskuskillan pj. Pekka Salminen: Euroopan talousliitot
Kansanedustaja Erkki Tuomioja: Suomi ja EEC
Osastopäällikkö Markku Kääriäinen: Suomi ja EEC
SN-Seuran pj. Toivo Ahlfors: EEC ja YYA-sopimus

Kahvitarjoilu

SN-SEURA E-KESKUSKILTA

↓ Somero-lehti 9.5.1972. Kuvassa vasemmalta Toivo Ahlfors, Markku Kääriäinen, Erkki Tuomioja, Pekka Salminen.

EEC-tietoutta saatiin Somerolla

E-keskuskilta ja Suomi-Neuvostoliitto-seura järjestivät sunnuntaina EEC-seminaarin, jossa alustajina olivat kansanedustaja Erkki Tuomioja ja Suomen teollisuusliiton osastopäällikkö Markku Kääriäinen. Molempien alustuksen aiheena oli Suomi ja EEC. EEC-seminaariin otti osaa nelisenkymmentä talouspolitiikasta kiinnostunutta. SN-seuran puheenjohtaja Toivo Ahlforsin alustuksen aiheena oli Suomi, SEV ja EEC.

— Euroopan talousyhteisön eli EEC:n muodostivat 1957 ns. kuutospöytämaat Belgia, Hollanti, Italia, Luxemburg, Länsi-Saksa ja Ranska. EEC:n tarkoituksena on muodostaa Länsi-Euroopasta poliittinen ja taloudellinen yhteisö, jossa kansainvälinen politiikka on yhdenmukaistettu. Se on edennyt tavoitteisiinsa toistaiseksi tulliliittona, mainitsi keskuskillan puheenjohtaja lehtori Pekka Salminen alustuksessaan aiheenaan Euroopan talousliitot.

— Euroopan vapaakauppa-alue eli EFTA muodostettiin vuonna -59, mukaan tulivat Iso-Britannia, Itävalta, Norja, Portugali, Ruotsi, Sveitsi ja Tanska, myöhemmin myös Islanti. Suomi pääsi v. -61 EFTA:n liitännäisjäseneksi erityisen FINEF-

TA-sopimuksen pohjalta. Jäsenmaiden keskinäisessä kaupankäynnissä vallitsee tullivapaus.

— Nyt on EFTA hajoomassa: Englanti, Norja ja Tanska ovat vaihtamassa EEC:n jäsenyyteen. Etenkin Englannin liittyminen lisää Euroopan talousyhteisön kauppapoliittista merkitystä.

Kansanedustaja Erkki Tuomioja käsitteli alustuksessaan vaihtoehtoa EEC vaiko SEV (idän kauppa). — EEC vie keinotekoisesti läpi Euroopan yhdentymistä nopeammin kuin se tapahtuisi luonnollisessa järjestyksessä. Suomelle sopimus EEC:n kanssa on ideologinen sisäpoliittinen kysymys, totesi Tuomioja.

Osastopäällikkö Markku Kääriäisen mielestä EEC ja EFTA eivät ole vaihtoehtoja vaan molempien kanssa olisi saatava aikaan suhde, joka turvaa omaehtoiset sopimusmahdollisuudet. Parasta ratkaisua ei saada keskittymällä joko suljetumman talouden vaihtoehtoon tai laajentuvan vapaakauppaan, vaan näitä kahta on käytettävä hyväksi molempia.

Neuvotteluissa Suomi on valinnut mahdollisimman neutraalin asenteen. EEC:n kanssa ei neuvotella vapaakauppasopimuksesta, vaan vain teollisuustuotteitten tullittomasta kauppasopimuksesta.

Pravdassa: ”Ei yhteistyötä EEC:n kanssa!” Suurlähettiläs Mihail Kotov iski Kremlin kortin pöytään: allekirjoituspäätöstä on siirrettävä ja asiasta on neuvoteltava pääministeri Kosyginin ja presidentti Kekkosen välillä. Kekkosen lupasi, että Suomi tiedottaa ”pääkonttoriin” Moskovaan, kun allekirjoitus tulee ajankohtaiseksi.

Sopimuksen vastustajia ei tarvinnut hakea vain Neuvostoliitosta, vaan myös kotimaassa oli ryhmiä, jotka eivät voineet hyväksyä länsimaisia vapaakauppahankkeita. Niitä olivat taistolaiset kulttuurityöntekijät, kansandemokraatit ja vasemmistososialidemokraatit. Niinpä nämä kriitikot tekivät näyttävän manööverin ja julkaisivat 19. syyskuuta 1973 Helsingin Sanomissa 500 nimen listan vastustajia. Heidän mielestään kauppapolitiikka oli suunnattava pääosin Neuvostoliittoon ja itäblokin maihin. Kysyä sopii, minkä verran allekirjoittajat tiesivät näiden SEV-maiden taloudesta, ja mitä listalle nimensä antaneet ylipäättään ymmärsivät talouspolitiikasta.

Somero ei ollut 70-luvulla mikään tuppukylä, vaan täällä otettiin railakkaasti kantaa maailman kauppapolitiittisiin kysymyksiin, kuten Euroopan vapaakauppa-alueeseen. Osuusliike Oraksen E-keskuskilta ja Suomi-Neuvostoliitto-seura järjestivät toukokuussa 1972, siis 50 vuotta sitten, EEC-seminaarin, jossa kansanedustaja Erkki Tuomioja esitelmässään vastusti länsi-integraatiota ja Teollisuusliiton osastopäällikkö Markku Kääriäinen puolusti sitä. Sanan säilän iskuja oli seuraamassa ja kommentoimassa nelisenkymmentä kuntalaista.

Koko komppania Neuvostoliiton suurlähetystön virkailijoita oli taistelemassa Suomen EEC-sopimusta vastaan, lausumassa siitä vuoron perään aina oman kieltei-

sen käsityksensä. Tämä joukko – Mihail Kotov, Viktor Maltsev, Aleksandr Shelepin, Vladimir Stepanov – oli varsinainen valvontakomissio. Tehtaankadun miesten painostus ei kuitenkaan hirvittänyt Kekkosta, vaan hän allekirjoitti Suomelle elintärkeän sopimuksen 5. lokakuuta 1973. Presidentti sai torjuntavoiton kotiryssistä.

Huumoria mausteeksi

Moiseen kiivaaseen myllytykseen Kekkosen ei enää joutunutkaan, kun EEC-sopimus oli saatu voimaan. Karvaan tappion jälkeen lähetystövirkailijat keskittyivät olennaiseen eli rutiinitehtäviinsä ja järjestämään presidentin Neuvostoliiton vierailuja sekä siihen, että Kekkosen valitaan yhä uudelleen ja uudelleen ja uudelleen tasavallan presidentiksi: milloin poikkeuslaila, milloin valitsijamiesvaaleilla, pääasia että hänet valitaan.

Niinpä Kekkoselle jäi aikaa merkitä muistiin päiväkirjaansa omaksi ilokseen kuulemiaan huumoripläjäyksiä, jotka muutoin olisivat painuneet unhon yöhön. Kuten esimerkiksi: Kekkuskriitikko vuorineuvos Paavo Honkajuuri heitti aforismin: ”Meillä on hyvä presidentti, jos kohta auringollakin on pilkkunsa.”

Vaalien jälkeen Kekkosen epäili haukkumisryöpyn iskevän taas päin kasvoja. Hän lohdututtui: ”Mutta mitä ne minulle voivat? Tappaa eivät tohdi ja tiineeksi eivät saa.”

Kulttuuripiireistä kantautui havainto: Suomalaisen kirjallisuuden maine ei kauan kestä sitä, että yhä useammat kirjailijat esiintyvät selvin päin.

Saksalainen turisti ja venäläisen työmies olivat iltaoluella Leningradissa ravintolassa. Saksmanni kehua retosteli: ”Kuulepas sinä musikka, kun minä lähdän aamulla

toimistoon, otan alleni Bemarin, viikonloppuna mökkireissulle Audin ja ulkomaanmatkoille Mersun. Entäs sinä?” Venäläismies turhia kursailematta vastasi: ”Töihin porhallan Ladalla, Volgalla taittuu matka datsalle ja kun matkustan ulkomaille, jyristan sinne – panssarivaunulla.”

Lähtö ja loitsu

Pitkin 1970-lukua on päiväkirjassa merkintöjä siitä, että Kekkosen terveys reistaili. Vika oli päässä: muisti saattoi pätkiä yhtäkkiä, ja tuli muutaman minuutin pimeitä hetkiä. Vielä viimeisillä voimillaan hän halusi lähteä elokuussa 1981 kalastusretkelle Islantiin, mutta matka epäonnistui pahasti: mies oli äreä ja levoton, aika ja paikka menivät sekaisin ja harha-aistimukset yllättivät. Kuukauden sairausloma oli edessä, mutta tervehtymistä ei siinä ajassa tapahtunut. Luopuminen presidentin virasta sinetöitiin 27.10.1981. Presidentin viimeiset sanat eronpyynnön allekirjoitustilaisuudessa: ”Pojat auttakaa minua ja pitäkää minusta huolta!” Urho Kekkosen 25-vuotinen presidenttiys oli ohi. ■

LÄHTEET

Lenita Airisto 2022: Noitanaisen ilosanoma.

Aleksandr Gorbunov 1992: Tehtaankatu 1.

Lauri Hokkanen 2021: Kenen joukoissa seisoin.

Alpo Rusi 2022: Kremlin kortti.

Heikki Saari 2014: Kotiryssät.

Juhani Suomi 2001–2004: Urho

Kekkosen päiväkirjat 1–4.

Jukka Tarkka 2012: Karhun kainalossa.

TEKSTI: PERTTI TOUKKARI

Somerolaisten karjalaisgeenit

Sini Kermisen tutkimus paljastaa evakkojen asuttamisen näkyvän yhä geeniperimässä.

Someron Talvisillalla syntynyt FT Sini Kerminen oli toteuttamassa pari vuotta sitten Helsingin yliopiston Suomen molekyylieläketieteen instituutin tutkimusta, jossa kartoitettiin, miten väestön perimä eri alueilla muuttui 1900-luvulla.

Erityisesti yli 400 000 karjalaisen evakuoiminen Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta näkyy yhä väestön geeniperimässä. Vaikka evakuoiminen tapahtui melko lyhyen ajan kuluessa, se vaikutti enemmän väestön sekoittumiseen kuin 1950-luvulla alkanut kaupungistuminen ja maaltamuutto.

Syksyllä 1947 Somerolla oli 2752 siirtokarjalaista ja viisi vuotta myöhemmin 2305. Vuonna 1945 kunnan väkiluku oli 8961. Evakkojen asuttaminen vaikutti somerolaisten elämään sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti. Avoliittojen myötä karjalaiset tavat ja geenit sekoittuivat. Karjalaisgeenien on ajateltu myös tervehdytäneen somerolaisten perimää – monissa kylissä ”sukulaisavioliitot” olivat yleisiä vuosisatojen ajan.

Sini Kerminen väitteli filosofian tohtoriksi Helsingin yliopistossa

29.1.2021; ”Geneettinen hienorakenne ja polygeeniset riskiarvot Suomessa” (suom.).

Kermisen väitöskirjan kolmannessa työssä käsitellään siirtokarjalaisten muuttojen vaikutusta suomalaisten läänejä vastaavilla alueilla. Tutkimusaineisto koostui yli 18 000:n vuosina 1923–1987 syntyneen suomalaisen dna-näytteestä, syntymävuodesta ja asuinpaikasta. Tarkoituksena oli selvittää, miten näiden ryhmien perimä vaihteli muuttoliikkeiden seurauksena.

Tutkimus paljastaa, että Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Hämeessä lounaissuomalaisen vertailuryhmän osuus pieneni yli 20 prosenttiyksikköä, kun itäsuomalaisten sukutaustojen osuus kasvoi. Suomessa siis muutettiin enemmän idästä länteen kuin lännestä itään.

– Olemme myös laskeneet kunta- ja kaupunkikohtaisia sukutaustaosuuksia tilastollisesti koko aineiston pohjalta, eli osuudet ovat vain karkeita arvioita ja lähikuntien osuudet ovat hyvin samanlaisia keskenään. Tuloksista kuitenkin huomataan, että Somero näyttää olleen vahvasti osa lounaissuomalaisen perimän aluetta,

jota on noin 60–70 %. Luovutetun Karjalan alueen perimä on noin 11 %, Sini Kerminen sanoo.

Vähiten muutosta väestön perimässä on Pohjanmaalla, jossa karjalainen sukutausta kasvoi sodan jälkeen, mutta hävisi suurimmaksi osaksi jo 1950-luvulle tultaessa.

– Se tarkoittaa, että karjalaiset evakot eivät jostain syystä jääneet Pohjanmaalle asumaan vaan jatkoivat sieltä matkaansa jo ennen seuraavan sukupolven syntymää, kertoo Kerminen.

Asenneilmapiiriä karjalais-evakkoja kohtaan on tutkittu 1940-luvulta lähtien. Perinteisesti on vallinnut käsitys, että hämäläinen tai pohjalainen asenneilmapiiri siirtoväkeä kohtaan on ollut erityisen jyrkkä. Kylmäkiskoisinta evakkojen kohtelu sotien jälkeen oli juuri Pohjanmaalla. Sinne ei haluttu jäädä. Ensimmäinen laajahko tutkimus oli vuonna 1952 ilmestynyt Heikki Wariksen ym. ”Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta”.

Tätä käsitystä tukee siirtoväen muuttoliike, joka sotien jälkeen suuntautui Hämeestä ja Pohjan-

Karjalan eveakoita. Kuva Kansallisarkisto.

maalta suurempia kaupunkeja kohti ja Kaakkois-Suomeen.

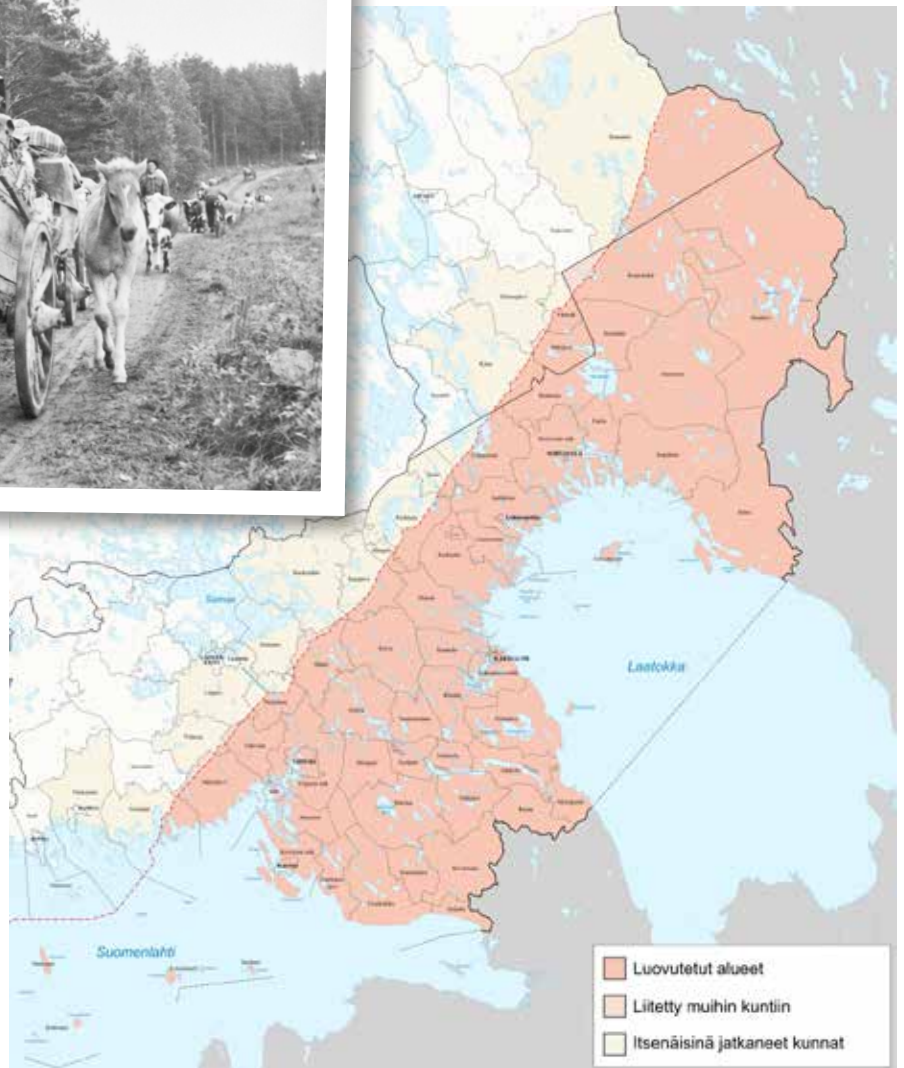
Talvisodan jälkeen Etelä-Pohjanmaalle asutettiin noin 30 000 Karjalan evakkoa.

Ristiriitoja aiheutti kulttuurien erilaisuus, vaikkapa se, että karjalaiset olivat tottuneet tekemään uuniruokia ja lämmittämään uunia päivittäin, mitä taas Etelä-Pohjanmaan nuukat isännät eivät hyväksyneet ja väittivät karjalaisten syövän enemmän kuin tienaavan.

Siirtoväkeä pidettiin laiskana, koska heillä oli tapana pitää työntöön lomassa kantaväestöä pidempi ruokalepo.

Somero-lehti suhtautui huumaanisti ja ymmärtäväisesti karjalaisevakkeihin. Talvisodan jälkeen lehti vetosi lukijoittensa isänmaallisuuteen ja vaati somerolaisilta hyviä tapoja: lehti uhkasi julkaista huonoon ja epäystävälliseen käytökseen syylistyneiden nimet!

Jatkosodan jälkeen lehden siirtokarjalaisia sympatisoiva linja jatkui. Somero antoi evakoille

VILJELMIEN LUKU JA PROSENTTIOSUUS VUOSIEN 1941 JA 1950 PELTOALAN MUKAAN 79. MAANLUNASTUSLAUTAKUNNAN ALUEELLA

SOMERO

ha	kpl 1941	%	kpl 1950	%	erotus/kpl
....-14,99	1021	73,6121	1900	82,9694	+ 879
15-49,99	0296	21,3410	0348	15,2965	+ 052
50-99,99	0050	03,6049	0041	01,7904	- 009
100-	0020	01,4420	0001	00,0437	- 019
Yht.	1387	100	2290	100	+ 903

SOMERNIEMI

ha	kpl 1941	%	kpl 1950	%	erotus/kpl
....-14,99	327	84,4961	477	89,9925	+ 150
15-49,99	053	13,6951	056	10,4478	+ 003
50-99,99	005	01,2920	002	00,3731	- 003
100-	002	00,5168	001	00,1866	- 001
Yht.	387	100	536	100	+ 149

Vuosien 1941 ja 1950 yleinen maatalouslaskenta SVT III, Maatalous 45:2 ja 38:3

Vuosien 1941 ja 1950 välillä Somerolle ja Somerniemelle synnytettiin yli 1000 uutta maatilaa.

palstatilaa julkaista säännöllisesti karjalaisaiheisia juttuja ja tiedotuksia. Karjalaisia arvostelevia juttuja ei lehdessä juuri ollut.

”Vetoomus somerolaisille ja siirtoväelle Somerolaiset! Teille on jäänyt kotinne ja tavaranne, vaikka sotien vaikutukset ovat tietysti monella muilla tavoin jättäneet jälkensä tännekin. Ymmärtäkää jo toisen kerran kotinsa ja tavaransa jättämään joutuneiden siirtolaisten asema ja yritäkää parhaanne mukaan auttaa heitä selviytymään uuden elämän alkuun.” [–]

”Siirtolaiset! Kantakaa kova kohtalonne pää pystyssä. Asiat eivät valitellusta parane. Koittakaa sopeutua täkäläisiin elämäntapoihin, jotka ovat erilaisia kuin kotona Karjalassa. Olette olosuhteiden pakosta monessa tapauksessa joutuneet jakamaan muutenkin hyvin rajoitetut tilat. Yritäkää parhaanne mukaan tyytyä vaatimattomimpiinkin oloihin ja säilyttäkää hyvä sopu paikakuntalaisten kanssa. Yhdessä on kestäetty suurimmissakin koettelemuksissa, yhdessä kestämmme nykyisetkin ohimenevät vaikeudet. Somerolla 5 päivänä maaliskuuta 1946. Someron siirtoväen huoltolautakunta.” (Somero 8.3.1946)

Siirtokarjalaisten perinteen tutkijan, FT Pirkko Sallinen-Gimplin mukaan siirtoväen sopeutumisesta helpotti muun muassa elintilamaan asukasluku suhteessa pinta-alaan oli pieni. Suomella oli tilaa sijoittaa maataloussiirtoväki maaseudulle ja järjestää heille omat tilat. Siirtoväen maatilat olivat myös niin pieniä, ettei niistä ollut uhkaa kantaväestön viljelijöille.

Yhteiskunnallisen rakennemuutoksen aikana, jolloin maaltamuutto kaupunkeihin alkoi, siirtoväen oli helpompaa rakentaa omaa

Sini Kerminen väitöksen aikoihin 2021. Kuva: Sini Kerminen.

elämäänsä yhteiskunnassa, joka oli sosiaalisesti avoimempi ja joustavampi kuin ennen sotavuosia.

Siirtoväen sopeutumista helpotti myös lainsäädäntö, joka takasi melko tasavertaisen kohtelun muiden kansalaisten kanssa. Evakot olivat oman maan kansalaisia, eivät muualta tulleita pakolaisia tai karkotettuja. Siirtokarjalaisten elämää helpotti myös mahdollisuus asettua suomenkielisen väestön keskelle. Murre-eroista huolimatta voitiin ymmärtää toisiaan.

Yhteiskunnallisesti merkittävää oli, ettei Suomessa syntynyt pakolaisleirejä ja poliittisilta levottomuuksilta välttyttiin. Siir-

toväkiongelman ratkaisua auttoi myös se, että evakot siirrettiin Kanta-Suomeen yhtä aikaa – tämä takasi tasavertaisen kohtelun.

Siirtoväen maansaanti hoidettiin myös melko ripeästi. Sitä helpottivat siirtoväen edustus päätöksenteossa ja myös kokemus asutustoiminnasta, jota oli harjoitettu itsenäisyyden alusta lähtien. Moskovan rauhasta 1940 kului vain kolme kuukautta pika-asutuslain ja Moskovan välirauhasta 1944 noin kahdeksan kuukautta maanhankintalain säätämiseen. 1,9 miljoonan hehtaarin maanhankinta oli saavutettu vuoden 1951 loppuun mennessä, ja siirtoväen sijoittumi-

Reino Toikka oli siirtoväen edustajana Someron maanlunastuslautakunnassa. Kuva on Muolaan pitäjätseuran johtokunnan kokouksesta 1989. Oikealla puheenjohtaja Kauko Nikkanen. Kuva: Pertti Toukkari.

nen oli toteutunut lähes kokonaan vuoteen 1952 mennessä. (Pirkko Sallinen-Gimpl, Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen, s. 23–26)

Haastattelin 1987 Muolaassa vuonna 1917 syntynyttä Reino Toikkaa evakkojen asuttamisesta Somerolle. Toikka oli toimeenpanemassa vuoden 1945 maanhankintalakia maanlunastuslautakunnassa Somerolla siirtoväen edustajana. Tältä näköalapaikalta hän sai seurata yli kahden tuhat siirtolaisen sijoittamista paikakunnalle. Somero oli kartanoiden ja suurtilojen pitäjä: karjalaiset pääsivät maan parhaille viljelyseuduille.

Maanluovutus ei käynyt aina kivuttomasti. Jotkut suvut olivat hyvinkin hanakoita valittamaan. Tosin Toikan mielestä suurempia kahinoita somerolaisten maanluo-

vuttajien kanssa ei ollut. Kaikki perustui lakiin, joten peli oli selvä.

– Piti kylmästi ottaa tietty linja, jota aikoi noudattaa ja pitää siitä kiinni. Maan luovuttaminen oli monille isännille erittäin kova paikka. Lakia ei olisi mielellään hyväksytty sellaisenaan. Kysymys oli kuitenkin Suomen itsenäisyydestä: yhteiskuntarauhan vuoksi oli tärkeää saada siirtolaiset nopeasti työhön käsiksi.

Maa antoi silloin leivän suuralle osalle karjalaisia.

– Maanhankintalaki vuodelta 1945 oli sekä poliittisesti että käytännöllisesti välttämätön. Lopujen lopuksi asiassa meneteltiin viisaasti, vaikka joskus näytti suorastaan mielettömältä lähteä pirstomaan isoja tiloja. Karjalaistilat muodostettiin Somerolla etupäässä takamaille, ja niihin liitettiin viljelyskelpoista maata.

– Siihen aikaan oli vielä elintarvikkeista pulaa, ja näin saatiin elintarvikeomavaraisuus nopeasti paranemaan, vaikka päinvastaistakin ennustettiin. Suomeen ei tullut nälkä, vaikka tiloja jaettiin.

– Tuhansien karjalaisten asuttaminen Somerolle sodan jälkeen muutti monella tavalla paikallisia tapoja. Jäyhä hämäläinen talonpoikaispitäjä sai piristävän ruiskeen vilkkaista karjalaisista. Uudet ja oudot tavat näkyivät ruokapöydässä, puheenparressa, maanviljelysmenetelmissä ja monessa muussa. Karjalaisten ja somerolaisnuorten solmimat avioliitot alettiin hyväksyä vähitellen normaaliin elämään kuuluvina ilmiöinä. ■

OSUUSKIRJA

N:o 1.

Omistaja: Tiljanen, Oskari

Syntymäaika: 29/8 1876

Arvo tai ammatti: Talallinen

Osoite: Joroinen

OSUUSLIKE ORAS I.L.
P. M. Manner Aino Kallio

TEKSTI: KAIJA PARKO
KUVAT: KAIJA PARKON JA HAASTATELTUJEN ALBUMIT,
SOMERO-SEURAN ARKISTO

Kuvia ja muistikuvia osuusliike Oraksesta

Muistoja penkoessa esiin nousevat tietysti ensin omat henkilökohtaiset kokemukset ja havainnot. Mukaan tulevat myös tulkinnat siitä, miten kaikki oikeastaan tapahtui. Oliko Paavo Numminen todella pelottava johtaja? Mihin katosi kuulu Oraksen reikäleipä? Osaisiko joku sitä vielä tehdä? Kuka olikaan Hämeenportin emäntä? Olosen Pekka meni Forssaan, mutta Hellin (Laine) jäi.

↖ Antti Kujansuu toimi Tl. Kosken sivumyymälän myymälänhoitajana vuosina 1972–1973. Kuvassa Antti vaimonsa Pirkon kanssa.

← Osuusliike Oraksen isoimmat investoinnit tehtiin 1960-luvulla. Uusi suunta konkretisoitui Joensuuntien molemmille puolille rakennettuna keskusmyymälänä. Rakennuskompleksi oli oikeastaan Someron ensimmäinen tavaratalo, jonka valikoimassa oli kaikkea, mitä vaurastuva kuluttaja arkeensa ja juhlaansa tarvitsi: elintarvikkeita, vaatteita, kenkiä, rauta- ja taloustavaroita... ja hotelli-ravintola Hämeenportti.

Kuinka monessa kylässä oli Oraksen myymälä? Ai niin, olihan Oraksella oma teurastamokin ja säästökassa ja Naiset mukaan -toimintaa ja viljakauppaa ja myymäläauto ja... Kunnes tuli moderni valintamyymälä, jossa oli kankaita, kenkiä, lasia... Herranen aika... ja rautaosastolla aina Hagelbergin Reino, lihatiskin takana Kaasosen Niku. Ja Mauri Numminen ajoi meidän pihaan Oraksen kuorma-autolla – peruuttaen!

Vakavasti puhuen: Osuustoiminnalla pyrittiin synnyttämään paikallisia kauppaliikkeitä, joiden toiminta hyödyttäisi yhtä hyvin työväestöä kuin maanviljelijöitä. Edistysmielinen osuusliike Oras (erotuksena osuuskauppaliikkeestä) kuuluiikin somerolaisten elämään jo perustamisestaan lähtien. Monet saivat sieltä pysyvän työpaikan, mutta jo pelkkä jäsenyys toi mukanaan monia etuisuuksia: oli häälahjoja ja kummilahjoja – hautausavustustakin tietyn ehdoin. Ostomerkkejä eli kauppakuitteja keräämällä ja palauttamalla saatiin riihikuivaa rahaa takaisin. Jäsenyys siis todella kannatti.

Monet somerolaiset, jotka eivät aatteellisesti kenties olleet täysin edistysmielisen osuusliikkeen takana, ostivat ”maailman parhaan” leivän Oraksesta, liittyivät etuuksien vuoksi jäseneksi ja osallistuivat esimerkiksi Oraksen järjestämiin kulttuuritilaisuuksiin.

E-huoltamon avajaiset vuonna 1968 tai 1969.

siin. Ensimmäiseksi toimitusjohtajaksi jo vuonna 1937 valittu Paavo Numminen nautti paikkakunnalla yleistä arvostusta ja osallistui monin tavoin Someron kehittämiseen. Hänen aloitteestaan Somerolle saatiin esimerkiksi uusi kansalaiskoulu.

Seutukunnan mahtikaupaksi

Osuustoimintaliikkeen historiaa kuvataan usein sanoilla nousu ja tuho. Juuri näin kävi Someron Oraksellekin. Sen nousu koko seutukunnan mahtikaupaksi alkoi varsinaisesti vasta sotavuosien 1939–1945 jälkeen, vaikka liike oli ollut toiminnassa jo vuodesta 1937. Sotavuosina Oraksen johto ymmärsi viljanmyynnin merkityksen, ja Suomen valtion otettua itselleen viljakaupan monopolin, Oraksesta tuli välittömästi Valtion Viljavaraston asiamiesliike.

1950-luku oli todellista osuusliikkeiden voittokulkua. Oras sekä myi että osti. Maanviljelijöiden ja

ns. pienviljelijöiden kanssa käytiin vilja- ja kananmunakauppaa. Sivumyymälöitä oli Palikaisissa, Pitkäjärvellä, Oinasjärvellä, Kaskistossa, Häntälässä, Kultelassa ja Pyölissä. Saamallaan rahavaroilla somerolaiset voivat hankkia uusia tavaroita, ruokaa ja vaatteita. Omavaraisuudesta oli todellakin siirrytty vaihdantatalouteen.

Vaikka tavarapula sodan jälkeen vaivasi, Suomea rakennettiin myös kuluttamalla. Oras piti huolen varsinkin leipomotuotteiden saatavuudesta ja laadusta, viljamailla kun elettiin. Leipomomestari Paavo Vesanderin ruokaleivän resepti on jäänyt salaisuudeksi, mutta tuotetta myytiin lähipitäjien liikkeisiin. Hienompia konditoriatuotteitakin valmistettiin.

1950-luvun alkupuolella koko Suomi rakensi. Oraksenkin toimipaikkoja laajennettiin uusilla varastorakennuksilla, teurastamon ja viljavaraston koneistus ajanmukaistettiin. Liiketoiminta vahvistui kaikilla alueilla. Myös osuustoimintaliikkeeseen alusta alkaen kuulu-

nut jäsenoiminta näkyi ja tuntui niin Someron keskustan kuin sivuliikkeiden alueella: kokouksissa käytiin, osuusjuhlat vetivät väkeä ja Naiset Mukaan -toiminnan asiakaskurssit kiinnostivat. Oraksella meni hyvin.

Valtakunnallinen OTK ja Oras toimivat tiiviissä yhteistyössä. Oras noudatti pitkälti edistysmielisen osuuskauppaliikkeen periaatteita niin liike- kuin jäsenoiminnassaan. Yhteistyön tuloksena oli mm. huonekalukaupan perustaminen sekä ennen kaikkea viherjauhotehtaan rakentaminen Lahden kylään vuonna 1965.

Kerrostalarakentaminen aloitettiin, ja tulevaisuudessa siintävän ohitustien varten saatiin moderni Tee se itse -mallinen E-huoltamo.

Tähti himmenee

1970-luvulla Oraksen tähti alkoi himmetä. Ongelmaksi muodostui laaja sivuliikkeiden verkosto. Kylät tyhjenivät asukkaista, kun tiloja lopetettiin, yhdistettiin ja myytiin kesäasunnoiksi. Nuorempi polvi

Oraksen leipomon suosikkituote oli reikäleipä.

hurautti autolla Joensuun päämyymälään, jossa suurempi valikoima houkutteli. Oras sinnitteli liian kauan tappiollisten sivumyymälöiden kanssa, sanovat monet nyt jälkikäteen.

Tosiasia on, että Oras ei ollut yksin; samaa mallia noudatettiin OTK:n pääkonttorissa – heikosti menestyneitä osuusliikkeitä tuettiin menestyneiden kustannuksella.

Kilpailu SOK:n ja Keskon kanssa, ketjuuntumisessa myöhästyminen, liian laajaksi paisunut yritysrypäs, ulkomailta tulviva tavaravirta – kaikki tämä vaikutti siihen, että osuusliike Oraksen toiminta Somerolla päättyi fuusioon osuusliike Tammen kanssa vuonna 1981. Katukuvasta hävisivät Oraksen merkit, Hämeenportista tuli lopulta Satumaa ja E-huoltamon paikalla on Neste.

Muistoissa Oras silti vielä elää. Vahvasti. ■

Mauri Antero Numminen muistelee

– Isäni Paavo tuli Somerolle Oraksen johtajaksi Tampereelta, Osuusliike Voimasta, jossa hän oli myymälänhoitajana.

– Oraksen päärakennus, joka on Paavo-isän suunnittelema ja piirtämä (rakennuspiirustukset teki KK Helsingissä) valmistui jo vuonna 1938. Sen yläkerassa oli johtajan asunto neljine huoneineen + keittiö. Sinne Paavo ja hänen vaimonsa Aira, joka oli tekstiiliosaston hoitaja, muuttivat heti. Sinne muutti myös tytär Helvi Paavon 1. avioliitosta.

– Ensimmäiset sivumyymälät perustettiin jo 1938, ja jatkoa tuli 1939. Loput sivumyymälät ilmestyivät 1940-luvun alussa sodan aikana. Kaikki olivat toiminnassa jo 1946. Myymälöitä oli 11.

– Rakennus, johon sisältyi Hämeenportti, valmistui 1959. Sen myymäläosa maantien puolella oli uusi tekstiili- ja jalkineosasto, jonne äitini siirtyi.

Päärakennuksessa oli alun perin tekstiili-, jalkine- ja kemikaaliosasto, rautaosasto, lihaosasto ja maitotuote- ja siirtomaatavaraosasto.

Mauri Antero Numminen koululaisena.

Osuusliike Oraksen johtokuntaa vuonna 1950: Viljo Lakkamäki, toimitusjohtaja Paavo Numminen ja Aarne Heinonen. Kuva: Somero-Seuran arkisto.

– Tekstiilin siirryttyä uuteen Hämeenportti-taloon saatiin tilaa rautaosaston laajennukselle.

– Hämeenportti-rakennuksen paikalla oli aiemmin puinen talo, jossa toimi Oraksen ravintola. Se purettiin uuden tieltä.

Mitkä henkilöt ja paikat Oraksen liepeiltä muistat lapsuudestasi parhaiten? Perhettä ei lasketa.

– Hyvin muistan muutaman. Oli apulaisjohtaja Uno Ahlgren ja hänen vaimonsa Elin, joka oli Oraksen kirjanpitäjä. Paavo Vesander ja hänen vaimonsa Helmi, joka oli siirtomaatavaraosaston hoitaja, kävivät meillä vieraisilla. Talonmies Kouvo muistuu myös mieleen. Lihaosastolta muistan Mirja Lahden, mutta hän ei ollut osastonhoitaja, vaan myyjä. Muistan kaikki rakennukset, koska leikin kaikkialla.

Muistatko osallistuneesi Oraksen juhliin ja muihin tapahtumiin?

– Olin aina mukana Oraksen kuusijuhlissa (pikkujoulussa), joka järjestettiin vasta loppiaisaattona, sillä joulumyynti ja inventaario piti hoitaa joulukuussa.

Minkä ikäisenä ymmärsit Oraksen osuustoiminnan aatteellisen pohjan? Vai ymmärsitkö?

– Kyllä kotona puhuttiin niin paljon osuustoiminnasta, että aloin ymmärtää sen merkityksen jo lapsena, viimeistään 7-vuotiaana.

Millaista oli nuoruus Somerolla Oraksen Nummisen poikana?

– En kiinnittänyt mitään erityistä huomiota siihen, että olin Oraksen johtajan poika, vaan puuhasin leikkejäni muiden kanssa. En korostanut isän asemaa. Paavo oli mainio isä, hän ei ollut pelottava vaan aina ystävällinen ja kiinnostunut.

Antti Kujansuu muistelee

– Pääsin 16-vuotiaana rautaosaston myyjäksi päämyymälään. Vapun jälkeen vuonna 1957 aloitin, kertoo Antti Kujansuu, Ollilan kylän poikia alkujaan.

Koko Oraksessa oli henkilökuntaa Antin aloittaessa 120 henkilöä.

– Rautaosastolla meitä oli kuusi myyjää, ja muistettavaa oli paljon. Kerran Hagelbergin Reino komensi minut opettelemaan varastotavaroitten paikkoja kel-

↖ Kauppias Thelma Saneri ja asiakas Armas Vesterinen tekemässä kauppaa Pyölin Oraksessa vuonna 1968.

↑ Oraksen varastorakennus.

← Oraksen keskusliike Joensuuntien varressa.

lariin, mutta varastomies Lahtin Voitto oli sen veran maistissa, ettei siitä neuvomisesta tullut mitään. Onneksi minulle muistaminen ja myös laskeminen oli helppoa.

Antin ansiota on, että Oraksen rautaosastolla alettiin myydä siemeniä. Antti oli päässyt matkalle Ruotsiin ja nähnyt siellä kauniita pihoja kukkaistutuksineen. ”Varmaan somerolaisetkin haluaisivat kaunistaa talojensa pihoja, kunhan olisi siemeniä saatavilla”, muistelee Antti Kujansuu syystäkin ylpeänä oivaluksesta. Silloinen johtaja Pentti Saarinen hyväksyi idean, joka oli menestys. ”Onko teillä rinkiblumman siemeniä”, kyseli vanha rouva Olga Horila kehäkukkia tarkoittaen. Ja löytyihän niitä!

Idea laajeni vuonna 1977 niin, että Oraksen pihalla toimi Someron ensimmäinen taimikauppa.

– Heirolan Arvo sen myymälän rakensi.

Antin urakehitys jatkui vahvana. Hänet komennettiin konttorille myymäläpäällikkö Emil Niirasan sairasloman ajaksi, jolta pestiltä oli mahdollista kehittää osuusliike Orasta maatalouspitäjä Someron tarpeiden mukaan. Oraksen viljavaraston yhteyteen perustettiin Maatalouskauppa, jossa myytiin kaikkea

maatilalla tarvittavaa koneista lannoitteisiin. Kaupan pienkonemyynti oli viiden vuoden toiminnan jälkeen parasta Suomessa ja traktorikauppakin kävi vilkkaana: Jääskeläisen Lauri myi *Samea* ja *Valmetia*. Vuosien kuluessa Antti Kujansuun ammattitaito karttui Someron Oraksen lisäksi niin Koski TL:n sivumyymälän myymälänhoitajana kuin lopulta Maatalous Ekassa ja sen myynnin jälkeen TUKO:n päällikkönä.

– Kaksi vuotta opiskelin johtajalinjan koulutuksessa E-instituutissa, työn ohella, kansakoulupohjalta, kertoo Antti ja lisää: – Alusta alkaen olen tykännyt tästä työstä.

Ja tulosta on tullut!

Irja Järvinen muistelee

Taka-Pajulasta lähtöisin oleva Irja pääsi töihin Oraksen leipomoon joskus 1950-luvun alussa.

– Eero mut sinne hommas, muistelee avioliittonsa alkuaikojen tapahtumia nyt 91 vuotta täyttänyt Irja. Eero Järvinenkin oli pitkän linjan oraslainen: ensin varastohommia ja autokuormia Helsingistä Somerolle, sittemmin myymälänhoitajaksi ja edustajiston jäseneksi.

Irjan työpäivä alkoi kello 7.00. Leipomomestari Paavo Vesander tuli jo viideltä, muut 5–6 työntekijää Irjan tapaan seitsemältä. Työpäivä oli ohi kello 14.00.

– Ei se muuten niin kauheen raskasta ollu, mut nälkä tuli, kun ei ruokaa saanu. Kahvetauko oli ja jottain pullaa. Mää puhdistin aamulla pellit, net oli aika isoja, kärryssä oli ainaskin 10 pellii.

Oraksen leipomossa Irja teki sekä leipää että pullaa. Kakut ja piparit teki mestari. Taikinat valmistettiin isossa padassa, joka toimi koneellisesti.

– Napista vaan painettiin ja sit simmonen koukku alko surrata.

Kolmen hengen ketjussa jatkettiin: Irja toimi paloittelijana, Lakkamäen Astrid oli leipoja ja Meriluodon Kassu paistaja. Sitten nostettiin valmis tuote laudalle ja vietiin höyrykaappiin nousemaan. Hukkatuotteita ei juurikaan syntynyt, sillä määrät valmistettiin tilausten mukaan.

Irja Järvinen kertoo oppineensa kaiken leipomisesta työssä. Kun palkka tuntui liian pieneltä, hänen oli uskaltauduttava johtaja Nummiselta ”lissää pyytämään”. Pelottavaa se oli, mutta kannatti. Eero kyllä oli mukana kaikessa Oraksen toiminnassa, mutta Irja oli omien sanojensa mukaan ”sen verran kehno”, että harvoin osallistui.

Lopulta tuli eteen se päivä, jolloin leipomon väelle kerrottiin mahdollisuudesta siirtyä Forssaan, Tammen leipomoon. Irja lähti. Hagelbergin Matin autolla kuljettiin, mutta kun olisi pitänyt siirtyä uutta konetta pesemään, Irja ei enää suostunut.

– Sanoin itteni ylös, ja niin sanoi moni muukin.

*Irja (o.s. Toivonen) ja Eero Järvinen
kihlakuvassa.*

Lyylin hauskoja muistoja

Kasvuiäs, sillo kun ei ollu televisioi, nuarten täytys itte keksiit ajankulus. Meitti oli eri ikäsi samas tuvas ja leikittiin piilost. Kävi simmottoon, et nuarempi poika oli hakijana. Vanhempi poika, vähän alle 20 vanha oli samas tuasa ja viäl näkyvis. Mut tää hakija oli miälestäs tuvan niin kattonu, et meinas, ettei hän ennää haje. Sanos: ”Mää luavun.” Tää isompi poika olikin katon rajas vaaka-asennos kokonas näkyvis, mut hakija ei osannu sitä katost hakkeetkan. Piilos olija piti käsillä ja jaloillas leipävarain tukipuista kiine.

LYYLI HONKIO

MAIJA HAATAJA

Historialliset joulukortit

TEKSTI: MARIKA HAAPALA
KUVAT: SOMERO-SEURAN ARKISTO

TALKOOT

- yhdessä tekemisen iloa

Historiaa

Sana talkoot saattaa olla ikivanha, jopa 2000 vuoden takainen ilmaisu työlle, jolla autetaan ilman maksua ystävää, naapuria tai yhteisöä. Ennen ajanlaskun alkua suomalaisten heimojen naapureina asui Itämeren ympärillä mm. saksaa ja latviaa puhuvia kansoja. Niiden muinaisista kielistä on löytynyt tal-

koita ilmaiseva sana. Itse talkoita on oletettavasti pidetty niin kauan kuin maatakin on viljelty. Syntyi kiinteitä asutuksia ja yhteistyössä on jo silloin ollut voimaa.

Suomessa talkoilla on vuosisatoja kestäneet perinteet. Keskiajalta lähtien niityt olivat talojen yhteisiä ja kylien väen piti yhteistuumiin saada heinät koottua ennen karjan

pääsyä laitumelle. Kylissä asukkaiden toisilleen antama apu on ollut iso osa yhteisöä ja sen toimintaa. Autettiin koko kylää, ei vain yksittäistä taloa tai henkilöä.

Luultavasti ensimmäinen kirjallinen todiste pohjoismaisista talkoista on Olaus Magnuksen vuonna 1555 kirjoittamassa kirjassa. Lannanvedon jälkeen

Kahvitus sahapukkitalkoiden lomassa Torppamuseolla 1979. Vas. Jussi Suhonen, Martti Palomäki (Suhosen takana), Ann-Mari Alanne (museokahvilasta), Juhani Talonen, Bruno Aalto, Kustaa Leppälä ja Tapio Horila.

on talkooväelle tarjottu runsas ja iloinen ateria, heinäkorjuusta ja elonleikkuusta pidettiin illalla kestit. 1700-luvulla uskottiin, että viina ja kestitys olivat avainasemassa talkooväen runsauteen.

Kun on ollut paljon tekemistä ja rahaa vähän, on talkoiden merkitys ollut suuri. Niistä saata-va apu on ollut tarpeellista, esim. kun maataloustöissä tehtiin jotain paljon työvoimaa vaativia töitä. Myös vähävaraisia tai jollain lailla pulaan joutuneita autettiin erilaisilla talkoilla.

Talkoilla on tehty rakennuksia, karstattu villaa, siivottu pihvoja ja nurkkia, tehty makkaraa, pyykätty,

tehty heinätöitä, lista on loputon. Rakennustöissä saatettiin talkoilla suorittaa tietty osa, kuten sokkelin valu. Jos taas tehtiin koko kylälle esim. seuraintalo talkoilla, oli se suurempi projekti. Morsiamen kapiot tehtiin toisinaan isolla porukalla. Toki voidaan pohtia onko kaikissa tapauksissa kyseessä olleet talkoot vai perhekunta auttamassa omaansa.

Suomessa oli toisen maailmansodan jälkeen pulaa monesta asiasta, myös työvoimasta. Talkoista muodostui kansanliike, ja niihin osallistui väestöstä kaiken ikäiset. Jokaiselle riitti tekemistä ja isolla porukalla saatiin autettua niitä, jotka muuten olisivat olleet pulassa.

Sotavuosina ja niiden jälkeen Suomessa toimi yhdistyksiä, jotka järjestivät talkoita ja niihin kuuluivat eri järjestöjä. Tällaisia olivat

Suomen Talkoot ry (1940–1941), Suurtalkoot ry (1942–1946) ja Nuorten Talkoot ry (1941–1949). Vuonna 1942 Suurtalkoot ry järjesti polttopuun keräyksen, eli mottitalkoot teemalla ”Motti mieheen”. Suorituksesta sai diplomin sen mukaan kuinka paljon polttopuita sai tehtyä. Nuorten Talkoot ry taas järjesti monenlaisia keräyskampanjoita; kerättiin jätetäpaperia, pihkaa, käytettyjä nautoja, metalliromua, puita ym. Myös marjoja kerättiin ja autettiin pelloilla. Nuoret saivat ansiomerkkejä osallistumisestaan.

Talkoot olivat sosiaalinen tapaus, jossa tavattiin uusia tuttavuuksia ja kenties jopa puoliso. Tehtyjen töiden jälkeen kun oli tapana järjestää juhla. Usein niissä syötiin, juotiin ja tanssittiin sekä leikittiin erilaisia piirileikkejä. Tapahtuma oli koko kylän yhteenkokoava ti-

laisuus, jonne pukeuduttiin hyvin ja tultiin viettämään aikaa. Ne lisäsivät yhteenkuuluvaisuuden tunnetta.

Maailma muuttui kuitenkin teknillisen kehityksen myötä. Talkoiden merkitys väheni ja arvostuskin koki pienen kolauksen. Tarve pitää talkoita ei kuitenkaan hävinnyt tai ole edes häviämässä. Moni yhteishyödyllinen yhdistys tai taho pyöri ja pyörii talkooporukan voimin.

Talkoon määritelmä

Tehtävä työ on jokamiehentyötä, joka ei vaadi ammattipätevyyttä. Näin ollen kuka tahansa voi osallistua. Työstä ei makseta palkkaa ja tehtävän on oltava kohtuullinen työmäärältään. Talkoita voi järjestää moni taho, esim. yhdistykset ja taloyhtiöt. Yritykset eivät voi omaan normaalin työnsä suorittamiseen käyttää talkoovoimaa, mutta voivat osallistua yleishyödyllisten tempausten järjestämiseen.

Koska työstä ei makseta palkkaa, korvataan käytetty aika yleensä porukan yhteisellä ajanvietolla; ruokailulla, saunaillalla tai muulla tavalla. Perinteinen yhdistykselle tai esim. koululuokalle tehtävä talkootyö on verotonta.

Yhdessä tekemisen ilo

Kun samanhenkisiä ihmisiä koontuu yhteen tekemään mielekästä puuhaa, on se vääjäämättä ilo. Olen saanut seurata Somero-Seuran talkooporukan työskentelyä museon pihalla erinäisissä projekteissa silloin tällöin. Pihalla on ollut joka kerta iso joukko hymyileviä, aurinkoisia talkoolaisia, joiden ansiosta saamme tehtyä valtavan määrän erilaisia huolto- ja rakennustöitä.

Hieman toisenlaista talkootyötä on tämän lehden teko. Tässäkin kohtaa asiasta innostuneita ihmisiä, mutta lähinnä puhelimitse ja sähköpostin välityksellä. Emme kahvittele lehden tekoon osallis-

tuneiden kanssa, mutta kiitoksen kaikki saavat lehden muodossa.

Mikään yhdistys, ei ainakaan Somero-Seura, ole elinvoimainen ilman talkooporukkaa, jäseniään eikä muita tahoja, jotka osallistuvat yhdistyksen toimintaan. Tällaisia muita tahoja ovat mm. lehdessä mainostajat ja sen ostajat sekä seuran tapahtumiin osallistujat. On mukavaa olla osa tätä yhteisöä. ■

Lähteet:

<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Talkooperinne>

Sirkka-Liisa Ranta, Naisten työt - Pitkiä päiviä, arkisia askareita

www.vero.fi

www.suomi.fi

Kaskiston päretalkoot 2019.

Kuva: Essi Torkkomäki-Ryhtiä

Mitä annat äidille joululahjaksi?

Parikymmentä vuotta sitten pohdimme ystäväni kanssa äitiemme joululahjoja. Minun äidilleni oli helppo hankkia lahja. Hän toivoi aina paksua mölleriä, eli kirjaa, jossa riittäisi luettavaa koko jouluksi.

Ystäväni äiti toivoi maailmanrauhaa. Miten sellainen kääritään pakettiin?

Nyt ymmärrän ystäväni äitiä. En osaisi keksiä mitään parempaa joululahjaa kuin maailmanrauha. Siitä rauhasta enkelitkin puhuivat jouluyönä paimenille.

Se on lahja, josta voin tänä jouluna antaa pienen murenan äidilleni ja sinullekin. En saa sitä ostettua. Enkä pysty sitä paketoimaan. Voin

kasvattaa rauhaa sisälläni. Ja jakaa sitä ihan jokaiselle, jonka joulussani kohtaan. Jos haluat antaa saman lahjan kuin minä, niin poimi tästä resepti talteen.

Rauhan kasvattaminen

1. Varaa riittävästi aikaa nukkumiseen. Levänneessä ihmisessä on tilaa rauhalle.
2. Jätä illan viimeiset uutiset väliin.
3. Sytytä kynttilä. Istu alas ja juo kaikessa rauhassa kuppi teetä. Katsele kynttilän liekkiä. Tunne teekupin lämpö käsissäsi.
4. Ota kuva, kirjoita ylös tai ainakin säilö sydämeesi ne asiat, joista tänään iloitset.

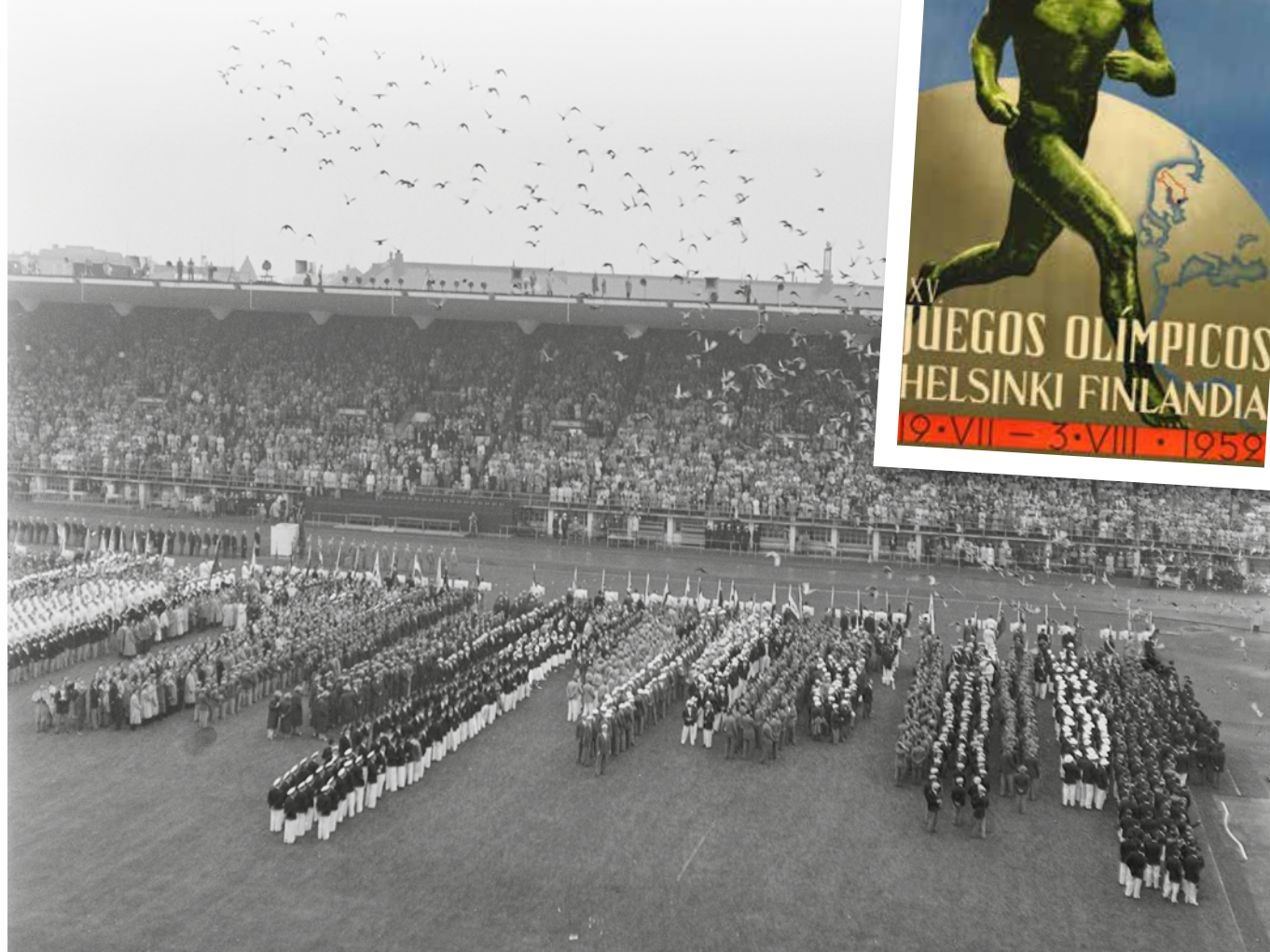
5. Etsi puu johon voit nojata. Paina selkäsi puuta vasten. Sulje silmät. Hengittele metsän tuoksua.

6. Katso silmiin ja hymyile. Ystävyyttä ja rauha siirtyy eteenpäin.

Joulun sanoma on ymmärryksemme ylittävä rauha ja rakkaus. Jumala haluaa meille kaikille ihmisille hyvää. Hän katselee elämäämme lempeästi, ja hänen rauhansa on kaiken keskellä läsnä tässä maailmassa. Meidän tehtävämme on huomata rauha, tarttua siihen ja antaa sille tilaa.

Rauhallista joulua!

*Lilli-Irmeli Hintsu
Someron Seurakunta*

70 vuotta Helsingin olympiakisoista

HEIKKI HOVILA

Eläkeliiton Someron yhdistys valitsi matkakohteeksi keväällä 2022 täydellisesti uudistetun Helsingin Olympiastadionin. Meille oli luvassa laaja opastus kaikkiin tiloihin, myös tietoa paikan historiasta. Lähdin innolla mukaan muistelevaan sitä, mitä olin kokenut

siellä 12-vuotiaana. Kun vuonna 1938 valmistunut stadion ei enää täyttänyt nykyajan vaatimuksia, eikä siellä voinut järjestää suuria kansainvälisiä kisoja, niin sille oli päätetty tehdä täydellinen uudistus. Lopputulos on upea!

Suuri yleisö ei välttämättä tiedä, mitä kaikkea katsomon alta löytyy monessa kerroksessa. Siellä

on täysimittainen kaksikaistainen juoksurata, on palloilutiloja ja hienosti uudistettu olympiamuseo. Museosta löytyy käytettyjä urheiluvälineitä, kuvia olympiavoittajista ja mitalejakin on paljon esillä. Viimeisimpänä Matti Nykäsen mitalit, jotka hän oli jo aikeissa myydä ulkomaille, mutta onneksi ne kuitenkin jäivät Suomeen.

← *Helsingin Olympialaisten kisajulisteen suunnitteli Ilmari Sysimetsä.*

← ← *Rauhankyyhkyt lähtevät lentoon Helsingin olympialaisten avajaisissa 19.7.1952. Kuva: Volker von Bonin.*

Mielenkiintoisen ja hyvän opastuksen jälkeen kerroin oppaалlemme, että olin ollut täällä katso-mossa seuraamassa vuoden 1952 olympiakisoja. Hän katsoi minua hämmästyneenä. Olin hänelle ensimmäinen opastettava, joka oli näin kertonut. Samalla ymmärsin, että alan olla harvinaisuus, sillä onhan kisoista jo 70 vuotta.

Isäni oli hankkinut kisoihin useita lippuja kahdelle päivälle, kun yleisurheilun loppukilpailuja oli vuorossa. Isä oli koko ikänsä ollut kiinnostunut kaikesta urheilusta, mutta yleisurheilu oli hänelle tärkein. Hän toimi myös Someron Esan puheenjohtajana 50-luvun alkuun saakka. Pääsin isän kanssa olympiakisoja seuraamaan ja sisareni Leena ja Riitta olivat myös mukana.

Kun olimme menossa stadionille, Paavo Nurmen patsaan ympärillä oli urheilijoita, joiden verryttelypukujen rinnassa olivat kirjaimet CCCP. Neuvostoliitto oli ensi kertaa mukana kisoissa, jopa hyvällä menestyksellä. He sijoittuivat mitalien määrässä toiselle sijalle USA:n jälkeen.

Kisojen dramaattisin kilpailu oli miesten 5000 metrin juoksu. Suuri ennakkosuosikki oli Tsekkoslovakian Emil Zátopek, joka oli jo voittanut 10 000 metrin juoksun. Kun kilpailussa tultiin viimeistä kertaa takasuoralle, näytti siltä, että Zátopek ei voita. Englannin Chris Chataway oli johdossa, toisena oli Ranskan Alain Mimoun, kolmantena Saksan Herbert Schade. Takasuoran lopussa Zátopek siirtyi kolmannelle radalle, kaamea irstitys kasvoillaan – se oli hänen tavaramerkkinsä. Hän ohitti saksalaisen ja ranskalaisen kaarteiden alussa. Se tapahtui juuri siinä kohdassa rataa, missä istuimme. Edessä oli vielä englantilainen. Pahaksi onnekseen Chataway astui radan sisäreunaan ja kaatui. Zátopek voitti.

Kun hänen vaimonsa Dana Zátopková voitti vielä samana päivänä naisten keihäänheiton, oli perheen menestys täydellinen. Kaiken kruunasi Zátopekin miesten maratonin voitto kisojen lopussa. Zátopekistä tuli suuri suomalaisten ystävä. Suomalaiset suomensivat hänen nimensä, hänestä tuli ”Satupekka”.

Kisojen yksi mieleenpainuvimmista hetkistä oli miesten 110 metrin aitajuoksu, jonka voitti Yhdysvaltain Harrison Dillard. Mieleen jäivät hänen valkoiset housunsa ja tossunsa, kun hän sulavasti ylitti aidat. Toisen kultamitalin hän sai pikaviestistä.

Vaikka suomalaisten oma menestys kisoissa oli kadonnut sodan melskeisiin, osattiin kuitenkin arvostaa muiden maiden urheilijoiden saavuttamia hyviä tuloksia. Suomen ainoan yleisurheilumitalin sai Toivo Hyttiäinen keihäänheitosta. Häneltä odotettiin jopa kultamitalia, mutta hänen oli tyytyminen pronssiin.

Seiväshypyssä Valto Olenius hyppäsi Suomen ennätyksen 430 cm, se riitti kisoissa viidenteen sijaan. Myöhemmin hänestä tuli menestyksekkäästi Pentti Nikulan valmentaja.

Nykyään tulostaso on huima, verrattuna vuoteen 1952, mutta ennätykset on tehty rikottaviksi. Vaikka suomalaisten oma menestys yleisurheilun puolella oli vaatimaton, saatiin kisoista kuitenkin kuusi kultaista olympiamitalia. Mitalit tulivat nyrkkeilystä, painista ja melonnasta.

Vuosi 1952 oli monessa suhteessa merkityksellinen. Viimeinen sotakorvausjuna lähti Suomesta. Alko vaurastuminen. Niukkuuden vuodet olivat takana. Samana vuonna Armi Kuusela valittiin Miss Universumiksi ja Coca-Cola tuli Suomeen. Kaikki nämä toivat uskoa tulevaisuuteen.

On hämmästyttävää, että Helsingin olympiakisat pystyttiin järjestämään niin pian sodan jälkeen, kun tiedämme, mitä ne vaativat. Nykyään kisat ovat paisuneet yli äyräiden. Pieni maa ei niitä enää pystyisi järjestämään. Olin nuorena poikana näkemässä jotain sellaista, mikä ei toistu. Se oli elämys, joka on säilynyt mielessäni koko elämäni ajan. ■

Emil Zátopek 1952. Kuva: Arvo Mikkeli.

TEKSTI JA KUVAT: LASSI KANTOLA

Äideistä parhain

Hän oli sunnuntai-lapsi, vanhempiensa iltatähti. Ikäero vanhimpaan sisareen oli yli kaksi vuosikymmentä, ja kaksi muuta siskoa kuoli muuttaman vuoden ikäisinä. Se oli valittavan tavallista tuohon aikaan. Veljiä kyllä riitti useampiakin. Oli

luonnollista, että vanhemmat halusivat antaa hänelle turvallisen ja huolettoman lapsuuden.

Käyttämäni otsikko saattaa tuntua lukijasta provosoivalta ikään kuin minulla olisi siihen erityinen oikeus. Ei ole! Otsikko vain valikoitui siksi, että kirjoitan tätä tarinaa äitienpäivänä, päivänä, jolloin ajatuksissani usein kertau-

tuu sellaisia muistikuvia, mitkä enimmin ovat minusta vaikuttaneet häneen ihmisenä ja äitinä.

Tällä kertaa päällimmäiseksi nousseet ajatukseni ovat tavanomaisista poikkeavia, koska niihin löytyy ajankohtaan nähden hyvin selkeät syyt. Brutaali sota riehuu par'aikaa Ukrainassa, keskeisessä Euroopassa. Se muistuttaa meitä

Rakkaalle Äidille!
 Isä, Erkki, Charles,
 Jaakko, Jorma, Ivar ja
 Leena, Riisa.

Taidolla olet tehtäväsi aina kantanut,
 haltija lie Sinulle lahjat oikeat antanut.
 Herkulliset ateriat olet vähästäkin laittanut,
 pelkkä kangaspalakin on juhlanutuksi muuttunut.

Kasvatuksen ja käytöksen olet myös antanut,
 ja siinä Sinä olet esikuvana ollut.
 Neuvoja olen elämässä soveltanut taiten,
 ja vieläkin uutta olen oppia saanut.

Kaikki nämä ovat mieleeni minun jääneet,
 eivätkä sieltä unohdu konsanaan.
 Elettyä ei saa koskaan tekemättömäksi,
 koettua ei sitäkään pyyhkäistä pois voi.

Vuosien saatossa uurteita kasvoilles`on tullut,
 lie niistä jokunen minunkin tuottama.
 Jos ne huolenpidostasi olet saanut, kiitokseni osoitan,
 jos ne mielipahasta painunut, anteeksi niitä pyydän.

Nyt nauti iltahetki auringosta lämpimästä
 suojassa mahtavan ja lehtevän kotipuun.
 Pitkä elämäntyösi on sen kasvattanut,
 ja huomaat, se versooa edelleen – uutta elämää.

Lassi
 Perheen kuopus

80-vuotiaalle äidille

Lukemattomia päiviä olet ehtinyt nähdä,
 et kuitenkaan kahta samanlaista ole elänyt.
 Vuodet sitoo ne muistojen kirjoksi,
 jota sydämessäsi kannat aina loppuun asti.

Tänään hetkeksi taakseni katson,
 ja sieltä ajatuksen muutaman poimin.
 Monenkirjavat ne ovat kuin kedon kukat,
 juuri tänään Sinulle niitä tahdon ojentaa.

Uurastuksen vuodet taakse ovat jääneet,
 arvokasta ja paljon olet aikaan saanut.
 Yksi ylitse muiden taidolla teit,
 seitsensakaraisen tähden taivaalle loit.

Kun katsot ympärilles` ja meidät näet,
 niin isän rinnalla yhdessä ylpeillä voitte.
 Ei himmennä tähteä edes päivän valo,
 aina se näin on silmies` ilo.

suomalaisia historiamme 105 kunnan päivästä.

Media tuo joka päivä huolettavia uutisia kotiimme kuultavaksi ja katseltavaksi. Sodan aiheuttamat kärsimykset satuttavat eniten viattomia ihmisiä – etenkin lapsia – epäinhimillisellä tavalla. Siksi haluan tässä kertoa äitiäni kohdanneista samankaltaisista kokemuksista sisällissodan aikana Iiskolan perheen kotitilalla Jaalassa talvella 1918 ja myöhemmistä tapahtumista talvi- ja jatkosodan ajoilta Somerolla. Niiden olisi luullut kouluneen ja kovettaneen häntä. Vaikutus oli päinvastainen. Ne muokkasivat hänen yhteiskunnallista ajatteluaan yksilön omista lähtökohdista.

Lastensuojelusta ja lasten hyvinvoinnin edistämistyöstä tuliakin sittemmin hänelle keskeinen kutsumustyö. Korostan kuitenkin, että hänen pitkän elämänkaarensa keskeisin ja tärkein tehtävä oli oman perheen arjen pyörittäminen ja huolenpito.

Äitini oli voimakastahtoinen, joka osasi ottaa tilansa ja myös antaa tilaa perheelle ja isän päivätyölle sekä varsinkin musiikin luomistyölle. Niiden yhteensovittamisessa hän ei nähnyt mitään ongelmaa. Hänen kasvatusmetodinsa olivat kannustavia ja käytännönläheisiä.

Perusarvoina oli tuttu kolmijako; koti, uskonto ja isänmaa perintönä omasta kodistaan. Ja liimana toimi perhekeskeisyys ja huolenpito. Muistan lapsuusvuosistani kun hän usein aamulla herätti hyräillen laulua: ”Nouskaa lapsikullat, jo käki kukahtaa...” Tuntui turvalliselta herätä kesäaamuun.

Sanotaan, että kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Sitä mukaillen uskallan väittää, että oikealla hetkellä syntynyt runo voi samalla tavalla korvata sivun tai pari kirjoitettua proosatekstiä. Li-

tänkin siksi tähän tarinaan runon, jonka kirjoitin hänen täyttäessä 80 vuotta.

Perheemme somerolaistui

Isän työn takia perhe oli muuttanut Punkaharjun ikonisista kansallismaisemista Somerolle vuonna 1936. Minä, pesueesta seitsemäs, olen puolestani Siiri Salomaan kättilöimä paljasjalkainen somerolainen ja siksi juureni ovat ja pysyvät Somerolla.

Tuskin perhe oli ehtinyt kunnolla kotiutua uuteen asuinpaikkaansa, kun silloinen kunnankirjuri August Jutila lähestyi isääni ehdotuksellaan. Suora sitaatti eräästä myöhemmin tehdystä haastattelusta: ”Kun sinulla on jo kuusi omaa lasta niin kyllähän siinä menee 37 sijoituslasta kaupapäällisiksi mukana.”

A.W. Sinisalo, joka toimi Helsingin kaupungin lastensuojeluviraston paikallisasiamiehenä oli äkisti kuollut, ja tehtävään tarvittiin kiireesti jatkajaa. Isäni suostui. Kului vain muutama kuukausi kun talvisotaan lähtiessään hän pyysi ottamaan yhteyttä virastoon, pastori Palomäkeen. Viesti pastorille oli lyhyt: ”Mies lähti, mutta homma jäi.” Pastori tyyntytteli tapahtunutta ja uskoi miehen pian palaavan, joten hän maanitteli äitini toimimaan sijaisena sillä välin. Se ”sillä välin” kestitkin kolme vuosikymmentä, koska äitini huomasi tehtävän olevan itselleen tärkeä ja hän tahtoi omistautua lastensuojelulle täydestä sydäimestään.

Työ sai kuitenkin heti alkuun ennalta arvaamattomia haasteita. Helsingin pommituksissa tuhoutui valtava määrä asuntoja ja rakennuksia, joten kotinsa menettäneille lapsille oli pikaisesti saatava väliaikaisia majoituksia. Somerolaiskodit ottivatkin auliisti näitä kodittomiksi jääneitä lapsia maa-

seudun turvaan. Organisointi oli tosin sodan oloissa vaikeaa, koska kotien hankintatyö oli tehtävä kesällä polkupyörällä ja talvella potkukelkalla pitäjää kiertäen, koska vähäinen autokanta oli pääosin pakko-otettu armeijan tarpeisiin.

Alkuvaiheessa paikallistuntemuksen vähäisyyskin tuotti omat hankaluutensa. Äitini on kertonut usein poteneensa huonoa omaatuntoa omien lastensa takia. Vaakakupin toisella puolella oli kuitenkin kodin ja kodin turvan menettäneen lapsen hätä. Onneksi läheisten tukiverkko tuli tässä hänen avukseen. Sodan päätyttyä perheet halusivat lapsensa mahdollisimman pian takaisin, vaikka pääkaupunkiseudulla vallitsi vielä useita vuosia katastrofaalisen vaikea asuntopula. Näin asiamiehen tehtävä vähitellen palautui takaisin alkuperäisiin lastensuojelun uomiin. Ja työtä riitti. Asiamiehen tehtävät hän jätti vuonna 1970.

Punakaartilaiset valtasivat kymmenvuotiaan lapsuudenkodin

Äitini vanhemmat, muonamiehen poika ja nahkurin tytär, olivat uutteralla työllä ja säästäen onnistuneet lunastamaan konkurssiin menneen Rossin maista osan itselleen ja rakentaneet siitä perheelleen elinkelpoisen Iiskolan maatilan Jaalan kirkonkylän kupeeseen.

Äitini sai elää huoletonta lapsuuttaan kunnes Suomessa alkoi sisällissota. Olin usein kuullut kotonani puhuttavan, että maatalajoutui punakaartilaisen valtaamaksi tammikuussa 1918 ja sitä kesti kolmisen kuukautta.

Perheelle jätettiin vain yksi huone käyttöön. Navetasta hävisi vähän kerrallaan elikoita valtaaji-

en ruokapatoihin ja aitan viljalaarit tyhjenivät. Eläimiä teurastettiin pihalla ilmeisesti osoituksena kuka talossa valtaa käytti.

Kymmenvuotias ei ehkä poikkeuksellisissa oloissakaan osannut niinkään sääliä itseään, mutta hän aisti vanhempiensa tuskan ja epävarmuuden ja kantoi siitä huolta.

Punakaartilaisten joukoissa kulki mukana myös monenlaisia väkeä, jopa perheitä lapsineen ja siksi mittavat elintarvikkeiden pakko-otot rasittivat myös muita paikallisia asukkaita.

Jännitteet osapuolten välillä kasvoivat ja huhtikuun lopulla tilanne kirkonkylän alueella ajautui kaoottiseksi. Häviölle jäämässä olleet punakaartilaiset alkoivat pyrkiä paniikissa pakomatkalle. Niin tekivät myös Iiskolan maatilalla vallanneet punaiset. Valkoisten joukot valtasivat Jaalan kirkonkylän heti seuraavana päivänä, ilman vastarintaa.

Suomen sisällissota päättyi toukokuussa 1918 ja Iiskolan perheelle ja maatilalle koitti vapaus ja rauhalliset ajat. Olen tässä aivan lyhyesti kuvannut talven 1918 tapahtumia mitä niistä kotonani kuulin puhuttavan. Ehkä kaikkea ei silloin sittenkään haluttu ääneen muistella.

Mitä tapahtui 29.4. 1918 Iiskolan maatilalla pihalla?

Vasta äitini kuoleman jälkeen löytyi uutta tietoa. Käsiini osui jäämistöstä hänen aikuisiällään kirjoittama muistiinpano. Yksi lause siinä järkytti minua. ”Niin olimme mekin, äiti, isä, veljeni Valde ja minä 29.4. kuularuiskun edessä, mutta mikä ihme olikaan, että siihen elävinä jäimme.”

Minun oli pakko alkaa selvittää, mitä Iiskolan pihalla tuona

päivänä tapahtui ja oliko kymmenvuotiaan muistikuvaan jäänyt jostakin syystä väärinymmärrys. Selvitystyöni oli haasteellinen. Aikalaistodistajia ei enää ollut ja minulle kävi selväksi, että moni heistäkin oli halunnut pysyä vaiti kipeistä muistoista ja tapahtuneista julmuuksista koko loppuelämänsä. Ei edes kuulopuheita jäänyt juurikaan kerrottavaksi. Etsin käsiini kaiken mahdollisen lähdemateriaalin. Tutkin paikallishistoriaa, lehtikirjoituksia ja netin kautta tietoa.

Jaala on lukuisten järvien ja lampien ja niiden väliin jäävien kannasten pirstoma ja siitä syystä usein seulan pohjaksi sanottu pitäjää. Yhtenäistä rintamalinjaa ei niin ollen sotatoimialueelle pääsyt syntymään, mutta rikkonaista maastoa hyödynnettiin erilaisissa väijytyksissä. Niissä miestappiot olivat huomattavia koko maankin lukuihin suhteutettuna.

Kirkonkylä oli punaisten hallussa ja osapuolten tulehtunutta tilannetta kuvastaa se, että pelkäs-tään huhtikuun aikana surmattiin viisi paikallista siviiliä. Kylän laitamilla sijainneen Iiskolan maatilalla valtaamisen syynä näytti olleen vain kulkuyhteyden varmistaminen strategisesti tärkeälle Lammin kapulalossille ja siitä edelleen Voikkaa-Kuusankosken teollisuusalueille. Muuta selitystä en löytänyt, koska perheellä ei ollut minkäänlaisia poliittisia kytkeitä kumpaankaan osapuoleen eivätkä he kuuluneet punaisten vihaamiin perintötilallisiin.

En ole löytänyt mitään pitäviä faktoja saati detaljitietoa siitä, mitä Iiskolan pihalla 29.4. todella tapahtui. En pysty vahvistamaan, en kumoamaan.

Kun punakaartilaisten tapio kävi ilmeiseksi ja tilanne oli kaoottinen, he alkoivat pyrkiä

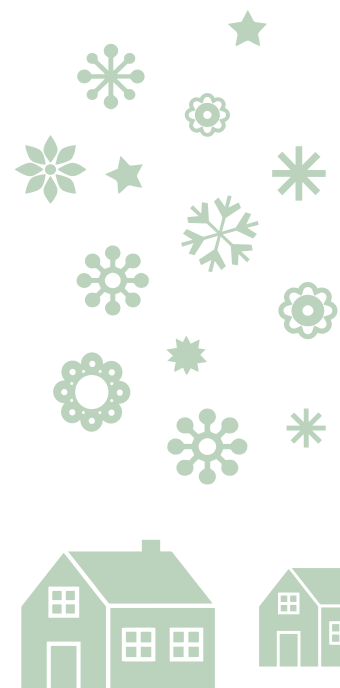
paniikissa pakomatkalle. Aseilla uhaten taloista tiedetään vaaditun hevoskuljetuksia vetäytymisen nopeuttamiseksi ja näin on saattanut tapahtua myös Iiskolan kohdalla.

Vai voisiko sittenkin kyseessä olla psykologiasta tuttu vahvistusvinouma? Jokin hyvin uhkaavaksi koettu hetki kovan henkisen paineen alla olisi voinut ajanoloon muuntua äidin myöhemmissä muistikuvissa niin todentuntuiseksi kuin hän on kirjoittanut. Varmaa vastausta en enää voi saada.

Jälkikirjoitus

Kuvaus Iiskolan maatilalla tapahtumista on tiivistelmä laajasta selvityksestäni Jaalan vaikeat ajat sisällissodassa, jota tutkin ja pohdin pitkään useita vuosia sitten. Dokumentoin sen siksi, että suvulla pitää olla tiedossa perhehistorian yksi merkittävimmistä tapahtumista.

Tätä kirjoittaessani en voi tietää minkälaisessa Euroopassa elämme silloin, kun Someron Joulu 2022 julkaistaan. Toivon vain parasta. Siihen minulla on lupa. ■

Kirje

Alla oleva on ote isäni kirjeestä äidilleni. He tapasivat Sillanpään meijerillä, jossa äitini oli voinalmistaaja. Isä pienviljelijänä toi sinne maitoa hevosella. Jostain syystä äitini lähti kotipuoleen Savoon, ja yli vuoden nuoret kirjoittelivat tapaamatta toisiaan. He menivät naimisiin Someron pappilassa 19.3.1937. Isäni olisi halunnut kansakoulun opettajaksi, mutta pientila velvoitti jatkamaan. Äiti kuoli 1982 ja isä 1996.

Helmi Vendelin

Somero 11.2.36

Ainoa Oma Kultani

Tuhannen tuhatta kiitosta Sinulle kirjeestäsi, joka oli oikein rakkauden, tulisen rakkauden värillä kirjoitettu. Kirjeesi teki minut äärettömän tyytyväiseksi.

Tein sen havainnon kirjeesi johdosta, että olet vaatimaton niin kuin minäkin. Olet osannut vastata viime kirjeeseeni juuri niin kuin olisin itse minä siihen sanat laatinut.

Käytännöllistietopuolinen neito olet varmasti. Toisin sanoen ymmärrät hyvin minua. Palkitsen Sinut Kultaseni yhteis-elämässämme. Kirjoitit kerran minulle, että pojilla tahtoo olla se "Sydän" monisäikeinen. Minulla Rakkaani on vain yksisäikeinen sydän. Nyrkkini kokoinen möhkäle on sydämeni. Sinulle ainoastaan sykähtelee sydämeni. Uskoa saat sen täydellä luottamuksella. Etelän poju ei petä tällä kerralla.

Uskon kyllä, että olet tullut epäluuloiseksi pojan mölliköitä kohtaan. En sitäkään ihmettele. Onhan niin moni tyttö maailmassa narrattu. Semmosta syntiä en ole minä koskaan tehnyt.

Sinua rakkaasmailla muistava. Aku.

Kihlapari ehkä 1936 Helsingin Hakaniemessä.

Ota yhteyttä ja seuraa

@someroseura

www.someroseura.fi

info@someroseura.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Someron taksiasema

Puh. (02) 748 900

Tutustu Somero-Seuran
kuva-arkistoon:
someroseura.kuvat.fi

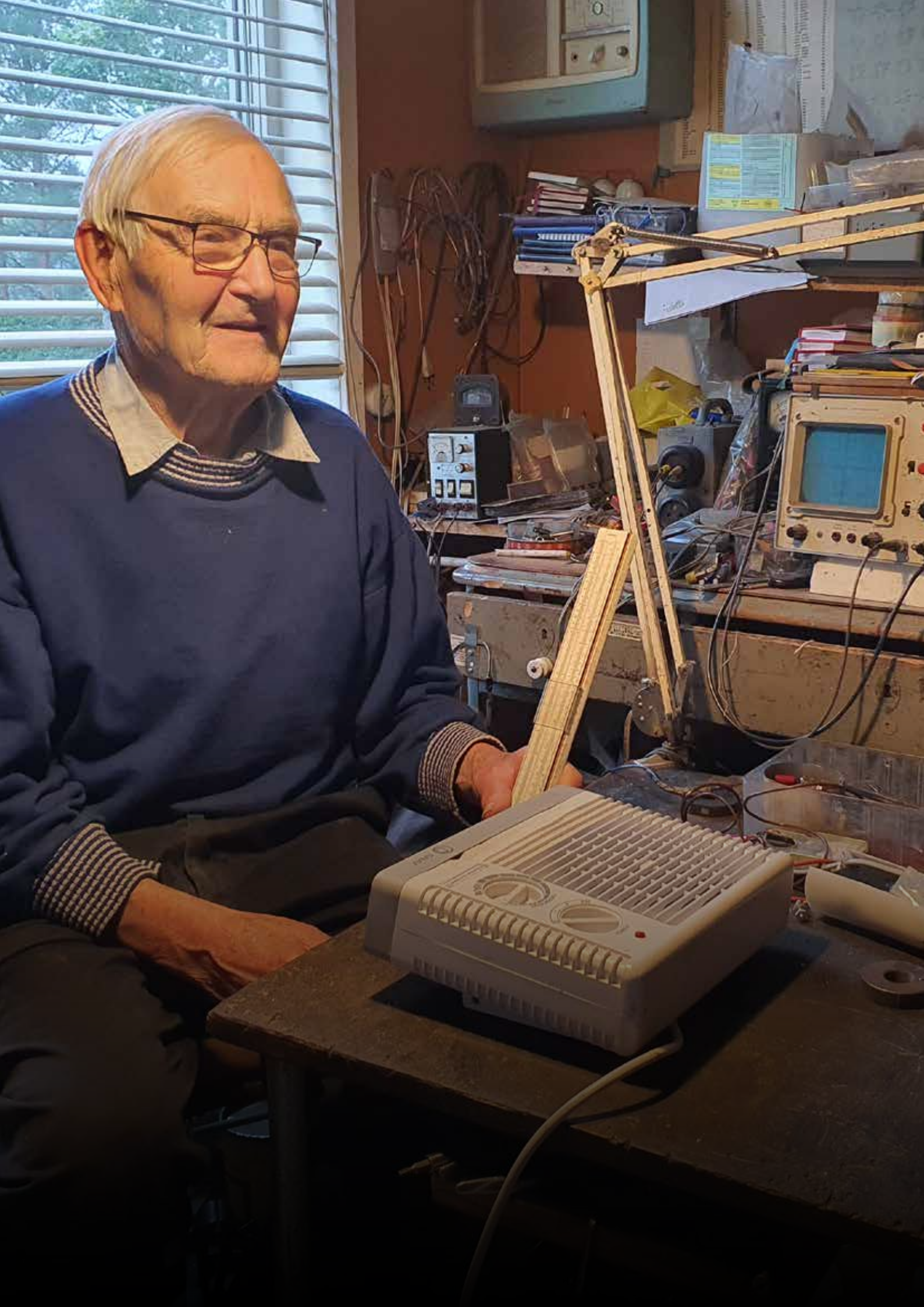
Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/someroseura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

TEKSTI JA KUVA: MANU KÄRKI

Hännän Matti

Matti Linnanmäki (95) tunnetaan Somerniemellä ja lähiseudulla paremmin nimellä Hännän Matti. Matille on viety korjattaviksi radiot, televisiot, sähkömoottorit ja vesipumput. Päätoimenaan Matti ja puoliso Armi viljelivät Hännän tilaa Jakkulan kylässä. Syksyllä 2022 Matti muisteli noin 70 vuoden mittaista työrupeamaansa sähkölaitteiden korjaajana.

– Olin jo pikkupoikana kiinnostunut kaikista laitteista ja rakensin niitä veljeni kanssa. Mikko teki 1930-luvulla sisäisen puhelimen tuvasta saunakamariin, ja hänen kaverinsa Luippulan Aatos höyrykoneella toimivan paimenpojan, jossa oli magneetto. Paimenlankaan tuli niin kova virta, että sonni pyörtyi kun painoi turpansa siihen. – Jo ennen sotaväkeen menoa ryhdyin suorittamaan Kansanvalistusseuran kirjeopiston kurssseja. Niitä oli kaikenlaisia sähköalaan liittyviä, ja muun muassa Tietomiehen teknillisen opetuksen kurssi. Kyllä

ne hyviä olivat ja asiaan piti perehtyä, että osasi vastata esitettyihin kysymyksiin. Olin niin innokas opiskelija, että jossain vaiheessa minulle vastattiin, etteivät he osaa enää mitään uutta minulle ehdottaa.

– Ensimmäiseksi korjasin vanhoja radioita, joita oli meidän vinttikammarissamme. Heti alkuun sain hyvän opetuksen varomattomuudesta. Vanhoissa radioissa oli sellaiset kondensaattorit, joissa käytettiin kovaa jännitettä, jotain 300 voltia, ja se varaus pysyi niissä. Vahingossa kun otin kiinni, niin sain aika rivakan jytäkäyksen. Ei sentään taju mennyt. Pieniä iskuja on vuosien varrella tullut aina silloin tällöin.

”Hyvän aika, mitä se poika tohon lehteen nyt on laittanu!”

– Radiot toimivat silloin 1950-luvun alussa pitkällä, keskipitkillä ja lyhyillä aalloilla. Sitten alkoivat ULA-lähettykset. (ULA-nimitys on lyhenne ultralyhyistä radioaalloista.) Lahden ULA-asema alkoi toimia vuonna 1954 ja vanhoihin radioihin sai lisälaitteen ULA-lähettyksen kuunteluun. Minä laitoin Somero-lehteen ilmoituksen: ”Haluatteko radioonne ULA-laitteen?” En puhunut kotiväelle mitään ja kun äiti näki ilmoituksen, niin hän sanoi: ”Hyvän aika, mitä se poi-

ka tohon lehteen nyt on laittanu!” Radioita alkoi tulla niin paljon, että verstaana ollut makuuhuone piti muuttaa toiseen paikkaan.

– Eivät ne lisälaitteet olleet hyvälaatuisia, niissä oli sitä ryömimistä. Kun laittoi vastaanottimen päälle, niin asema ei ollut kohdallaan ja kun radio lämpeni, niin piti taas nupista kääntää. Uusissa radioissa sitä vikaa ei ollut. Niissä oli sellainen kide, mikä piti jaksoluvun vakiona ja asema pysyi kohdallaan. Transistoriradiot tulivat sitten 1950-luvun lopulla ja putkikoneet jäivät pois käytöstä.

– Televisioita aloin korjaamaan vasta vuonna 1962, kun meille itselle tuli vastaanotin. Harjulan Ailalla ja Villellä oli televisio ollut jo kauemmin ja siihen tuli joku vika. Ville sanoi, että kun olet radioita korjannut, niin kyllä se television korjaaminenkin onnistuu. Yleisin vika televisioissa oli juovamuuntajassa, ja niitä joutui uusimaan. Pienempien kondensaattorien rikkoontuminen taas teki sen, että kuva meni matalaksi. Väritelevision korjaaminen oli jonkin verran erilaista, mutta siihen aikaan niihin sai jo huolto-ohjeita ja kytkinkaavioita.

– Sähkömoottorien kääminnäkään innostuin, kun näin Laineen sähköliikkeen alakerrassa Vanne-nimisen miehen tekävän sitä hommaa. Siinä magneettisydämen ympärille kierretään käämilankoja monta sataa metriä. Miten paljon, se piti laskutikulla selvittää. Määrään vaikutti käämin halkaisija ja

← Hännän Matti on viimeiset pari vuotta jättänyt sähkölaitteiden korjaamiset jo nuoremmille.

langan paksuus. Jotkut moottorit oli helppoja käämittää, mutta kyllä niissä yleensä päivä kului. Purkaminen vei paljon aikaa, kun langassa oli lakka päällä. Toivokosken myllyn moottori oli suuri ja painava, siinä meni aikaa. Moottoreista paloi käämit, kun joku kolmesta vaiheesta jäi puuttumaan tai laakeri rikkoontui. Moottorit olivat siihen aikaan kalliita ja siksi käämintä kannatti tehdä. Käämilankaa ostin monesta paikasta. Sitä myytiin suurissa rullissa ja sitä on vieläkin tuolla kellarissa.

– Television varaosia tilasin Savonlinnasta sellaisesta firmasta kuin Vendis. Sieltä sai melkein puolet halvemmalla kuin Someron Laineelta. Niillä oli numeroitu varaosaluettelo ja ne lähettivät tavarat postissa. Salon Ellostä tilasin myös tarvikkeita. Jossain vaiheessa se meni sitten siihen, että tilaukset olisi pitänyt tehdä tietokoneella.

– Lehmät laitettiin meiltä pois vuonna 1984 ja sen jälkeen oli enemmän aikaa sähkötöille. Korjauspyyntöjä tuli eri puolilta pitäjää. Oli moottoripyörien, traktoreiden ja autojen latureita ja sähkölaitteita korjattaviksi. Siuntiossa asti kävin kerran korjaamassa maitotankin jäähdyttäjää. Korjattaviksi tuotuja televisioita oli joskus verstaas ja koko eteinen täynnä. Laskin kerran, että vanhassa kavinavetassa oli hylättyjä televisioita sata kappaletta. Varaosia niistä otin ja loput vein romukauppaan.

– Taulutelevisioita ja digilaitteita en ole korjannut, kun en niiden päälle mitään ymmärrä. Vähäistä se taitaa olla muidenkin korjaaminen. Ennen juotettiin kolvin kanssa komponentteja ja piirilevyjä, mutta nykyisin vaihdetaan kortteja, emolevyjä ja paneeleja. Yleensä ostetaan rikkoontuneen tilalle kokonaan uusi laite. Niin se maailma muuttuu. ■

SANNA ELORANTA

Ystäväni Irja Laihon muistolle (1929–2021)

Tutustuimme Wahren-opiston kirjoituspiirissä syksyllä 1994. Siitä on 27 vuotta aikaa. Kurssi kokoontui joka toinen viikko lukuvuoden aikana. Siellä kävi toistakymmentä kirjoitusta harrastavaa henkilöä. Itse olin vasta ensimmäistä kertaa kurssilla ja esittäydyimme opettajan pyynnöstä. Sanoin, että olen syntynyt Somerolla. ”Niin olen minäkin”, Irja sanoi. Vuosien varrella pikkuhiljaa ystävästyimme.

Kävimme kirjoituspiirissä 13 vuotta peräkkäisinä vuosina. Siellä sai kuulla monenmoisia elämäntarinoita. Tavoitteena oli, että jokaiseen kokoontumiseen olisi kirjoitettuna jokin kirjoitus, jonka itse luki. Niistä sitten keskusteltiin. Keväällä julkaistiin vihko, jossa oli jokaiselta kurssilaiselta yksi tai useampi kirjoitus. Myös Someron Joulussa julkaistiin kirjoituksiamme.

Irja kirjoitti paljon kauniita pitkiä runoja. Kalevala, japanilaiset kansanrunot, haikut ja tankat olivat hänelle mieleen. Häneltä sain paljon neuvoja kirjoittamiseen. Usein luimme myös omia kirjoituksia toisillemme ja muokkasimme niitä. Oppikoulussa äidinkieli oli hänen lempiaineensa.

Kirjoituspiiristä hän lähti aina aikaisemmin pois Naiskuoron harjoituksiin. Irja kuului myös kirkkokuoroon nuoresta lähtien. Ensin Someron, sitten Forssan kirkkokuoroon. Kuoroharrastus kävi jo työstä. Hänellä oli viikoittain harjoitukset seurakuntatalolla, ja sunnuntaina hän kävi kirkossa laulamassa. Naiskuoero vei paljon aikaa, ja sittemmin hän luopui siitä. Kuorolaulu oli hänelle hyvin tärkeää. Se toi paljon sisältöä elämään.

Eläkkeellä ollessaan Irja pyöräili paljon. Hän kävi luonani Parkkiorossa kylässä aina pyörällä. Kesällä hän auttoi pihan ja kukkapenkkin hoidossa. Se oli hänen mielipuuhaansa. Marjat poimittiin yhdessä. Irja sanoi olevansa kesämökillä luonani käydessään. Laitoin ruokaa, jotta jaksettiin tehdä töitä. Hän sanoi, että ruokakin maistuu paremmalta, kun joku toinen laittaa, ja saa vain tulla syömään.

Viimeksi hän kävi Parkkiarossa heinäkuun viimeisenä päivänä. Tyttäreni toi hänet. Irja poimi karviaisia sekä mustia ja punaisia viinimarjoja itselleen. Ruoaksi tarjosin keittoa. Irja sanoi, että keitto maistui hyvältä ja hän halusi ottaa vielä lisääkin. Kun marjat oli poimittu, juotiin kahvit. Hän oli tyytyväinen käyntiin. Sanoi, että kun on hyvä mieli niin on olokin parempi.

Pyöräretkillään Irja keräsi kiviä, joista sitten kivipiirissä hioi korukiviä sormuksiin ja kaulaketjuihin. Irja myös suunnitteli ja valmisti suuren määrän joulu- ja onnittelukortteja. Hän leikkasi aikakauslehistä kauniin värisiä kuvia ja kukkasia ja liimasi niistä omia asetelmia kortteihin. Kortteja hän lähetti läheisille ja ystävilleen. Minäkin olen saanut useamman kortin.

Hänen kodissaan oli aina siistiä. Irja oli hyvin tyylietoinen:

asukokonaisuudet oli ajateltu värit huomioiden, hiukset aina kauniisti laitettu.

Kävin myös vuorostani Irjan luona kylässä. Ensin Kartanonkadun sitten Paimenenkadun kodissa. Vuosien varrella soittelimme pitkiä puheluja. Muistelimme vanhoja asioita, joita oli elämän varrella tapahtunut. Lapsuudesta ja nuoruudesta puhuttiin paljon, olimmekaan molemmat maatalan tyttöjä.

Monet uudenvuodenaatot vietimme yhdessä. Irja tarjosi aina maittavan aterian. Kävimme kirkossa puolen yön aikaan ja tulimme takaisin uudenvuoden raketin paukkeessa. Katselimme ilotulituksen loistetta parvekkeelta ja joimme lämpimät glögit. Olin usein uutenavuotena yötä Irjalla. Viimeisin uusivuosi oli erilainen. Koronan takia kirkossa ei ollut mitään tilaisuutta eikä ilotulitusta järjestetty. Irja soitti aattona. Pu-

huimme pitkään ja toivotimme toisillemme hyvää uuttavuotta 2021.

Huhtikuussa Irja sanoi menevänsä lääkäriin, kun ääni ei palautunut. Kävin Irjan luona kylässä vielä kesäkuussa. Katselimme lastenlasten lähettämiä kuvia lapsistaan, neljättä sukupolvea. Joimme kahvit karjalanpiirakan ja munavoin kera, sitten oli vielä jäätelöt. Menimme ulos puiston keinuun istumaan. Luonto oli vehreimmillään. Irjan ääni oli jo silloin mennyt kuiskaukseksi.

Lokakuussa joimme vielä kahvit Irjan luona.

Muistelen lämmöllä pitkän ystävyysaikana käymiämme keskusteluja ja yhdessä viettämiämme hetkiä. Meidät toi yhteen kirjoittaminen ja siitä kehittyi ystävyys, johon voi aina luottaa.

Irja Laiho kirjoitti Someron Joulun yli 20 runoa ja juttua vuosina 2006–2017.

Kotipihalla

*Kesäkuun aamu
juhannuksen aikaan*

*Aamuyön tunteina
jo valoisaa*

*Aurinko tekee nousuaan
valaisee pihakoivun
joka on pukeut ylleen
kauneimman kesäpukunsa*

Tyyni – vain koivunlehti liikahtaa

*Rusakko hyppii
vihreällä nurmikolla*

*Kaikkialla täydellinen vehreys
uusi kesä on tulossa*

Sanna Eloranta

HELJÄ FAVEN

Aloitin kouluni sodan aikana

Olen aina silloin tällöin kysellyt ikätovereiltani, mitä he muistavat sodan ajasta. Minua on hämmästyttänyt, miten erilailla eri puolella Suomea kasvaneet lapset ovat kokeneet nuo sotavuodet. Helsingissä serkkuni joutuivat pakenemaan pommisuojiin ja lopulta maaseudulle turvaan. Samoin Oulussa lapsuutensa asunut ystäväni

kertoi pommituksista ja Ruotsiin pakoon muuttamisesta ja niin oli myös Porissa. Puhumattakaan siitä, että Kainuussa itärajan tuntumassa oli pieni poika pelto-ojissa piiloutuen joutunut pakenemaan hänen perheensä surmanneita sotilaita. Ja tietenkin evakkojen pakomatkat ovat olleet järkyttävää kuultavaa. Näitä tarinoita kuultuani en ole voinut kuin ihmetellä, missä turvaskussa me maaseudulla asuneet

lapset saimme elää noina kauheina sotavuosina 1940-luvun alussa.

Tällainen paikkakunta oli kotipaikkani Somero. Tietysti muistan monia sotaan liittyviä asioita, vaikuttihan se meidänkin elämäämme. Varsinkin muistan sen, että kodissani asui serkkuni perhe ja lisäksi useita vanhoja tätejä, jotka olivat paossa Helsingin pommituksia.

Minä aloitin koulunkäyntini Somerolla vuoden 1940 syksyllä, kun olin seitsemänvuotias. Tämä tapahtui siis välirauhan aikana. Menin Joensuun kansakouluun, joka oli minulle tuttu talo vajaan kilometrin päässä kodistani. Tuttu siksi, että vanhempani olivat opettajia ja tietyksi tunsivat paikkakunnan opettajia. Luulen, että olin käynyt koululla asuvan Helsingin perheen luona kylässäkin vanhempieni kanssa. Olihan heillä samanikäisiä lapsiakin, Juhani ja Liina. Ensimmäisenä koulupäivänä lähdin siis kouluun yksin kävellen Videnin kaupan ja Hannilan talon ohi kulkevaa peltotietä. En muista oliko koululla toisilla vanhempia saattajinaan. Tuovi Helkiö oli opettajamme ja hänen johdollaan koottiin yhteen luokkahuoneeseen kaksi ensimmäistä luokkaa, joita sitten opetettiin samassa huoneessa. Minut hän laittoi heti toiselle luokalle, koska tiesi minun osaavan jo lukea. Minä en kehdannut sanoa, että en osannut kirjoittaa, vaan istuin kiltisti paikallani. Mutta jo kotimatalla aloin itkeä, koska mielestäni en voinut mennä suoraan toiselle luokalle, kun en osannut vielä kunnolla kirjoittaa. Kotona selitin sitten itkien äidille mikä erehdys oli tullut. Äiti soitti opettajalle, joka lupasi että saisin seuraavana päivänä aloittaa 1. luokalla. Kuitenkin minut pantiin sitten jo joulun jälkeen toiselle luokalle. Jostain syystä opettajien lapsia kohdeltiin joskus noin – varmaan hyvässä tarkoituksessa – sillä lopulta kävin kansakoulua yhteensä vain kaksi vuotta. Tulin oppikouluun pari vuotta muita

nuorempana, mistä ei mielestäni ole ollut mitään hyötyä – päinvastoin.

Koulunkäyntini alkoi siis välirauhan aikana, enkä juuri muista talvisodasta paljoa, koska olin pieni ja perheestämme ei kukaan ollut rintamalla. Isäni oli sairastunut jo nuorena keuhkotautiin ja oli ollut parantolassa vuoden 1918 sodan aikana eikä tämän sairauden takia joutunut armeijaan myöhemminkään. Joskus hän sitten nimittikin itseään kahden sodan ”kruununraakiksi”. Veljeni taas olivat liian nuoria.

Sen muistan hyvin, että isäni piti työhuoneessaan Kansanhuoltotoimistoa. Tämä tarkoitti, että siellä kävi koko ajan siirtoväkeä luultavasti saamassa ohjeita asuttamisestaan. Näitä Karjalan evakkoja myös asui jonkin aikaa meidän talossamme. Heitä varten annettiin talomme toisesta päästä ainakin kolme huonetta, joita niitäkin oli jaettu osiin tilapäisillä väliseinillä niin että saatiin useampia huoneita. Näissä majoitetuissa perheissä oli tietenkin lapsia, joiden kanssa kävin joskus ihmettelemässä heidän sokkeloisia kotejaan.

Tämä asuttamisvelvollisuus meidän talomme kohdalla muuttui, kun yhteiskouluun perustettiin 1940-luvulla lukioluokat. Ne sijoitettiin tähän talomme päätyosaan. Siinä oli oma kuisti, minkä kautta oppilaat saivat kulkea. Kun tuli 8. luokka, niin se pantiin meidän saliin ja sinne käynti oli talon päärapun kautta eli eteinen oli perheemme kanssa yhteinen. Sitten kun pääsin 8. luokalle, niin minulla oli koulumatkaa siis vain yhden oven kautta. Koko keskikoulun koulumatkani oli vajaa sata metriä, koska koulurakennus oli aivan naapurinamme.

Luultavasti varhaisin sodasta mieleeni jäänyt tapaus oli, kun

olin hiihtämässä äidin kanssa ja yhtäkkiä alkoi hälytyssireeni soida. Äiti sanoi ihan rauhallisesti, että hiihdetään nyt vaan kotiin – niin kuin sitten teimme. Enkä muista muuta kertaa hälytyssireenin ääntä kuulleen. Ääni oli kuitenkin tuttu, sillä sitä soitettiin kokeeksi hetken aikaa joka päivä klo 12.

Sitten kerrottiin, että Palman pellolle ne lentokoneet olivat pudottaneet muutaman pommin ja pojat kävivät siellä kuoppia katsomassa. Muuta pommitusta en tiedä Somerolla olleen.

Sitten meidän kouluun tuli Helsingistä sotapakolaiseksi kokonainen koulu ollessani toisella luokalla oppikoulua. Meidän luokallekin tuli suuri joukko näitä uusia oppilaita, joilla oli kummallisia nimiä kuten Öhman tai Österberg ja jotka osasivat ruotsia, mitä me ihmettelimme, kun koulu oli ihan suomenkielinen. Seurauksena oppilasmäärän kasvusta jouduimme vuorolukuun, mikä oli meille tuntematon ja harmillinen kokemus. Joskus tunnit alkoivat vasta puolenpäivän jälkeen ja kestivät pitkälle iltapäivään. Sota-ajasta johtuen koulun opettajat vaihtuivat usein, olivat enimmäkseen naisia. Suomenkielen opettajaksemme tuli Tapio Horila jotenkin suoraan armeijasta, luultavasti parannuttuaan haavoittumisesta.

Koulunkäyntimme oli aika vajavaista useinakin sotavuosina, lukukaudet alkoivat myöhään, joskus vasta marraskuussa. Ja välillä majoitettiin koulurakennukseen sotilaita. Silloin vähän minua vanhempi veljeni Juhani kovasti ystävystyi joidenkin sotilaiden kanssa, kun hän aina roikkui meidän aidalla katsomassa heitä, taisin joskus minäkin siellä mukana roikkua. Siihen aikaan pihamme ja koulun välissä kulki sellainen punamullattu säleaita, jossa oli portti

koulun suuntaan. Ja Juhanin piti saada talvella oikea lumipukukin kuten sotilailla oli, ja äiti tietysti ompeli sellaisen hänelle, että hän sai leikkiä sotilasta. Siihen leikkiin en osallistunut.

Helsingin pakolaisia, lähinnä sukulaisia, tuli myös meidän kotiimme. Muistan kun ruokapöydässämme istui monta mustapukuista tättä. Pitkään asui meillä myös isän helsinkiläisen siskon Eeva-tädin perhe, johon kuuluivat Antti-setä, jonka muistan sotilasasuisena, serkkumme Eeva-Liisa, samanikäinen minun kanssani, sekä isoäiti. Tästä oli meille lapsille paljon iloa, sillä yhdessä Eeva-Liisan, sisarusteni Soilin ja Juhanin kanssa meistä muodostui yhteisten leikkien joukkue. Varsinkin talomme tilavassa vintissä me keksimme suuren määrän kivoja leikkejä. Oli toimisto ja myös monia perheleikkejä ja keksimme oman yhteisen salakielenkin.

Laajennetun perheemme ruokapöytään jokaiselle ruokailijalle tehtiin keittiössä voinappi pienellä puumuotilla. Voi oli tietysti säännöstelty niin kuin monet muutkin ruokatavarat. Sitä varten oli kuponkeja, joilla kaupasta sai tietyn määrän esimerkiksi sokeria, kahvia, voita ja jauhoja. Joka ostokerralla kupongista leikattiin pieni ruutu, mikä merkitsi tiettyä määrää. Kun kupongit oli käytetty, enempää ei voinut ostaa ennen kuin seuraavassa kuussa, jolloin saatiin uudet ostokupongit. Ai niin, ei ollut mitään kahvia vaan aina keitettiin ja juotiin vain korviketta vielä kauan sodan päätyttyäkin.

Aseveikko-niminen kirja sisälsi suosittujen laulujen sanoja, varsinkin monenlaisia marssilauluja, monia tyttöjen nimellä kulkevia kuten Tellervo, Kaarina, Liisa pien, Annikki. Se tietysti kiellettiin sodan jälkeen, koska siellä oli

muunmuassa myös monia sellaisia lauluja joissa tähdättiin ”silmien väliin, silmien väliin ryssä juu”.

Meilläkin oli tuo kirja ja sieltä opettelimme sen ajan laulelmien sanoja. Minulla oli intoa laulaa niitä iltaisin pikkusiskolleni Soilille omatekoisilla sävelillä. Yhden lempilauluni sanat muistan melkein vieläkin. Se oli kuuluisalle jääprinsessa Sonja Henielle omistettu ja siinä luki, että sävel: ”Siperian lakeus on suuri”. Näin se meni suunnilleen: *”Norjan talven lumous on suuri, on peilikirkas Oslonvuonon jää, suksimestä vuorten jylhä muuri kutsuvasti kilpaan kiirehtää. Lyö tuuli, tuisku tuntureiden kukkaa, mi talven helmaan hautaan uinahtaa. Vaan vangitse ei sievää silkisukkaa jää järkytä ei talviprinsessaa. Sonja, Sonja, leikkotukkaa raitis pohjatuuli hulmuttaa. Nuoruuttaan ei, neito turhaan hukkaa kun hän valtaa maailmaa.”*

Harrastin luistelua pienestä saakka ja haaveilin kaunoluistimista, joita en tietenkään koskaan saanut sota-aikana, kun kenkiäkin tehtiin paperista. Ns. nurmeksilä (monoihin kiinnitettävät terät) opettelin luistelemaan ja oli minulla myöhemmin hokkarit, jollaisilla pojatkin luistelivat.

Silloin tehtiin talvella aina luistinrata urheilukentälle, joka sijaitsi entisen suojeluskuntatalon kentällä. Tuo suojeluskuntan talo oli komea talo, jossa oli oikein torni. Siellä olin ollut ensi kertaa elokuissa aika pienenä ja näytettiin Shirley Temple-elokuvia. Talvisodan aikana talo paloi, kun luultavasti uuneja lämmitettiin liikaa. Se tapahtui yöllä ja muistan vain, että kesällä kävin kaverien kanssa etsimässä jotain aarteita talon raunioista.

Siinä luistinradalla paitsi luisteltiin, järjestettiin joskus sodan jälkeen tansseja, missä kovaäänis-

tä soi musiikkia ja keskellä tanssitiin ja ympäri kenttää saivat kiertää luistelijat, joihin minäkin kuuluiin. Myöhemmin paikalle nousi Some-ron Kino, missä koin paljon suuria elokuvaelämyksiä. Siellä vaihtui uusi elokuva kaksi kertaa viikossa, joten tarjonta oli paljon parempaa kuin nykyisin. Mutta ei silloin tiedetty vielä mitään televisiosta.

Kaikenlaisen puutteen vuoksi, kun oli tarvetta pitää jotain juhlia, syntymäpäiviä ym. niin kerättiin tutuista perheistä ainekset tätekkäkuun. Jokainen antoi yhden kananmunan, vähän sokeria, vähän jauhoja, kermää, vähän voita. Näitä me lapset kiersimme sitten kylällä noutamassa ja näin saatiin kakku leivottua. Sitten saatiin joskus kesällä jäätelöä, joka maistui vain vedeltä ja sakariinilta. Ainoa karkki mitä kaupasta sai, oli kuivat porkkanahiutaleet. Apteekista sai kivikovaa lakritsipötköä.

Äiti oli tietysti lottana ja osallistui mm. ilmavalvontaan. Santa-kuopan mäellä oli sellainen torni, missä ilmavalvontaa tehtiin yöaikaan. Kävin minäkin siellä joskus päivällä, mutta Soili kertoi olleensa siellä kerran äidin mukana joskus iltapimeällä. Hän oli niin pieni, että ei voinut jäädä yksin kotiin, kun jostain syystä ei ollut muita kotona. Potkukelkalla sinne kuljettiin.

Lotat ja kaikki naiset pitivät myös yhteisiä ompelu- ja neulomailtoja. Sotilaille tarvittiin vilkakäsineitä, -sukkia ja -päänsuojia ym. lämmittävää. Pikkulottana sain olla äidin mukana, vaikka taisin olla liian pieni oikeaan työhön.

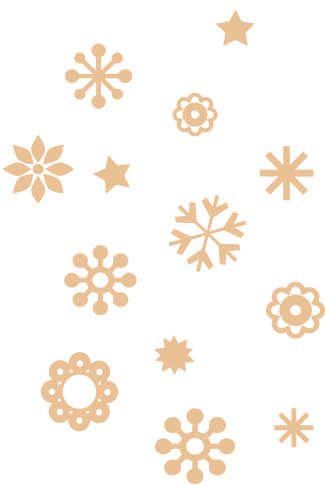
Sitten äitimme osallistui tietenkin myös kansalliseen isänmaalliseen työhön siten, että meille syntyi syksyllä 1943 pikkuväli. Minä olin kymmenvuotias ja olin ylpeä kun äiti antoi minun pitää vauvaa syli-ssä. Siskoni kanssa saimme kyllä

sitten hoitaa Simo-veljeämme ihan tarpeeksemme.

Aivan viimeisenä sotavuonna 18 vuotta täyttänyt vanhin veljeni Panu joutui kesken viimeisen kouluvuoden sotaväkeen, tosin vain Jämijärvelle ilmatorjuntaan ja sitten Tampereelle koulutukseen. Siellä hän suoritti sotilasyläoppilaskirjoituksen etuajassa luokkaansa nähden ja näin hänestä tuli koulumme historian ensimmäinen ylioppilas. Hän oli kyllä saanut koulutusta jo toimiessaan koululaisena sotilaspojissa. Näitä koulutti paikkakunnalla tunnettu vääpeli Nurmi, jonka tanakan olemuksen minäkin hyvin muistan. Hän taisi pitää meitä pienempiäkin vähän koulutuksessaan.

Noin 11-vuotiaana aloin kirjoittaa päiväkirjaa, siis viimeisenä sotavuotena 1944. Olin silloin oppikoulun toisella luokalla. Siinä kirjoitin monia juttuja koulusta, ystävistä ja opettajista, mutta olen löytänyt sieltä vain kaksi mainintaa sodasta, sen kun kokonainen koulu tuli Helsingistä pakoon pommituksia ja kun sota loppui ja tuli rauha. Tämä osoittaa hyvin, miten vähän sota kosketi pienen koululaisen elämää Somerolla. ■

TEKSTI JA KUVA: LASSI TUOMINEN

Sätkiä ja tikunpätkiä

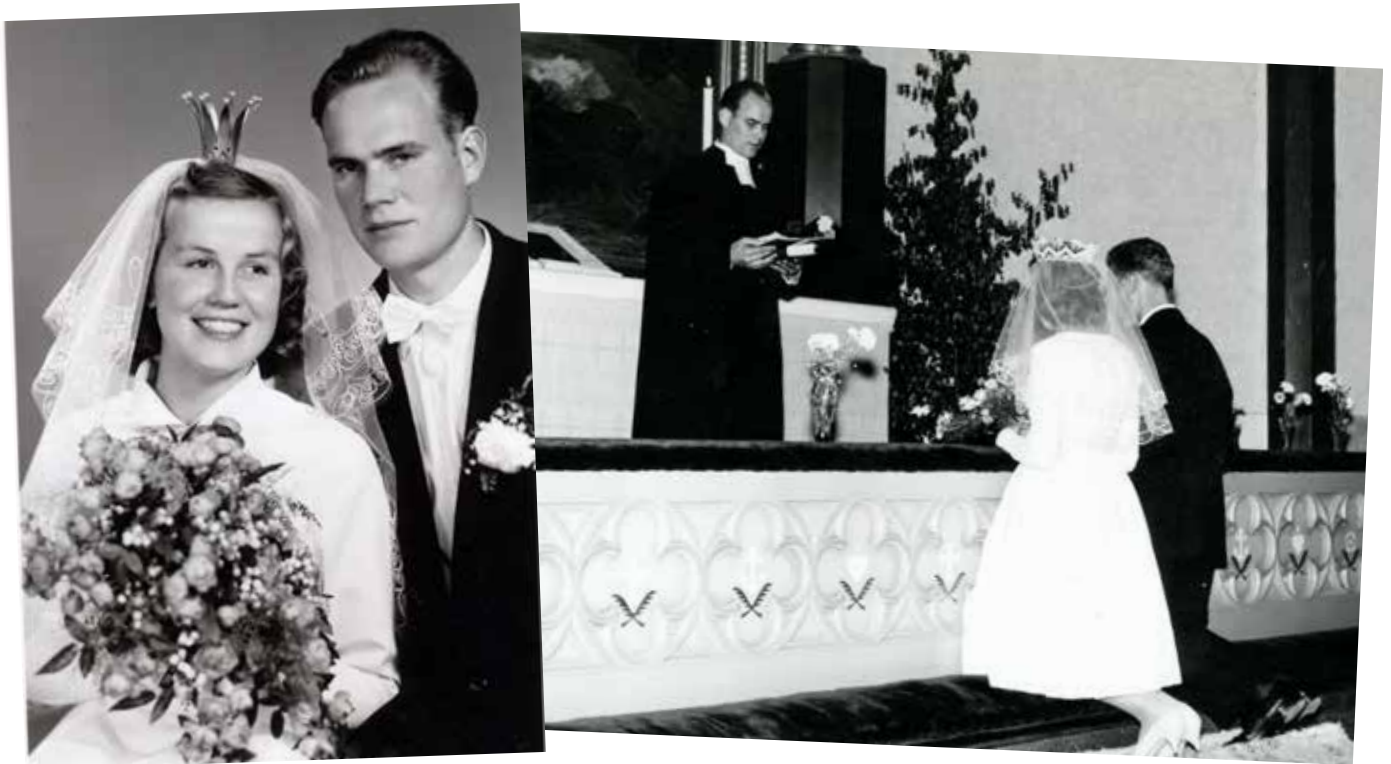
Sitä kun ikää karttuu ja vaikkapa siivoo, löytää kaikenlaisia kaapista ja siitä taas tulee kaikkea mieleen. Niinkun nääkin tekeleet.

Olin juur sotaväestä päässyt eikä oikeen tehny miäli mittään järkevää tehrä. No ainakin jottain kiärtelin, esimerkiksi sätkiä. Kun sitä valmista pötköä siin sit sytyttelin ja samalla kattelin kun tulitikku kippuralle palo. Ja palo sormekkin.

Siinä kun sormia pesovatissa, kylmässä vetessä liottelin, tuli miäleen että vois sen tikun puhaltaakkin sammuksiin. Niin sit teinkin. Kyl niit tikunpätkii sit kertyskin. Meinasin kun niitä kattelin siinä tuhkakupissa kun olivat tuhkan seassa ristiin rastiin, että voisko niitä jotenkin käyttää ja aloin niitä sitten kerätä tyhjään tikkuuskiin. ■

TEKSTI JA KUVAT: RAIMO ALI-YRKKÖ

Oikein käytetty elämä on tarpeeksi pitkä Matin ja Helenan muistolle

Somerolla syntyneet ja täällä myös opintonsa aloittaneet Matti Kallervo Näykki ja Helena Soilikki Frankberg aloittivat Someron yhteiskoulun oppilaina syksyllä 1945.

Matti Näykki oli syntynyt 22.2.1932 ja ylioppilaaksi hän

kirjoitti 1953. Muistan, kun tapasimme Someron kirjastossa noihin aikoihin, hän mietti alkaisiko lukea valtiotieteitä vai teologiaa. Teologia voitti ja niinpä hän valmistui teologian kandidaatiksi Helsingin yliopistosta vuonna 1957. Kuitenkin ennen sitä, edellisenä vuonna, kesällä 1956 hän avioitui

entisen luokkatoverinsa Helena Frankbergin kanssa. Heidät vihki Ruotsinpyhtään kirkkoherra Pentti Hämäläinen, joka oli ollut heidän uskonnonopettajansa Someron yhteiskoulussa 1947–1951.

Matti sai pappisvihkimyksen Tampereella 3.1.1958, jonka jälkeen hän toimi virallisena apu-

*Vihkipari Helena ja Matti 16.6.1956
Matti vihkimässä Someron kirkossa
1.7.1961.*

laisena Mäntsälän ja Kurun seurakunnissa, sekä sotilaspastorina Niinisalon varuskunnassa 1961–1964. Tampereen hiippakunnan nuorisopastoriksi hänet nimitettiin 1964, jonka jälkeen hänestä tuli vuonna 1977 Tampereen Kalevan seurakunnan kappalainen, jossa virassa hän toimi eläköitymiseen saakka.

Papinviran lisäksi Matti osallistui myös yhteiskunnalliseen toimintaan. Kurussa pappina ollessaan hän oli siellä nuorisolautakunnan ja matkailulautakunnan puheenjohtaja 1960–1961, ja kun perhe muutti Tampereelle, Matti valittiin siellä kaupunginvaltuuston jäseneksi ja vapaa-aikalautakunnan virkistystoimikunnan puheenjohtajaksi vuonna 1977. Lisäksi hän toimi Pirkanmaan teologien puheenjohtajana 1976–1978, sekä Tampereen Steiner-koulun uskononopettajana.

Kurun seurakunta tuli siinä mielessä rakkaaksi paikaksi Matille, että perhe hankki sieltä, Näsijärven rannalta, kesäpaikan Kurun Länsi-Teiskosta, Papinahon. Sen rantaan pääsi purjehtimaan isommallakin purjeveneellä tai pienellä laivalla. Niinpä nuorisopappina ollessaan tuli mahdolliseksi hankkia vanha laiva Kristilliselle nuorisolaivayhdistykselle, jonka Matti oli perustanut. Laiva oli ollut jonkin metsäyhtiön omistuksessa ja se löytyi upoksissa olleena läheltä telakkaa. Se nostettiin ja kunnostettiin nuorisolaivaksi, siinä riitti mielekästä puuhaa ja toimintaa nuorisolle. Laiva saatiin katsastettua ja sen nimeksi annettiin Krinuola - lyhenne nimestä

kristillinen nuorisolaiva. Se teki 1970-luvulla useita tilausristeilyjä ja rippikoululaiskuljetuksia, jopa muutamia hääristeilyjäkin.

Helena, omaa sukua Frankberg, kouluttautui ensin vuonna 1955 sairaanhoitajaksi ja terveysisareksi ja työskenteli aluksi Somerollakin tohtori Jonkan aikana. Avioparin muutettua ensin Kuruun, jossa Helena toimi terveysisarena, hän jatkoi opintoja perheen muutettua Tampereelle. Hän valmistui sairaanhoitajaopettajaksi, johon tehtävään hän vannoi virkavalan 1970. Koska hän aikanaan oli Someron yhteiskoulussa lopettanut keskikouluun, hän oli päättänyt hakeutua yksityisopilaana Tammerkosken lukion iltalinjalle. Hän jatkoi työn ohella iltatutkimusta ja niinpä hän saikin valkolakin 53-vuotiaana 1985.

Kiireinen elämänrytmi viisilapsisessa perheessä, työn, opiskelun, ja kummankin aviopuolison osalla – myös luottamustehtävien vaatiessa oman aikansa – johti siihen, että avioero oli väistämätön. Siihen päädyttiinkin vuonna 1981, jolloin melkein kaikki lapset olivat jo täysi-ikäisiä.

Helenalla tie yliopistoon oli auennut ja työn ohella opiskelu jatkui; 1987 terveydenhuollon maisteriksi ja 1990 lisensiaatiksi. Jäätyään sairaanhoidon lehtorinvirasta eläkkeelle 1996, hän väitteli terveydenhuollon tohtoriksi Tampereen yliopistossa, väitöskirjan aiheena *Terveyttä ja hyvää oloa paastolla*.

Uusi kumppanikin oli löytynyt, hän oli lausuntataiteilija Veikko Johannes Lakkala. Heidät oli vihitty avioon heinäkuussa 1988 ja Helena otti sukunimekseen Frankberg-Lakkala. Eläkkeelle jääminen ei vähentänyt opiskeluintoa; nythän sitä oli paremmin aikaa. Vuonna 2001 Helena valmistui

Sairaanhoitajaksi 1955

Taiteen Tohtori Helena Frankberg-Lakkala

filosofian maisteriksi Turun yliopistosta. Tämä oli siis jo toinen maisteritutkinto. Taideopiskelut jatkuivat, joihin myös taidehistorian lisäksi sisältyi ikonimaalaus. Taiteen tohtoriksi hän väitteli 2010 aiheenaan *Suomalaisten 1600-luvun saarnatuolien kuvaohjelma ja symbolit*. Juhlallinen tohtoripromootio oli vuonna 2012.

Harrastuksia oli Helenalla monia. Eräs harvinaisimmista harrastuksista oli Pyhän Lazaruksen ritarikuntaan kuuluminen. Tämä on vanhimpia hengellisiä ritarikuntia. Se on perustettu jo vuonna 1142 ja toimii edelleen hyväntekeväisyysjärjestönä. Vuonna 2010 Helenalle myönnettiin ritarin arvo tähän ritarikuntaan ja hän sai myös oman vaakunan.

Maininnan arvoista on myös, että vuoden 2009 äitienpäiväjuhlassa Helena sai vastaanottaa Suomen Valkoisen ruusun Ritarikunnan 1.luokan mitalin kultaristein.

Matti Kalervo Näykki kuoli 4.5.2015 Tampereen Koskikodissa 83-vuotiaana. Helenan toinen mies Veikko Lakkala kuoli sairauskoh-
taukseseen vuonna 2010.

Helena otti leskenä tyttönimensä Frankberg käyttöön. Hän menehtyi viime vuoden lokakuussa Tampereella hoitokodissa. Hänet siunattiin taivasmatkalle Tampereen Kalevankankaan siunauskappelissa 23.10.2021, jolloin hän olisi täyttänyt 89 vuotta.

"Oikein käytetty elämä on tarpeeksi pitkä", sanoi muinoin roomalainen mielenhallinnan filosofi Seneca. Hän kuului aikaan, jolloin lukemisen kulttuuri syntyi. Se on ihmeellinen kokemus, ja nimenomaan lukemiseen vedoten Seneca painottaa, että elämä ei ole lyhyt – elämä laajenee sille, joka lukee. Huolen läheisistä ja kuoleman aiheuttaman surun hän osoittaa tunteiksi, joihin ei saa takertua. ■

Helena Frankberg-Lakkala

Helenan vaakuna Pyhän Lazaruksen ritarikunnassa.

Saavutukset (alla).

Perinteinen kivijalkamyymälä
pakeloi joulusi

ma-pe 10-17

la 10-14

p.(02) 7485 358

Joensuuntie 16 Somero www.kellojakihla-aitta.fi

Hyvää Joulua!

Someron Yrittäjät ry

Hyvää Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta!

sportti**kone.fi**

SALO • SOMERO • KAARINA • LOIMAA • LOHJA • TUUSULA

Joensuuntie 28
31400 Somero
Puh. 02 748 9209/
040 541 6316

AVOINNA

ti ja ke klo 11-17

to ja pe klo 10-17

la klo 10-13

tai sopimuksen mukaan

www.muotiputiikkihelmi.com

muotiputiikkihelmi@gmail.com

PALVELUA KAIKILLA APPARAATEILLA.

Jo 200 vuoden ajan.

Säästöpankki

200 vuotta

Joensuuntie 27, 31400 Somero

Asiakaspalvelu 029 041 2300 ma - pe 8 - 20, la 10 - 14.

Yritysassiakaspalvelu 0100 5454 ma - pe 8 - 18.

www.saastopankki.fi/someronsp

www.saastopankki.fi/varaa-aika

 | @someronsp

HELMI VENDELIN

Lapsuus ja nuoruus Somerolla 1950- ja 1960-luvuilla

Hiihtojuttuja

Muistan parhaiten Somerolta 1950- ja 1960-luvun, jolloin kävin koulua. Koululaiset tekivät ladun koululta koululle, esimerkiksi pitkäjärveläiset Vilukselaan. Koko pitäjään syntyi latuverkosto ja oli helppo järjestää laturetki. Osallistuinkin monena vuonna. Jostain syystä mieleeni on jäänyt retki naapurin Leenan kanssa. Leena oli melko nuori silloin, mutta jaksoi hyvin. Mieleeni jäivät erityisesti Häntälän ja Saarentaan koulut, joista en aikaisemmin tiennyt.

Opiskeluaikana kuuluin hämäläisosakuntaan Helsingissä 1960-luvulla. Osakunta järjesti joka vuosi jossain Hämeessä Ilves-hiihdon. Kiinnostuin siitä, koska vuonna 1966 lähtö oli Somerolta. Kansalaiskoulu oli uusi silloin ja bussilastillinen osakuntalaisia yöpyi siellä. Meitä tyttöjä oli kolme ja yövyimme opettajainhuoneessa, pojat vastaavasti jumppasalissa. Aamulla lähdettiin kohti Ypäjää. Pojat vuorottelivat

ladun teossa, huoltoauto kulki mukana ja sovittiin, missä kohdattaisiin ja syötäisiin välipalaa. Jos väsyi, voi matkata etapin auton kyydissä. Muistaakseni yövyimme seuraavan yön Ypäjällä ja viimeisen Humppilassa. Tutustuimme paikallisiin nähtävyyksiin muun muassa Venäjän kartanoon ja Nuutajärven lasitehtaaseen. Hiihto päättyi Nokialle. Keväällä osakunta tarjosi illallisen Ilves-ravintolassa ja saimme mitalin.

Lapsuus

Muistan joitakin juttuja lapsuudesta. Naapureissa käytiin melko paljon kyläilemässä. Kerran menin yhteen naapuriin ja emäntä tokaisi heti ovella: ”Sieltähän se miun miniälikkain tulloo.” Sen koommin en siihen naapuriin mennyt, ei tullut minusta miniää.

Naapureissa asui meidän lapsia isompia tyttöjä. Meidän pihalla syntyi jotain kinastelua yhden tyttöryhmän kanssa. Meitä oli kolme, kaksi veljeäni ja minä. Käytiin sanaharkkaa, joka loppui nuoremman veljeni pontevasti huutamaan ”paskahuussin alle oot syntynytkin”. Lapsilla oli silloinkin herkästi kuulevat korvat. Aikuiset

olivat jutelleet, että yksi tytöistä oli syntynyt ulkokäymälässä.

Lauantait olivat koulupäiviä. Pitkäjärven koulun kirjastosta voi lainata kirjoja lauantaisin. Kirjat oli suojattu ruskealla voimapaperilla. Olin ahkera lainaaja. Koulumatka oli 2,5 kilometriä. Ensin oli metsäin Kankaannummi ja Alhaisista lähtien melko suora patkka peltojen halki. Luin kirjaa tämän peltopätkän, sillä tiesin, että kotona pitää auttaa askareissa.

Metsän lumoissa

Somerolla on melko vähän metsiä. Lapsuuskotini lähellä olleet metsät tulivat tutuiksi. Saimme olla mukana, kun isä oli metsätöissä. Risut poltettiin, vieläkin muistan rätisevän äänen. Koivuista isä sahasi meille lapsille kieriköitä. Metsien puut olivat erilaisia kuin nyt. Esimerkiksi juhannuskoivuja oli vaikea löytää. Meidän metsässä oli yksi iso haapa ja kotipihassa pihlaja. Nykymetsissä noita puita on hirville ja peuroille herkuksi vaikka kuinka paljon. Ojien pajupensaat kerättiin lampaiden talviruoaksi kerppuina.

Kävin marjastamassa melko pienestä asti yksin. Parin kilometrin päässä oli Huhdanmäki. Siellä

← Keskitalon lapset Kaarina (myöh. Helmi), Osmo ja Seppo. Kuva Otto Aukio, noin 1950.

Emäntä Ida ja Keskitalon lehmät Juhlikki, Kaunikki, Tippa, Pilkas ja Kukka. Kuva Otto Aukio, noin 1950.

oli isohko avohakkuualue, jossa kasvoi paljon vadelmia. En muista pistikö ampiainen minua, mutta opin varomaan ampiaispesiä. Tarkkailin, lentelikö ampiaisia pensaan ympärillä ennen kuin aloin poimia. Huhdanmäessä oli myös hyviä mustikkapaikkoja. Illan hämytyessä minua alkoi vähän pelottaa. Kaatuneiden puiden töröttävät kannot panivat mielikuvituksen liikkeelle. Pitkäjärven talojen maat olivat etelä-pohjoissuunnassa pitkiä kaistoja, joihin mahtui peltoja ja metsiä. Kun lähdin marjaan lähistölle, menin lännestä itään Jakalan, Kennin, Männistön ja Kökön metsien läpi. Kerran koko perhe lähti marjaan, isä nuorempien lasten ja äiti vanhemman veljeni kanssa. Isä ei välittänyt marjoista, vaan meni näyttämään meille Kökön metsässä olevaa lampea ja Ruokjoessa ollutta koskea.

Raha-asioita

Oppikoulu maksoi ja meillä oli kotona usein puute rahasta. Kerran tarvitsin rahaa kirjoihin, kotona ei ollut. Äiti ehdotti, että ottaisin pärekoppaan pyörän tarakalle muutaman kanan ja veisin ne Someron teurastamoon, matkaa oli noin 15 kilometriä. Niin tehtiin ja sain rahaa.

Oppikoulussa ollessani annoin yksityistunteja nuoremmille. Se alkoi siitä, kun tuttu tyttö, minua kaksi vuotta nuorempi, pyrki oppikouluun ja halusi valmennusta matematiikassa. Hän pääsi ja annoin koko oppikoulun ajan tunteja lähinnä kielissä ja matematiikassa.

En ollut kesätöissä, sillä kotona oli paljon puuhaa. Kerran menin naapuriin ruislyhteitä sitomaan elopellolle. Luulin saavani omaa rahaa, mutta halla oli tuhonnut oman rukiin sadon ja äiti otti paljaksi säkillisen rukiita. Lukioaikana Somerolla olin liikenteenlaski-

jana. Siitä sai muistaakseni hyvän korvauksen. Sovitussa risteyksessä piti panna muistiin montako autoa esimerkiksi kääntyi risteyksessä. Opiskeluaikana Helsingissä tein myös tätä työtä satunnaisesti. Olin hyvin perillä perheen taloudellisesta tilanteesta. Pikkuisen kismitti, kun en voinut lähteä luokkaretkelle Tukholmaan. En myöskään kinunnut rahaa tanssilippuihin.

Koulutovereita

Kansakoulussa minulla ei erityisesti ollut ystäviä. Jotkut tytöt kiusasivat, muistan vieläkin ketkä. Oppikoulussa ei kiusaamista ollut.

Meitä oli iso ryhmä tyttöjä yhdessä välitunneilla. Joidenkin kanssa olin tekemisissä myös kesällä. Välimatkat olivat pitkiä. Pyöräilin ensin yhden tytön luo 15 kilometriä ja hänen luotaan yhdessä toisen kaverin luo Somerniemelle 15 kilometriä.

Uintia

Äitini oli viettänyt lapsuutensa ja nuoruutensa Pielaveden Kirkkosaarella. Somerolla hän kaipa- si uintimahdollisuutta. Hän oli 1930-luvulla meijerikkönä Sillan- päään meijerissä. Tuolloin elämä oli vilkasta Hämeen Härkätien tun- tumassa. Äiti kertoi kesätaapahtu- masta Ävikin lahdella, ohjelmassa oli muun muassa kuviokelluntaa, jossa äiti oli mukana.

Kotini maiden läpi kiemurte- li Ruokjoki. Me lapset vietimme aikaa purossa kesäisin. Muistan kuinka iilimadot loikoilivat au- ringossa puron loivemmilla ran- noilla. Niitä oli mustia ja ruskeita. Joskus kesällä oli tulvia ja oli hie- noa, kun saunasta suoraan pääsi uimaan. Kerran isoveljeni pelasti mummon hukkumasta, kun virta vei pyykkiä huuhtoneen vanhuk- sen. Kesäpäivänä lähdimme äidin kanssa retkelle puron alajuoksulle Kurahaaraan. Ongimme ja äiti ui.

Isoveljeni oli vanhin meistä lähiseudun lapsista. Hän meni so- taväkeen ja kertoi, että armeijassa pakotetaan veteen, vaikka ei osaa uida. Naapurin poika oli vuorossa seuraavana vuonna ja hän kauhis- tui. Pojat syvensivät ja levensivät puroa niin, että uimaan opettelu onnistui. Pitkäjärvellä oli uimaran- ta ja siellä järjestettiin Myllylam- messa uimakoulu. Uimaliikkeitä harjoiteltiin ensin maalla ja sitten pienissä ryhmissä vedessä. Uimi- sen lomassa leikittiin läheisellä tanssilavalla.

Koulunkäyntiä

Kodissamme kehoitettiin lukemaan, vaikka kirjoja ei juuri ollut. Ahke- ran lukijan Aapisen väliin kukko oli muninut yöllä. Jokin herkku se kukon muna oli, paremman puut- teessa sokeripalakin kelpasi.

Aloitin kouluni Pitkäjärven kansakoulussa 7-vuotiaana. Olin

pyrkinyt jo 6-vuotiaana, mutta en päässyt. Se kismitti kauan. Nyt melko pitkään eläneenä ajattelen, että elämäni olisi muotoutunut täysin erilaiseksi varmaan, jos olisin aloittanut koulun vuotta aikaisemmin. Pysin ja pääsin op- pikouluun Somerolle. Koululle oli tärkeää, että joka puolelta pitäjää pääsi oppikouluun linja-autolla. Yhteistyötä tehtiin Someron Linjan kanssa. Esimerkiksi kolmen aikaan iltapäivällä lähdössä oli pitkä rivi busseja. Pitkäjärvelle pääsi Tur- kuun menevällä kello 15.20. Usein bussi oli täpötäynnä, seisomapai- katkin kaikki käytössä. Lukiossa asuin Nurmen kaupan yläkerrassa, koska en päässyt kahdeksaksi kou- luun bussilla.

Oppikoulussa oli 1A poika- luokka ja 1B tyttöluokka. Meitä oli 41 tyttöä. Käytävän toisella puolella oli 3A poikaluokka. Jot- kut pojat tekivät jekkuja nuorille naisopettajille, kuten Elli Välimaal- le ja Inkeri Hollolle. He nostivat oven saranoiltaan ja toivat kyyn kouluun. Kaksi luokkaa kävin vanhassa koulutalossa, jonka pai- kalla on nyt kaupungintalo. Sitten valmistui uuden koulun siipiosa, jossa 3A-luokassa oli myös poikia. Opinsauna keittolarakennuksineen valmistui myöhemmin. Jokaiselle oppiaineelle oli oma luokkahuo- ne. Käytävässä jokaisella oppilaalla oli oma kaappi, jossa voi säilyt- tää oppikirjat, vaatteet ja kengät. Kaikilla piti olla sisäkengät. Tämä tapa säilyi minulla läpi opiskelu- ja työelämäajan. Yhdessä vaiheessa työelämässä jouduin kesken päivän vaihtamaan rakennusta ja vaihdoin aina kengät tultuani ulkoa. Rehtori Joel Vilkki oli kemisti ja meillä oli moderni kemianluokka ja ohjel- massa myös laboratoriotöitä. Yh- dessä vaiheessa opetin itsekin ke- miaa ja sain olla suunnittelemassa uutta laboratoriota työpaikalleni.

Toiseen toimipisteeseen rakennet- tiin myöhemmin uusi toimitalo, ei laboratoriota, vaikka ehdotin. Jopa emäntäkoululaisilla oli kemi- an laboratoriotöitä, kun aloittelin opettajanuraani 1970.

Alkuvuosina oppikoulussa ei ollut kouluruokailua. Söimme eväi- tä luokassa tai kävimme kirkonky- län ruokapaikoissa syömässä. Hon- giston leipomossa oli isoja hyviä munkkeja. Tarjouduin hakemaan, otin pienen palkkion ja sain itse- kin munkin. Kun koulun keittola valmistui, söimme siellä. Ruoka oli hyvää, erityisesti maksalaatikko puolukkahillon ja voisulan kera.

Keskikoulu-aikaan osui niin vaikea influenssaepidemia, että koulu oli suljettuna. Meillä koto- na kaikki muut sairastuivat, paitsi minä. Hoitelin navetta- ja kotityöt.

Eläimistä

Kotini oli pienviljelystila. Meillä oli yksi hevonen, kuusi lehmää, muutama lammas, parikymmentä kanaa ja yksi kukko, kesällä pari sikaa. Yhtenä kesänä oli myös kaksi hanhea, jotka ilmoittivat oliko joku tulossa tietä myöten. Ne saivat liik- kua vapaasti pihapiirissä. Kissa oli navettakissa, joka ei saanut tulla makoilemaan sängyn päälle.

Pidin eläimistä ja minulla oli nimikkolehmä, ensin Pilkas, sitten Lilla. Osa lehmistä (nupopäät) oli peräisin äitini kotoa Savosta. Kuten Vihuri-hevonenkin, ne oli tuotu ju- nalla Mellilän asemalle ja kuljetettu sieltä jalan kotiini. Toinen osa (sar- vipäät) oli peräisin Pitkäjärveltä. Nimikkolehmilläni oli sarvet. Opin lypsämään 6-vuotiaana. Sisareni syntyessä Helsingissä äiti oli kauan sairaalassa. Minulla oli kova ikävä ja kävin itkemässä nimikkolehmä- ni kaulaa vasten. Lehmä märehti rauhallisesti.

Lehmillä oli yleensä laidun niin, että ne pystyivät juomaan

Ruokjoesta. Helteillä ne menivät veteen. Hyönteiset eivät päässeet puremaan mahan alle. Selkää voi mukavasti vilvoitella huiskimalla märällä hännällä. Kerran lehmät olivat päässeet aitauksesta ja läheneet puutarhaan. Kaikki parhaat kasvit oli syöty ja herätessämme koko joukko makasi märehkien aamuauringossa kotipihalla. Kun menin opiskelemaan Helsinkiin, Lilla myytiin. Niillä rahoilla opiskelin noin vuoden. Seuraavana vuonna myytiin Lillan mullivassikka ja toinen opiskeluvuosi oli taloudellisesti pulkassa. Sitten otinkin opintolainaa (korko 5,5 %) ja olin töissä opiskelun ohella.

Kun odelma oli tarpeeksi pitkää, lehmät pantiin liekaan heinäpellolle. Silloin piti tarkasti seurata, ettei lehmän pötsi alkanut paisua (puhallustauti). Kerran olimme lähdössä tätilään Vihtiin. Huomasin, että Lilla oli paisumassa. Meillä ei ollut naurisöljyä. Koneöljyä pantiin pulloon, Lilla mäkeen pää ylöspäin ja kurkkuun öljyä. Ilma tuli pois ja lehmä pelastui. Ehdimme linja-autoonkin.

Juhlintaa

Lapsuudessani Kolatun kulmalla järjestettiin silloin tällöin pitoja. Lähinaapurit kutsuttiin, lapsia ei aina. Naapurissa oli ristiäiset 1950. Äiti oli kesällä varhain aamulla pyöräillyt Forssaan jonottamaan kankaita. Minua varten hän onnistui saamaan punaruudullisen leninkikankaan, josta ompeli leningin. Pääsin ristiäisiin. Jos lapsia ei kutsuttu, vanhemmat toivat juhlista tuliaisia lapsille. Naapurit auttoivat pitojen järjestäjää antamalla ruoka-aineita ja kuponkeja kahvin ostoa varten. Kylällä oli maamiesseuran talo ja työväentalo, joissa järjestettiin esimerkiksi häitä. Seniori-ikäisiin suhtauduttiin eri

tavalla kuin nykyään. Paheksuttiin sitä, jos jäi tanssin ajaksi juhliin.

Yhteiskoulussa järjestettiin luokkajuhlia. Ekaluokalla harjoiteltiin piirileikkejä poikaluokan kanssa. Luokkajuhlissa oli ohjelmaa ja lopuksi piirileikkejä. Jos sain vaiheessa piirileikki vaihtui tanssiksi ja koululla järjestettiin tanssikursseja. Teinikunta järjesti fuksiaiset, uudet tulokkaat toivotettiin tervetulleiksi. Yhteistyötä tehtiin naapurikuntien koulujen kanssa. Kävin Loimaalla, Forssassa ja Koskella juhlissa. Yövyin äidin ystävättären luona Jaatilassa, sillä iltaisin ei päässyt enää bussilla kotiin.

Seiskat järjestivät kaseille karonkan. Pari opettajaa oli valvomassa. Heillä oli jonkinlaista vispilänkauppaa keskenään ja he suostuivat juhlien pidentämiseen pikkutunneille. Tanssimme opinsaunan käytävillä. Karonkan jälkeen luokkamme juhli Tommi Parkon kotona. Ylioppilaaksi tuloa juhlimme Risto Mäen kotona. Ravintoloita ei tuolloin ollut Somerolla.

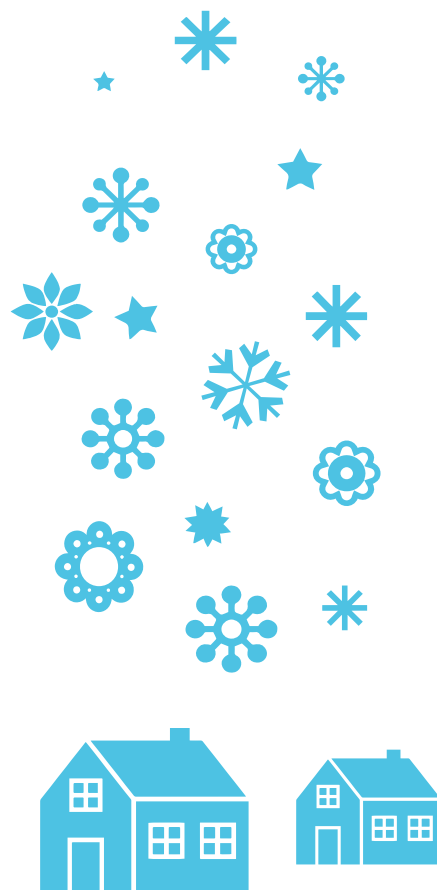
Joulumuistoja

Ennen joulua me lapset kirjoitimme kirjeen joulupukille. Se piti viedä pihan pensaaseen ja kas kummaa, aamulla se oli kadonnut. Yleensä joulupukkia ei nähty, koska se oli käynyt, kun olimme saunassa. Nukke piti jättää jonnekin ja joulupaketissa sen sai takaisin uusittuna. Kerran saimme pyörillä varustetut jakkarat. Niitä voi ajeluttaa ja niistä voi tehdä junan liittämällä ne yhteen. Isä oli nikkaroinut.

Äitini sanoi, että joulu tulee, kun Helmi tulee touhuamaan. Vuonna 1979 odotin esikoistani ja ajattelin touhuilla normaalia vähemmän. Kun tulin kotiin, huomasin, että äiti täytyy heti viedä

lääkäriin. Vein hänet Someron sairaalaan. Siellä sanottiin, että oli mentävä Saloon. En uskaltanut lähteä niin pitkälle ja äiti lähti takсила. Valmistelin joulun kuten olin tottunut. Aattona taksi tuli pihalle. Äitihän siinä oli. Hän sanoi, ettei halunnut kuolevien kanssa viettää joulua muistaakseni vanhassa papipilassa. Hän sai kokea vielä vuosien 1980 ja 1981 joulun kotona. ■

Helmi Vendelin (kansakoulun aikana Kaarina Saarinen, oppikoulussa Helmi Saarinen ja 1982 jälkeen nykyinen nimi)

Hyvää Joulua

Tonttu pooleksi unissaan,
ajan virtaa on kulkevinaan...

JAATILAN RAKENNUS OY

Y 1504811-1 RALA-PÄTEVYYS no. 555
KYYRÄNTIE 28, 31400 SOMERO
Puh. 040-532 1112, 0400-816 702
jaatilan.rakennus@saunalahti.fi

Toivotamme rauhallista joulua
ja hyvää uutta vuotta 2023
yhteistyökumppaneillemme sekä
kilteille lapsille ja aikuisille!

...tuumii,
minne se vienee,
missä sen lähde lienee
(Tonttu V.M. Loiri)

**Rauhallista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

www.kotinisu.fi p. 040-5248 556

**Rauhallista
Joulunaikaa**

I-Metalli Oy

KIMALAN
Kylähammaslääkäri

NYT ON SUUN VUORO

- Hammaslääkäripalvelut
- Erikoishammaslääkäripalvelut
- Suuhygienistipalvelut

**NOPEASTI
HOITOON**

Joensuuntie 31, Somero. Palvelemme ma-pe 9-17, la 9-13.
Tiedustelut ja ajanvaraus 02-748 3727 (alk. klo 8.00)

Envor, Luotettava jätehuollon kumppanisi

Meiltä saat

- Jäteastioiden tyhjennykset
- Jätteen kuljetukset
- Vaihtolavapalvelut
- Lokakaivojen tyhjennykset
- Viemärien aukaisut

www.envor.fi

Maistuvaa Joulua!
**HERKUT JOULUPÖYTÄÄN
LÖYDÄT MEILTÄ**

Kuvat: Olli Nuotio, Essi Torkomäki-Ryhtä ja Juha Heikkilä

Kotiseututyötä hyvässä seurassa

SOMERO-SEURAN VUOSI 2022

Kesällä 2022 pidimme Torppamuseota avoinna heinäkuussa joka päivä sekä touko-, kesä- ja elokuussa viikonloppuisin. Lisäksi Kultelan Savenvalajamuseo, Pitäjänmakasiinit, Sauhutupa sekä Peltotyökalamuseo olivat muutamina päivinä heinäkuussa avoinna yleisölle.

Torppamuseolla kuultiin paljon upeaa musiikkia, kun kesän aikana siellä esiintyivät Metka Kööri, Elon Helmet sekä Someron Naiskuoro.

Torppamuseolla järjestettiin myös kiertokoulu, pihakirppis sekä Häntälän ja Härkälän kyläillat, joissa kummassakin oli tupa täynnä ihmisiä.

Tiistaitalkooporukka sai taas paljon aikaan. Keväällä Torppamuseon ympäristöstä kaadettiin parikymmentä koivuja, jotta katoille ei kertyisi niin paljoa roskaa ja näkyvyys museolle paranisi. Hankittiin lisää malkapuita, jotka kuorittiin ja halkaistiin. Luhdin katto kunnostettiin poistamalla ensin vanhat lahot malkapuut ja sitten tarkistettiin ja kunnostettiin

↑ Metka-kööri (ylin), Someron naiskuoro (keskellä) sekä Elon helmet -kuoro (alin) esiintyivät Torppamuseolla kesällä.

alusgate. Tämän jälkeen asennettiin uudet malkapuut paikoilleen.

Kymmenhenkinen tiistaitalkooporukka kokoontui työskentelemään kaikkiaan 14 kertaa huhti- syyskuun aikana ja tehtyjä työtunteja kertyi noin 350 eli vaajaan 50 henkilötyöpäivän verran.

Harjun kivinavettaa on vuoden aikana siivottu merkittävästi. Osallistuimme Somero-lehden ja Someron sydämessä -yhdistyksen Kevätpöhinöihin huhtikuussa, jolloin kivinavetalla pidettiin kirpputoria ja yleisö pääsi tutustumaan navettaan. Keräsimme myös kivinavettaan liittyviä muistoja ja valokuvia, ja toivomme niitä edelleen lähetettävän sähköpostitse osoitteeseen info@somero-seura.fi.

Vuonna 2021 Lahden kartanon kuninkaankivi kunnostettiin, ja tänä kesänä urakka jatkui Långsjön, Åvikin ja Hovirinnan kuninkaankivien kunnostamisella. Kun ensi kesänä kunnostetaan vielä Pappilan ja Pajulan kuninkaankivet, on Härkätien matkailijoilla uutta ihmeteltävää.

Juhlavuosi tulossa

Torppamuseon päärakennus on peräisin Terttilästä Riutan torpasta. Talon pohjoispäätyyn on veistetty rakennusvuosi 1823, joten vuonna 2023 päärakennus täyttää 200 vuotta. On muutakin juhlan aihetta, sillä 1953 perustettu yhdistyksemmekin täyttää 70 vuotta.

Ensi kesä on siis Somero-Seuralle ja Torppamuseolle merkittävä juhluvuo, mikä näkyy ainakin Torppamuseolla järjestettävissä tapahtumissa ensi kesänä. ■

Terttu Tommila Harjun kivinavetan vanhassa toimistossa.

Yhdistyksen kevätkokous järjestettiin Lahden kartanossa.

Somero-Seura ry:n hallitus 2022

- Marika Haapala
(puheenjohtaja)
- Tuomo Grönholm
- Juha Heikkilä
- Ahti Kukkonen
- Olli Nuotio
- Kimmo Talikka
- Terttu Tommila
- Marja-Leena Vikman

**Juhlavia hetkiä vuodelle 2023
toivottaa Hovilan kartano**

www.hovilankartano.fi

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

KAIHDIN-LEHTONEN OY

p. 040-760 4894

Someron Apteekki

Turuntie 6, 31400 Somero, (02) 748 5678

**Palvelemme ma-pe 8-19
la 9-15**

www.someronapteekki.fi

www.avainapteekit.fi

Avainapteekit

*Rauhallista Joulua ja
Hyvää Uutta Vuotta!*

Someron Puutavara Ky

Pärnämäentie 133, 31400 Somero

puh. (02) 748 5307, 050 537 9762

www.someronpuutavara.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnea Vuodelle 2023!*

KONEURAKOINTI MIKKOLA

0500 970 610

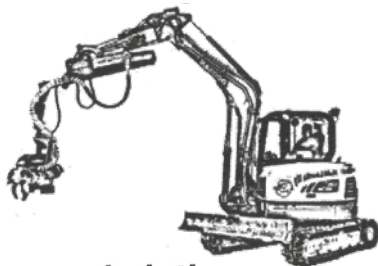

Sp-Isännöintipalvelut^{oy}

**Kiittää kuluneesta vuodesta
ja toivottaa hyvää joulua!**

- Energiapuu- ja harvennushakkuut
- Metsäkuljetukset
- Puun ja risun maantiekuljetukset

PONSSE

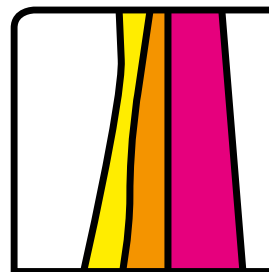

koneurakointi

LAURILA KY

www.koneurakointilaurila.fi

p. 0400 406 795

Jaatimet

- ThermoFin®-tuotteet
- teräsovet ja -ikkunat
- lasiseinät
- palo-ovet E30-EI120

www.jaatimet.fi

Jaatilantie 77, 31400 Somero • puh. 020 7401 111

TEKSTI JA KUVA: PEKKA ALITALO

Nauruvaje

Törmäsin tässä jokin aika sitten sellaiseen ilmaisuun kuin nauru- ja ilovaje. Se sai vääjäämättömästi ajatukseni liikkeelle. Mitä enemmän asiaa pohdin, sitä vakuuttuneemmaksi tulin siitä, miten tärkeää roolia ihmiselossa mielihyvä ilmenemismuotoineen edustaa. Ei ole kyse vain kevyestä turhanaikaisesta haihattelusta vaan kokonaisvaltaisesta terveydellisestä vaikutuksesta.

Viime vuosina korona ja sittemmin maailmanpoliittinen tilanne ovat parhaansa mukaan lyöneet kapuloita mielen hyvinvoinnin rat-taisiin. Ihmisten välistä kanssakäymistä rajoitettiin minimiin. Kasvoja ilmeineen piilotettiin ja tukahd-tettiin maskien taakse. Samanaikai-sesti eräs diktaattori lähti julmalla tavalla toteuttamaan fantasioitaan inhimilliselle kärsimykselle kuu-routuneena ja sokeutuneena.

Olisi täysin luonnotonta, elleivät tällaiset koettelemukset millään tavoin heijastuisi mielialaan ja sitä

kautta yleiseen terveydentilaan ne-gatiivisesti.

Lienee niin, että silloin kun pitkään on mennyt kaikin puolin hyvin, tavallaan turrutaan. Sitä pidetään luonnollisena, järkkymättömänä ja ikään kuin lopullisena olotilana. Vasta kun tummia pilviä yllättävine rajoituksineen ja uhkineen alkaa kerääntyä taivaalle, havahdutaan, että kaikki voi olla toisinkin. Aletaan arvostaa ja muistella kaiholla niitä positiivisia seikkoja, joita aikaisemmin pidet-

tiin itsestäänselvyyksinä. Oltiin uuden äärellä.

Voin ihan vakavissani kuvitella, kuinka lääkäri monessa tapauksessa osuisi asian ytimeen diagnosoimassaan, että podette nauru- ja ilovajetta. Reseptinä lääkäri tietysti voisi määrätä naurua ja ilonpitoa parinkymmenen minuutin erissä kolmasti päivässä. Vakavimmis- sa tapauksissa peräti röhönaurua. No, ihan näin käskystä tai määräyksestä napinpainalluksella eivät tietenkään asiat luonnistu, lukuun ottamatta useita amerikkalaisia tv-sarjoja.

Onneksi tätä kesällä kirjoittaessani kaupassakin voi jo asioida ilman maskia. Ajatella, että siitäkin osaa iloita.

Teatterit ovat avanneet ovensa, kokoontua voi toreilla ja turuilla. Ylipäättään kanssakäyminen on lisääntynyt ja elämä rikastunut, koetaan vapauden tunnetta. Ollaan tyytyväisiä siitä, että ainakin näillä näkymin meno on normalisoitumassa. Ei niin, että palattaisiin täy-

sin entiseen, sillä kokemukset jättävät aina omat muistijälkensä eikä tulevastakaan voi varmuudella tietää. Toisaalta kaikesta koetusta myös jotain opitaan ja toivottavasti jatkossa ollaan valmiimpia satsaamaan mielen hyvinvointiin.

Edellä olevan kaltaisiin ajatuksiin ajauduin alun perin selatessani vanhoja valokuviani. Tuli suorastaan nostalgisen mukava olo. Miel- sin entistä paremmin sen, kuinka tärkeä ja rentouttava osa hyvinvoinnissamme arkisilla tapaamisilla ja huumorilla ylipäättään on. Ja onhan nauru jotain sellaista, mikä erottaa meidät muista elävistä lajeista.

Erästä kuvasta kumpusi aito ilo ja muistot siinä määrin, että päätin maksimoida ainakin oman nautintoni maalaamalla osin siihen tukeutuen taulun. Karrikoin ”hie- man” siinä poseeraavia tyyppejä, jonka vapauden vanhat huumorin- tajuiset suunnistuskaverini minulle suonevat.

Maalatessa mielenkiintoista oli kerta toisensa jälkeen syventymi-

nen kavereitten ilmeisiin hoksatakseen niistä ”sitä jotain”, ikiper- soonallista. Iso haaste oli välittää sitä siveltimellä paperille yhden pysähtyneen kuvan muodossa. Toteuttaminen ei ollut pelkkää sudin heiluttelua, vaan se oli samalla hieno matka. Matka, jolla totesi erilaisten luonteenpiirteitten rikkauten ja sen, kuinka moni- ilmeisesti ilo ja nautinto kuvastui vii- sikon kasvoilla. Siinä missä jollakin suupieli kääntyi vain korkeintaan aavistuksenomaiseen arvoituksel- liseen hymyyn, toisella tunnelma purkautui hersyvään nauruun. Uskon myös sisäiseen nauruun. Moninaisuuden persoonallista rikkautta, jota ei pidä tasapäistää, päättelin.

Hienot muistot niin kuvineen kuin herättävine ajatuksineen ravitsevat mieltä. Niillä on tärkeä tehtävänsä eikä niitä meiltä voi kukaan viedä. Harvoin kuitenkin tulemme ajatelleeksi, että juuri tänään eläm- me huomisen muistoja. ■

Lyylin hauskoja muistoja

Kahvekesteis oli nuoret kes- kenäs. Yks koitti olla kujeelli- nen. Sanos toisil: ”Mää hajen isompaa pallaa.” Pistikin so- kerii ottaisas sormes vahinkos kermanekkaan sourimaan.

LYYLI HONKIO

KUVA: ESSI TORKKOMÄKI-RYHTÄ

TEKSTI: JOUNI TAMMINEN
KUVAT: KATRINA TAMMINEN

Somerolaisia Hietaniemen hautausmaalla

Hautausmaat ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä paikkoja. Siellä voi tutustua paikkakunnan merkkihenkilöihin. Siksi ne ovat suosittuja käyntikohteita. Somerollakin on kesän aikana järjestetty hautausmaakerroksia. Valtakunnallisesti merkittävin ja ehkä tunnetuin on Hietaniemen hautausmaa Helsingissä. Sinne on haudattu Suomen historian ja kansallisen kulttuurin merkkihenkilöitä, muun muassa seitsemän tasavallan presidenttiä. Pääkaupunkiin on aina tullut ihmisiä kaikkialta maasta. Niinpä Hietaniemessä on viimeisen leposijansa saaneita henkilöitä, jotka ovat syntyneet Somerolla tai ovat täällä vaikuttaneet tai joilla on jotain yhteyksiä tänne. Tehdäänpä somerolainen kotiseutukierros Hietaniemessä.

Aloitetaan vanhimmasta osasta, mennään hautausmaalle vanhan siunauskappelin luona olevasta portista. Vastaan tulee historiasta tuttuja nimiä ja hienoja hautaumistomerkkejä. Heti oikealla muurin vieressä on Hjalmar Avellanin (1872–1919) hauta. Hän oli syntynyt Somerolta Kimalasta. Avellan oli Suomen hammaslääketieteen uranuurtajia. Hän oli ensimmäinen, joka väitteli odontologian tohtoriksi. Hän oli myös alan ensimmäinen professori Suomessa. Hautakivessä on korkokuva Avellanista ja sanat ”Oppilaat, virkaveljet ja ystävät pystyttivät patsaan”.

Aivan hautausmaan takareunassa Lapinlahdenkadun puolella on Axel Gadolinin (1828–1892) hauta. Hän oli lasitehtaan omistajan poika Ävikistä. Hän teki näyttävän uran Venäjän armeijassa. Matemaattisesti lahjakas Gadolin kehitti tykkien ammuntaominaisuuksia monella tavalla. Hän toimi Pietarin tykistöakatemian professorina. Hänet ylennettiin täyskenraaliksi, mikä oli harvinaista. Sotilasuran lisäksi hän harrasti ja

tutki luonnontieteitä muun muassa meteorologiaa ja geologiaa ja julkaisi alan tutkimuksia. Näistä ansioistaan hänet nimitettiin akateemikoksi. Hänet myös aateloitiin.

Keskemmällä hautausmaata on Linderin sukhauta. Tässä lepää eversti Paul Linder (1873–1948). 1900-luvun alkupuolella hänellä oli tapana kyläillä Palikaisten kartanossa. Tästä tuli loppu, kun hän vei mukanaan talon tyttären. Naisensyöstöstä tuli käräjillä kuuden kuukauden vankilatuomio. Somerolla on kauan muistettu tapauksesta kertova arkkiveisu.

Tulemme kenraalimajuri Kas-ten de Pontin (1849–1929) haudalle. Hän oli syntynyt Lahden kartanossa Somerolla. Sotilasuransa jälkeen hän oli kahteen otteeseen kuvernöörinä (maaherrana), ensin Uudenmaan ja sitten Vaasan läänissä. Sortokauden aikana hän isänmaallisena miehenä ei suostunut mukaan venäläistämispöykymiin. Bobrikoff erotti hänet virasta. Toisen kerran hän sai potkut samasta syystä vuosia myöhemmin toisen sortokauden aikana.

← Hjalmar Avellanin hautakivessä on Ilmari Wirkkalan tekemä korkokuva.

Kasten de Pontin hautakivi.

Kasten de Pont sai salaneuvoksen arvonimen. Hautakivessäkin lukee ”Geheimerådet”. Samassa haudassa lepää hänen vaimonsa veli Hjalmar Linder (1862–1921), joka oli aikansa suurimpia maanomistajia. Hänen tiluksensa ulottuivat Somerniemelle saakka.

Vähän matkan päässä on Carl Edvard Gaddin (1800–1883) hauta. Hän oli syntyisin Härkälän kartanosta Somerolta. Gadd oli lakimies. Hän kohosi virassaan senaatin prokuraattoriksi, joka vastaa nykyistä oikeuskansleria. Sen jälkeen hän oli Viipurin hovioikeuden presidenttinä. Hautakivessäkin on tittelinä ”Presidenten”. Somerolla hänet muistetaan siitä, että hän teetti valurautaisen uurnan äitinsä haudalle Someron hautausmaalle. Uurna on edelleen paikallaan vanhan kellotapulinkin takana.

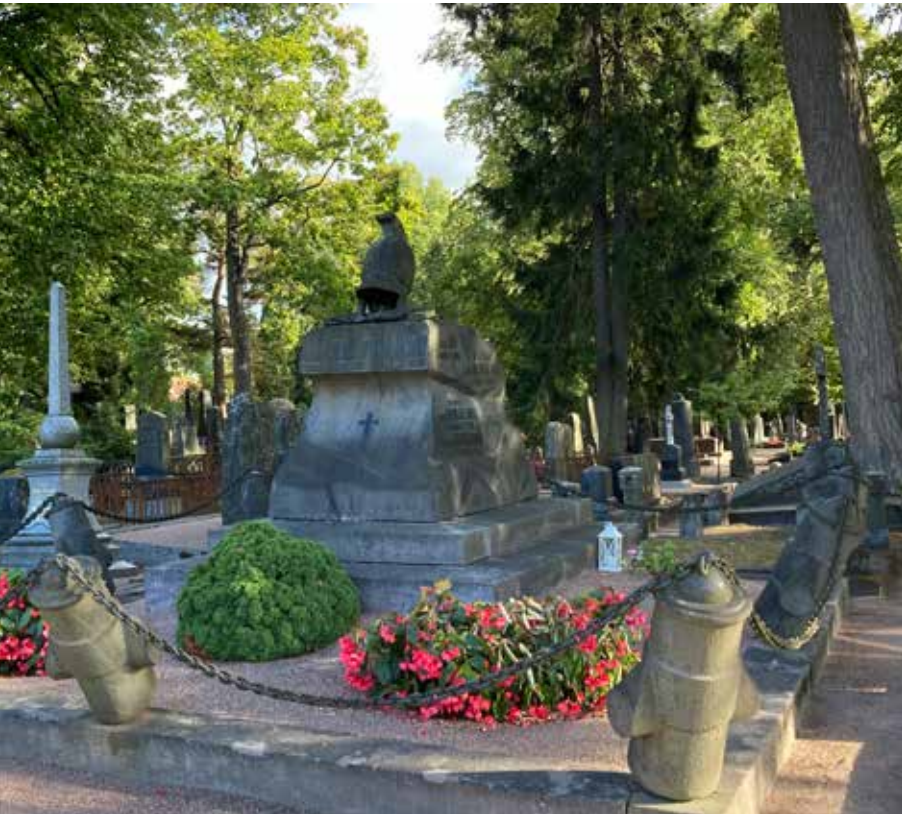
Ramsayn sukhauta on Hietaniemen hautausmaan edustavim-

pia sotilashautoja: jylhä muotoiltu kivi, kypärä, miekka ja tykkireunus. Tässä lepäävät rinnakkain kaksi kenraali Ramsayta, isä ja poika, jotka elivät 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Ramsayn suku on tunnettu Somerolla. 1600- ja 1700-luvulla he omistivat kartanoita Pitkäjärvellä, Kimalassa ja Ihämäessä. Someron hautausmaalla on vanha Ramsayn sukhauta kivisakastin lähellä. Uudelleen suku tuli Somerolle, kun nuoremman kenraalin pojanpoika Georg Ramsay (1895–1970) tuli avioliiton kautta Palikaisten isännäksi 1928. Hänet on haudattu Somerniemelle. Hietaniemen sukhaudassa lepää hänen pojanpoikansa Jacob Ramsay (1945–1994), joka kävi koulua Somerolla ja oli täältä tullut ylioppilaaksi.

Taitelijamäki on yksi Hietaniemen eniten katsotuista paikoista, onpa sanottu ykkösnähtävyydeksi.

Tähän teemapuistoon on haudattu 50 eri alojen taiteilijaa: kirjallisuuden, kuvataiteiden, musiikin ja esittävän taiteen edustajia, esimerkiksi Akseli Gallen-Kallela ja Mika Waltari. Täällä viimeisen leposijansa on saanut myös kaksi Somerolla vaikuttanutta taiteilijaa. Juhani Harri (1939–2003) oli taidemaalari, joka oli tunnettu tauluistaan ja laatikkomaisista taideteoksistaan. Hän omisti 1970- ja 1980-luvulla Someron Kultelassa maatilan, jossa hän asui jonkin aikaa. Tapani Aartomaa (1934–2009) oli graafinen suunnittelija, joka teki paljon kirjankansia ja julisteita. Hän sai professorin arvon. Hän oli lapsena ja nuorena asunut Somerolla Kultelassa. Hän oli esillä myös viime kesän Kultela-näyttelyssä Somerolla.

Hautausmaan uudemmas osassa on Lauri Pohjanpään (1889–1962) hauta. Hän oli teologi ja tunnettu runoilija, jonka

Ramsayn sukuhaudan muistomerkki.

Tapani Aartomaan haudalla on Kari Huhtamon veistos Sateenvarjo.

tuotannossa keskeisenä aiheena olivat eläintarinat. Hänen äitinsä oli kotoisin Oinasjärven Kourlasta Somerniemeltä. Muistelmissaan Pohjanpää kirjoittaa, että aina kun hän kävi äitinsä kotipuolessa, siellä satoi.

Samalla alueella on Paroll-suvun hauta. Somerolla suku tunnetaan nimellä Parko. Tänne on haudattu Somerolla syntynyt ja kasvanut professori Severi Parko (1932–2014). Hänet tunnettiin karismaattisena muoto-opin opettajana Taideteollisessa korkeakoulussa. Hänellä on myös runsas kirjallinen tuotanto.

Alamme lähestyä hautausmaan toista reunaa. Tuossa lepää Otto Stålhammar (1868–1942), joka oli lähes neljännesvuosikauden 1894–1918 Someron nimismiehenä. Hänelle annettiin sotakamreerin arvonimi. Stålhammar tunnettiin isänmaallisena miehe-

nä. Tämän takia hän joutui sankarilaitoksen mustalle listalle ja jäi ilman ehdotettua kunniamerkkiä Romanovin hallitsijasuvun 300-vuotisjuhlavuotena 1913.

Tullaan sankarihauta-alueelle. Edessä aukeaa valtakunnallisesti merkittävä, useimmille tuttu näkymä: sankariristi ja Mannerheimin hauta. Sodassa kaatuneiden tummaa kiveä olevien muistolaattojen rivit näyttävät jatkuvan pitkälle. Tänne on haudattu lähes 3000 sankarivainajaa. Aika keskelle, hautapaikkaan 423, on haudattu tykkimies Uno Lahti. Hän kaatui talvisodan viime hetkillä 24.2.1940 Vatnuorissa Koiviston lahdella. Lahti oli kotoisin Somerniemien Viuvalasta, jossa hän oli syntynyt 1904. Hän oli muuttanut aikuisiällä Helsinkiin. Ammatiksi kantakorteissa mainitaan sekatyömiehenä ja suutari. Hän oli naimisissa. Hänen kohtalonsa on siitä

erikoinen, että hän oli suorittanut asevelvollisuutensa aseettomana. Myöskään sodassa hän ei ottanut asetta käteensä, vaan palveli patteriston aseettomana suutarina.

Sankarihautojen Hietaniemen puolella tulee vastaan hautakivi, jossa on jääkäriristi. Tänne on haudattu eversti Mauno Liesi, entinen Lindholm (1896–1960). Hän oli ainoa Somerolla syntynyt jääkäri. Viime sotien aikana hän toimi viestikomentajana.

Näin olemme tulleet hautausmaakierroksemme loppuun. Menemme pois hautausmaalta uuden siunauskappelin portista. Joka haluaa tehdä saman kävelyretken, löytää nykyaikana hautojen sijainnit internetin hautapaikkasivuilta. ■

TEKSTI JA KUVAT: JOUKO PAIIA

Kaikenlaista koulunkäyntiä

Esimerkki siitä, miten sota ja evakkoajat vaikuttavat joskus koulunkäyntiin suuresti

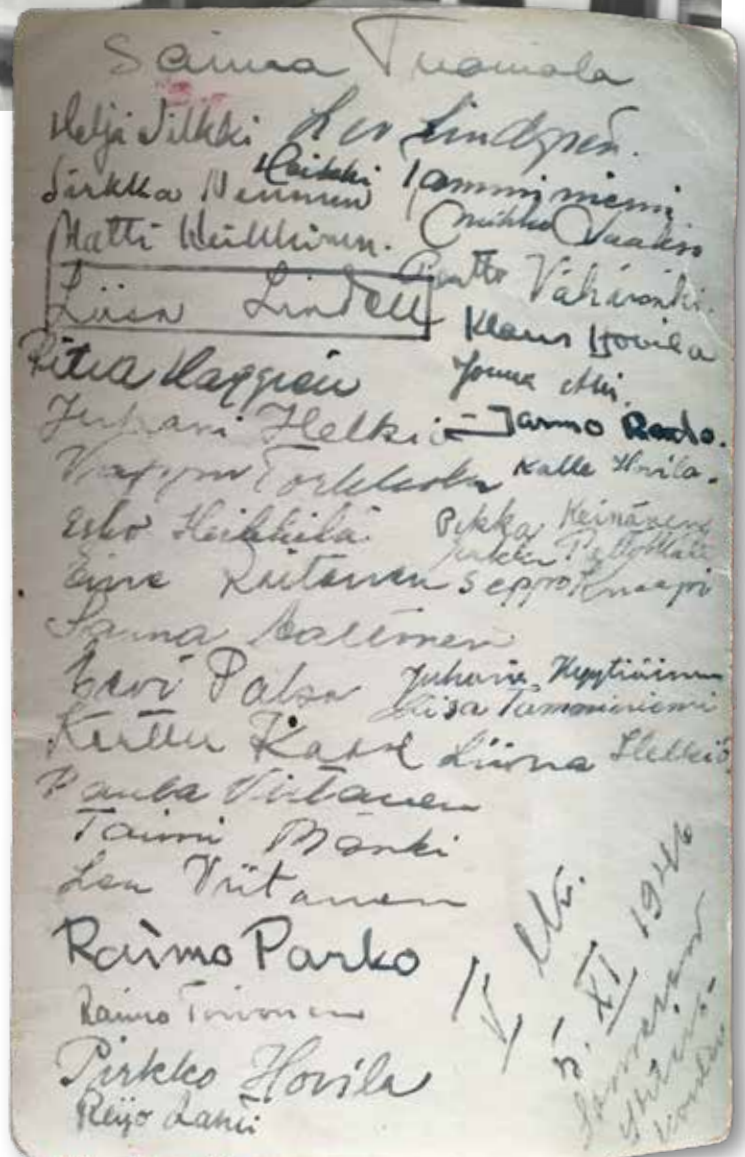
Helli Kostander syntyi Karjalankannaksella Muolaassa lokakuussa 1930. Koti sijaitsi vilkkaassa maalaiskylässä ja elämä oli lapselle turvallista. Isä Toivo oli maanviljelijä, Hilma-äiti hoiti karjan ja suuren perheen. Helli oli lapsista toiseksi vanhin. Hän aloitti koulunsa kotikylänsä Koiralan kansakoulussa 7-vuotiaana syksyllä 1937. Kolmas lukuvuosi keskeytyi marraskuussa 1939: maailma järkkyy, talvisota oli syttynyt. Edessä oli lähtö sotaa pakoon ensimmäiselle evakkomatkal-

← Koiralan koulun oppilaita ja opettajia, Karjalankannaksella Muolaassa. Helli Kostander eturivissä vasemmalla opettajan vieressä.

↑ Someron yhteiskoulun viides luokka syksyllä 1946. Vaaleatukkainen Helli istuu eturivissä keskellä. Kuvan takasivulla ovat luokkatoverien nimikirjoitukset. Tuttuja somerolaisia. Lisäksi tallessa on Helliin muistokirja, johon nämä luokkatoverit ovat kirjoittaneet tuntojaan ja ajatuksiaan.

le. Väliaikainen asuinpaikka perheelle löytyi Alastarolta. Siellä Helliin koulunkäynti jatkui Lauroisten kansakoulussa. Tämän jälkeen hän ehti aloittaa yhteiskoulun Loimaalla ja käydä sitä yhden vuoden. Jatkosota oli alkanut ja sen aikana evakot palasivat takaisin Karjalaan. Siellä Helli jatkoi koulunkäyntiään Muolaan naapuripitäjässä Valkjärvellä, asuen äitinsä sisaren Tyne Virkin luona. Hän kävi Valkjärven yhteiskoulussa toisen luokan. Kesällä

Hellin Vilenius, os. Kostiander.

1944 tuli uusi lähtö Karjalasta, kun Neuvostoliiton suurhyökkäys alkoi. Päätepiste oli jälleen Loimaalla, jossa Helli kävi yhteiskoulun kolmannen ja neljännen luokan. Lopullinen sijoituspaikka perheelle löytyi seuraavana vuonna Someron Lahdenkylästä. Helli siirtyi Loimaalta Somerolle ja viimeisen vuoden keskikoulusta hän suoritti Someron yhteiskoulussa.

Keskikoulun jälkeen Helli opiskeli sairaanhoitajaksi. Työ ja elämä kuljettivat hänet Kangasalan kautta Etelä-Karjalaan Taipalsaa- relle. Syksyllä 2016 Helli siunattiin vanhan kotiseurakuntansa Someron kirkkomaahan. ■

*”Ehä Lahekylästä voint joka päivä kou-
luu kulkee. Somerol mie asuin siin
sairaala vieres Pappila kyläs, yhe so-
taleske luon. Viikoloppuin käin sit
koton. Pien se asunto ol - sellane tupa-
keittiö ja huone. Joro sisarukset as-
suit kamaris, tupakeittiös tää leskäit
ja häne aikamiespoika, sit Kirjavaise
Hilu ja mie. Ol se aikamoista siin pie-
nes tuvas: välist nukuttii Hilu kans
lattial hella vieres mato pääl. Yh-
teiskouluu käytii. Vilkki ol rehtorin.
Hei tyttö Heljä ol mui hyvä ystävä.”*

(Sitaatti Muolaan murteella)

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Toivottaa

KÖKKÖN VÄKI

Jani Kurvinen p. 0400-536 526
PITKÄJÄRVI, SOMERO puh. (02) 7481 163

Hyvää Joulua ja Onnekasta Vuotta!

Mäkilän Traktorimuseo

Kärläntie 10, Somero
puh. 040 727 1444

Hyvää Joulua ja
Onnea alkavalle vuodelle!

**Konehuolto
Jarkko Palén**

Puh. 0400 532 384

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Rukkakauppa ja hautausseimistö

R. Mikkola

Joensuuntie 23, 31400 Somero – Puh. 7485 092

Hyvää Joulua ja
Menestyksestä Uutta Vuotta 2023

KMS Palvelu Oy

0400-533 416

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Someron TasoPesu

Puh. 050 379 6351

Hyvää Joulua.

Toivottaa:

KMarket

SOMERO

Käy tutustumassa:

www.somero-seura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/somero-seura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

TEKSTI JA KUVA: JUTTA VARJUS

SOMERO

– Suomen yhteisöllisin kaupunki

Someron kaupungin tulevan strategian pääteema tulee olemaan yhteisöllisyys. Wikipediassa sanalle löytyy seuraava määritelmä: ”Yhteisöllisyys voi yleiskäsitteenä tarkoittaa ihmisten välistä yhteistyötä ja monenlaisia yhteistyön muotoja. Tarkemmin yhteisöllisyys tarkoittaa sitä uutta, joka syntyy sujuvasta yhdessä tekemisestä ja toimimisesta. Se siis koostuu vuorovaikutuksesta, yhdessä olemisesta ja tekemisestä, henkilökohtaisesti merkittävistä suhteista (sosiaaliset suhteet), luottamuksesta ja yhteenkuuluvuudesta.”

Somerolla yhteisöllisyys kuuluu jokapäiväiseen elämään. Naapurit tulevat tutuiksi, aidan yli jutellaan ja naapuriapu on hieno itsestäänselvyys. Härkätien kerrostaloissa on yhteistä toimintaa kerhotoiloissa. Somerolla on kokeiltu yhteisöllistä asumista Pihlajakylässä hyvin tuloksin ja Syreenipuistossa (Vanhaintuki ry.) on aloitettu toimintaa, johon osallistuvat myös erilaiset yhdistykset. Olemme edelläkävijöitä näillä hankkeillamme.

Silti ihmisten yksinäisyys on meitä kaikkia jollain tavalla koskettava asia. On tärkeää, että jokaisella olisi yhteisö johon kuulua.

Someron kaupunki on strategialaan tekemässä Someroa vieläkin yhteisöllisemmäksi. Kutsun kaikki mukaan talkoisiin. Olemme kaikki tärkeässä roolissa. Jutellaan toisillemme, autetaan toisiamme ja välitetään kanssaihmisistämme. Toimitaan kaikki yhteisöllisyyden lähettiläinä – olemme kaikki tärkeä osa Somero-yhteisöä.

Joulu on yhteisöllisyyden juhla-aikaa. On aika unohtaa arkiset murheet ja tavata toisiamme. On erilaisia tapoja viettää joulua. Toisille se on ruokaa, toisille yhdessä olemista, osa käy kirkossa saadakseen joulumielen.

Oman suurperheeni joulu alkaa yhteisestä muovikuusen rakentamisesta jo joulukuun alussa. Koristeita on vuosien saatossa kertynyt valtava määrä. Aika kaukana ollaan alkuvuosien olkikoristeista sekä aidosta kuusesta. Musiikkina soi Ipanapan joululaulut vuodesta toiseen.

Kuusi lastamme arpoivat jo isänpäivänä joululahjat toisilleen ”secret santa”-tyyliin. Lasten nimet laitetaan koppaan ja jokainen nostaa nimen, jolle lahjan ostaa. Lahjan summa on määrätty.

Jouluna koti on siivottu ja, vaikken vietä kaapeissa jouluani,

nautin siitä, että on puhdasta ja siistiä.

Kinkku laitetaan aatonaattoon uuniin kinkkupussiin ja meillä sen kuuluu olla ylikypsä. Aattona kuuntelemme joulurauhan julistuksen. Lounas on mieheni Jussin tekemä puuro sekä glögi. Mantelin etsintä kuuluu traditioihimme.

Käymme joulusaunassa ilta-päivällä ja sitten on lahjojen vuoro. Eräs sukulaisherra kuuluu joulupöytäme vakiovieraisiin. Hän tuo minulle joka joulu kahvipaketin ja suklaarasian ja ne kuuluvat ehdottomasti omaan jouluuni.

Jouluksi vanhemmat lapseni tulevat kotiin Helsingistä, Turusta ja Rovaniemeltä, kaksi asuu vielä kotona.

Eeva Kilven sanoin: ”Lapseni pöydän ympärillä: nämä ovat niitä ihmisiä, joille minut on tarkoitettu olemaan hyvä.”

Hyvää ja yhteisöllistä joulua kaikille!

Jutta Varjus

Someron kaupunginhallituksen puheenjohtaja

*Raija Romun ylioppilasjuhlat
31.5.1961. Edessä vasemmalta: Toini
Hokkanen ja Martti, Raija Romu,
Matti Romu sylissään Leila Vikman,
Mirjam Lahti kainalossaan Anne
Vikman sekä Liisa Uusitalo. Keskellä
vasemmalta: Juho Himanen, Aili
Vikman, Annikki Järveläinen, Ilmi
Himanen, Eila Vihanto, Varpu Jär-
veläinen, Vesa Järveläinen, Martta
Uusitalo, Elina Karhu, Marja-Leena
Hokkanen, Irene Kuisma ja Eila
Hokkanen. Takana vasemmalta:
Karhun Jussi, Heikin Matti ja Mari,
Eino Hokkanen ja Viljo Vihanto.*

TEKSTI JA KUVA: RAIJA RAJALA

Elämää Telkkälässä jatkosodan aikana 1942–1944

Huom.
lillapunane = lillukanpunainen
desantti = laskuvarjomies

Kirjoitin Someron Jouluun vuonna 2020 aiheesta “Muistoja ensimmäiseltä kotiseutumatkalta Telkkälään elokuussa 1990”. Totesin tekstissäni, että tuo matka on ollut elämäni tärkein. Silloin mieleeni laskeutui syvä rauha, tietoisuus siitä, että Telkkälä on olemassa ja kotikylä on totta.

Pari vuotta sitten en voinut kuvitellakaan, että yhtäkkiä syttyisi sota ja koko Euroopan turvallisuus mullistuisi. En voinut aavistaa, että kotiseutumatkat loppuisivat.

Venäjä hyökkäsi Ukrainaan 24.2.2022. Suomessa kalenterissa helmikuun 24. päivä on ollut pitkään Martin nimipäivä, ja siihen minulla liittyy jo lapsuudesta hyviä muistoja, sillä silloin Pälkönkulman naapurimme tulivat isäni nimipäiville. Äiti ja Elina-täti olivat paistaneet piirakoita ja ison vehnärinkelin ja paahtaneet kahvipapuja niin, että isosta pannusta riitti kahvia kaikille, myös lapsille. Vilkas puheensorina, hämäläinen ja karjalainen puhe ja nauru täyttivät tuvan. Isännät suunnittelivat jo kevättöitä. Jossain välissä minä sain esiintyä, laulaa ja leikkiä: ”Kas tuossa mökki on tuomen alla - siin asuu pik, pik, pikku-Matti hei.”

Kun kirjoitan tätä, Venäjän julma hyökkäyssota Ukrainassa jatkuu yhä. Uutiset ahdistavat. Huomaan, että tänä syksynä olen usein miettinyt, millaista oli elämä kotikylässä Telkkälässä 80 vuotta sitten. Omia

muistikuvia minulla ei ole, mutta tuossa 31.5.1961 otetussa kuvassa on monta tuttua ihmistä, jotka ovat siitä kertoneet.

Jatkosodan alussa kesällä 1941 Suomen armeija valloitti Karjalan takaisin ja siviiliväestö sai palata kotiseudulleen. Keväällä 1942 vanhempani ja sisareni palasivat Telkkälään evakosta Somerolta. Mutta heitä painoi suuri suru, sillä ainoa veljeni oli kuollut 19-vuotiaana. Hän oli vapaaehtoisena ollut rakentamassa Salpa-linjaa, vilustunut ja sairastunut vakavasti. Martin arkku päätettiin ottaa mukaan, ja sinne sodan myllertämään Muolaan kirkkomaahan hänet haudattiin.

Telkkälä oli poltettu jo talvisodan alussa niin, että suuren kylän 60 talosta oli laidoilla vain muutama pystyssä, nekin venäläisten pahoin sotkemina. Ennen siviiliväestön tuloa siivous- ja työjoukot olivat poistaneet maaperästä miinoja ja räjähteitä ja haudanneet venäläisten sotilaiden ruumiita. Annikki Järveläinen oli työjoukoissa ja kertoi siitäkin, että he kuokkivat jäätyneistä pelloista perunoita vielä joulukuussa.

Hävityksestä huolimatta oli onnellista palata kotikylään. Heti alettiin rakentaa uutta kotia, ensin vaikka saunaa. Rakennustarvikkeita oli vaikea saada, joka naulaa oli jonotettava.

Tätini Katrin ja hänen miehensä Valten talo kylän laidalla oli pystyssä ja sinne päästiin asumaan. Minä synnyin siellä lokakuussa 1942. Äiti oli jo 43-vuotias, isä kymmenen vuotta vanhempi. Minulla oli kolme siskoa, 24-vuotias Toini, 16-vuotias Mirjam ja 12-vuotias Aili. Toini souti kovassa aallokossa kättilön Kirkkojärven yli, ja Kyyrälän savipotissa minut pestiin ja kapaloitiin. Kansanhuollosta oli saatu pieni äitiyspakkaus, jossa oli mm. saippuaa ja flanellia. Minut kastet-

tiin Muolaan kirkolla, jossa virasto toimi parakissa. Sain hyvät kummit, äitini nuorimman sisaren Ilmin ja hänen miehensä Juho Himasen.

Sisareni Mirjam oli Porin lähellä Luvialla evakkotyöille tarkoitettussa kotitalouskoulussa ja palasi sieltä yksin Telkkälään. Matka kesti monta päivää, ja 16-vuotias Mirjam joutui nukkumaan sanomalehden päällä täysien junien latioilla. Kotikylään hän pääsi lopulta sotilasauton lavalla ja joutui yksin näkemään sodan tuhot. Mirjam ehti rippikouluun, jonka kirkkoherra Toivo Rapeli piti Kuusaan hovissa, ja pääsi ripille juhannuksena 1942. Ahkera Mirjam oli suurena apuna vanhemmilleni rakennustöissä ja saatuaan anomuksesta polkupyörän hoiti monia asioita.

Kekseliäs ja reipas sisareni Aili järjesti toveriensa kanssa pieniä teatterinäytöksiä. He keksivät näytelmiä ja näyttelivät ne itse ja rakensivat kivistä ja laudoista yleisölle istumapaikat. Aili muisti parin näytelmän nimetkin: "Lillapunane puolpalto" sekä "Murha viidennessä kerroksessa", jossa juostiin viisi kertaa tuolin ympäri ja ampuu poksausettiin. Aili oli Somerolla vienyt Martti-veljelle sairaalaan Korkeajännitys-lehtiä ja varmaan luenut ne itsekkin. Yleisö maksoi pienen pääsymaksun, ja näytännön jälkeen tuttu sotavanki souti näyttelijät järven yli kauppaan, josta ostettiin paperitötteillä mansikanmakuisia karamelleja. Ailin mieleen jäi myös tapaus, kun mummo oli Ailin ja lapsijoukon kanssa kauempana kylästä vaapukoita poimimassa. Silloin heidän edessään seisoi puhumaton sotilasasuinen mies ja he juoksivat pakoon veneelle. Pian kerrottiin, että Telkkälän läheltä oli otettu kiinni desantti.

Kirkkojärven rannalla oli sotilasteltta, jossa asui ns. kalastusjoukkoja, jotka toimittivat armeijalle

kalaa. Sisareni Toini kulki iltaisin lypsymäen mennessään teltan ohi ja tutustui Einoon, joka oli kotoisin Kangasniemeltä Puulaveden rannalta. He rakastuivat ja menivät naimisiin loppiaisenä 1944. Silloin meidän uusi kotimme oli jo puoli-valmis, oli katto, uunit muurattu ja pari huonetta niin, että kotona voitiin pitää pienet häät. Tämän talon portista Mirjam ja minä astuimme sisään elokuussa 1990 ensimmäisellä kotiseutumatkalla ja saimme ystävällisen vastaanoton.

9.6.1944 alkoi Neuvostoliiton suurhyökkäys, ja Telkkälästä oli kiireesti lähdettävä, nyt lopullisesti. Minä olin silloin 1,5-vuotias ja minut köytettiin istumaan evakokuorman päälle. Siitä äiti tai siskot nostivat minut syliin, kun oli juostava turvaan, kun venäläiset koneet tulivat. Käveltiin karjan kanssa monta päivää aina Lappeen-

*"Meil Somerol
kaik on hyväst."*

rantaan asti. Lopulta päästiin Somerolle ja asumaan tuttuun Harjun kartanoon. Vanhempani rakensivat uuden kodin Someron Pälkönkulmalle, jonne muutimme 1946.

On sanonta, että myöhään syntyneet linnunpojat kuolevat kylmään. Mutta minulle riitti lämpöä ja rakkautta. Minulla oli onnellinen lapsuus. Äitini kuoli syöpään, kun olin vasta 10-vuotias ja juuri aloittanut oppikoulun. Se oli vaikea elämän käännekohta, mutta rakkaan isäni sain pitää vielä 19 vuotta. Katson tuota lakkiaispäivänäni 31.5.1961 otettua valokuvaa. Katson valoisaa, viisasta isääni ja kuulen mielessäni hänen lempeän äänensä sanovan: "Meil Somerol kaik on hyväst." ■

Ota yhteyttä ja seuraa

@someroseura

www.someroseura.fi

info@someroseura.fi

www.urpolantila.fi

Lämmintä Joulun Aikaa &
Onnellista Uutta Vuotta 2023!

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!**

Rengastie 1 SOMERO
Puh. 748 6472
Puh. 040 7486 472

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Tilitoimisto Merja Oras

Joensuuntie 29 A, 31400 Somero
Puh. 044 308 1680
merja.oras@seutuposti.fi

LVI-ASENNUKSET, -HUOLLOT JA -KORJAUKSET

WWW.LVIELOSILTA.FI | PUH. 0400 220 135

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!**

KONEHUOLTO ARTO UOTILA

Rauhallista joulua!

SÄLEKARIN
Kirjapaino Oy

www.salekarinkirjapaino.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta!*

*Kiinteistöhoito
Talikka Ky*

*J. Talikka
Ky*

*Hyvää joulua!
t Härkälän kartano*

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

Shell Somero
Autopalvelu Lemberg Oy

Joensuuntie 3, (02) 748 5821

**Rauhallista ja rentouttavaa
Joulun aikaa**

FYSIOTERAPIA-, HIERONTA- JA LIIKUNTAPALVELUT

Someron Fysioterapia

puh. (02) 748 7047
www.someronfysioterapia.fi

SomerKunto

puh. 040 751 7569
www.somerkunto.fi

Joensuuntie 36, 31400 Somero

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

Autokorjaamo- ja maalaamo

Ilpo Lemberg Ky

Kulmatie 5, (02) 748 5395

ESAKALLIO
SOMERO

Suomirokista oopperaan-
tanssista teatteriin

VIIHDEKESKUS

Tule valmiiseen pöytään tai
luo oma tapahtumasi

www.esakallio.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Café Rose

P. 748 6688, Somero

**Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

Hautakivihuolto

HELLSTEN ay

Pappilantie 30, Puh. 040 022 4339

Parhaat kinkut Somerolta

**SOMERON
LIHASAVUSTAMO**

Lummetie 2, 31400 Somero
p. 02 - 748 6655
www.someronpalvi.fi

REIJO SILTASAARI, KIRKONVARTIJAN POIKA

Sulo Tasanko, monen tarinan kirkkoherra

Siitä on vierähtänyt jo seitsemisen vuosikymmentä. Silloin vielä Rautelankoski kuohui. Sai elämää alkukesään lumien sulettua. Sai innokkaat kalamiehet rannalleen ja kalat etsimään virtaavan veden pyörteitä. Kuhat nousivat pintaan, niin että

niiden selkäevät saattoi hyvinkin nähdä. Oli kuhan rauhoitusaika. Vaan maltettiin rauhoittaa? Ranta täynnä miehiä laskemassa syöt-
tionkia virran mukaan. Säpsähtivät miehet, kun oudonlainen mies lähestyi maitotonkkaa kant-
taen. Nytkö kävi käry luvattomaan aikaan kalastaville? Muistan miten

tulija rauhoitteli säikähtäneitä onkimiehiä. ”Ei tämä rauhoitusaika kiellä omiksi tarpeiksi pyytämistä. Se kieltää vain kalastamisen myyntiä varten.” Kuului yhteinen helpotuksen huokaus. Pitihän se uskoa, kun kirkkoherraksi tunnistettu tulija sen sanoi. Ja kalaa nousi. Saattoipa siinä joku tiedosta kiitol-

Eturivissä vasemmalta Sulo Tasanko, piispa Elis Gylén, Helmi Gylén, Elina Lahtinen ja Zyyli Toivonen. Kuva Somero-Seuran arkisto.

linen livauttaa kalansa papinkin tonkkaan.

Lähes poliisimiehen otteita saattoi tämä kirkkoherra käyttää, kun komenteli miesporukoita pois rannastaan. Joka talvi järjestettiin ravikilpailuja Kirkkojärvellä. Ja katsojia riitti. Kylmä kun oli, näytti Isopappilan rantasauna tosi houkuttavalta. Oli siellä parempi ottaa lämmikettä, kuin ulkona pakkasessa ja viimassa. Vaan kovin solidaarinen ei se pappilan valtias kuitenkaan ollut. Tyhjensi saunansa, ajoi nuoret miehet ulos ja tiukkasi keitä ja mistä olivat.

Kun muut siinä vaikenivat avasi porukan fiksuin suunsa ja selvitti: ”Mää olen Paavo Rautelan kylästä.” Sen jälkeen kysyjä kyllä ymmärsi, keitä ne muutkin Rautelan pojat olivat. Kyllä kirkkoherra rippilapsensa tuns. Paa-von arvostus papin silmissä nousi, vaan ei kavereiden silmissä. ”Mitä helvettiä sää menit sil tommottiin sanomaan?” komensivat porukalla.

Olipa kirkkoherra eräänä kesäisenä päivänä sieltä Kirkkojärven takaa matkannut jalkaparikalla Härkälän kunnalliskotiin. Jakanut evankeliumia, ilosanomaa, näille Herramme heikoimmille. Kun päivä kävi iltaan, tarjosi talonväki soutuvenematkaa yli Kirkkojärven, vastarannalla näkyvään Isopappilaan. Kaikkien somerolaisten Oksana tuntema hoivatalon asukas oli laitettu saattajaksi.

Kun astuttiin veneeseen, teki Oksa hänelle tärkeän kysymyksen: ”Souraks sää, vai souraks mää?” Ja samalla jo itse vastasikin: ”Souras sää vaan, kyl mää saan takastul-

leskin soutaat.” Niinpä kirkkoher-ra tarttui rivakasti airoihin. Näin kertoi pappi keskustelun käyneen. Eikä osannut Tasanko sanoa, oliko soutaminen Oksan mielestä ollut suurtakin herkkua vai parem-minko pakkopullaa, vähemmän hauskaa? Todennäköisesti Oksa halusi sen soutuautintonsa suoda kiitoksena kirkkoherran käynnistä.

Monenlaisena moraalinvarti-jana tahtoi kirkkoherra useinkin olla. Linteenin Oskari oli monelle tuttu mies. Oli jo yli kahdeksan-kymmentä, mutta kävi vielä mot-timetsässä pokasahan ja kirveen kanssa. Kävi myös katsomassa lähes kaikki elokuvat, joita Joen-suussa näytettiin. Se kun oli niitä harmittomia huveja, joita ikäihmi-nenkin voi kokea.

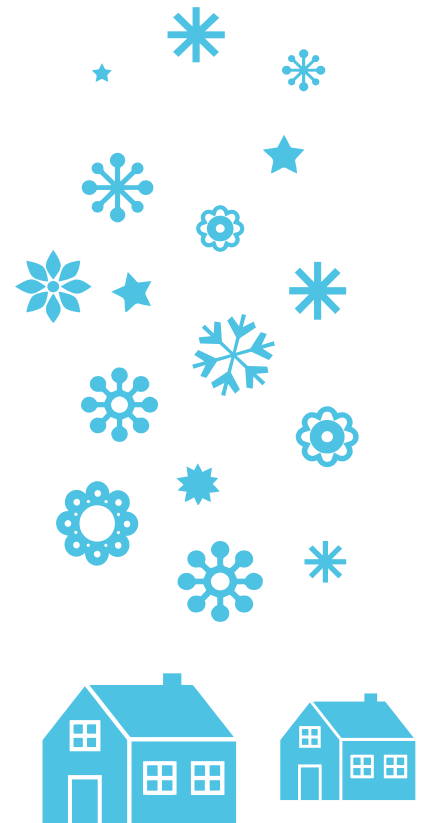
Tasanko oli varmaankin kuul-lut Oskarin ”huvituksista”. Kun ta-pasi Oskarin, aloitti moraalisaar-nan: ”Ei ole ollenkaan sopivaa, että te, noin vanha mies, käytte jatkuvasti noissa maallisissa hu-veissa, elokuvissa.” Tähän oli Oska-ri vastannut: ”Se mun on nuarena pitäny.”

Vaan sattuipa aikanaan sekin päivä, kun kirkkoherra itse nähtiin elokuvakatsomossa. Oli valmis-tunut kaikkien aikojen elokuva, jonka jokainen suomalainen ha-lusi nähdä. Tuntematon sotilas sai katsomoonsa monen sellaisenkin, joka ei juuri ollut elokuvista piitan-nut. Sai isänikin, sodat käyneen miehen. Nähtiin katsomossa myös kirkkoherra Tasanko. Ja siitä kun tieto levisi, niin ainakin iäkkää-mät naiset päivittelemään: ”Jumal siunakkoon, mahto se kirkkoher-ra kauhistuut. Simmost kamalaa miesten kirroomist kun joutus kuuntelemaan.”

Monen muunkin tarinan pää-henkilönä sai kirkkoherra Tasanko olla. Ei niitä paikallisia julkkiksia silloin liikaa ollut. Oli kappalainen

Otto Perko ja kanttori Kantola. Oli kunnanlääkäri Erkinaro ja rehtori Vilkki.

Tunnetuin oli kuitenkin Ta-sanko, joka liikkui ja toimi ahke-rasti tavallisen kansan parissa. Ei pelkästään sanaa saarnaamassa, vaan eritoten käytännön asioita reeraamassa, neuvoja jakamassa. Joskus vähän kovistelemassakin, tarpeen mukaan. Tämä kertoo, et-tei ollut Tasanko ainakaan mikään ”leipäpappi”. Niin paljon käytti kirkkoherra aikaansa ja energiaan-sa seurakuntalaistensa tapaami-seen, auttamiseen ja valistamiseen. Ja kaikki hän ehti ja jaksoi vaativien virkatehtäviensä lisäksi. ■

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta
Vuotta!

Energistä joulun aikaa!

**Vuoteen 2023
liikettä:**

046 876 2262

Toiminnallinen sali
Laadukas laitesali
Ohjatut tunnit
Fysioterapia
PT-valmennukset
TYKY- ja TYHY- päivät
Fysiikkavalmennukset

Räätälöidyt kaveri, suku ja yhdistystreenit

Ruunalantie 5 (Sporttikoneen yhteydessä) www.TNSport.fi

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

Teeriharju
HUVIKESKUS

www.teeriharju.fi

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
asiakkailleen toivottaa

SÄHKÖ ERKKI Oy

Rauhallista Joulua ja
hyvää Uutta Vuotta

Huolto-Osa
SOMERO

puh. 0400 327 870

Hyvää
joulua
joka
kotiin

*

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/someroseura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

SOMERSORA

040-523 5244
040-523 5245

www.somersora.com

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Joensuuntie 49 31400 Somero
puh. 040 126 8347

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

TILI-ISÄNNÄT

Kaikki tilitoimisto- ja isännöintipalvelut
käytössänne!
Hämeentie 2, 31400 Somero
0400-905 548

Joulurauhaa

Kukkakeskus Kauppi
Hautaustoimisto Timo Kauppi

Joensuuntie 25,
puh. (02) 7485 385, 0500 743 024
www.kukkakeskuskauppi.com
Ma-pe 8.30–17, la 8–14, su 9–14

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Kahvioravintola
Wendla

Jokioisten Tietotalo

LOUNAS arkisin klo 10.30-13.30

Juhlasi kattaa

Kahvioravintola Wendla
Pito- ja juhlapalvelut,
p. 040 849 1395

Juhla- ja kokoustilojen vuokraus
Jokioisten Tietotalo,
Stiina-Liisa Pirkkamaa p. 050 592 5863

Tervetuloa herkuttelemaan!
Humppilantie 9, Jokioinen

**SOMERON
KEILAHALLI**
0400-994995 WWW.SOMERONKEILAHALLI.FI

Aukioloajat ja hinnat

Ma-Pe	klo 10-17	18€
Ma-To	klo 17-21	20€
Pe	klo 17-19	20€
La	klo 10-19	20€
Pe-La	klo 19-23	24€
La	12-01.30	Lapset ja eläkeläiset 16€

K Rauta

www.k-rauta.fi/somero

SOMERO Turuntie 1, p. 02-779 300
Palvelemme: ma-to klo 8-17, pe 8-18 ja la 9-14

*Rauhallista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Varpaat savessa, siipien suojassa
Someron Seurakunta

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**RAUTA- ja
PELTINELIÖ Oy**

0400 863 717 050 376 4798

www.rautajapeltineliö.fi

**HYVÄÄ JOULUA
JA MENESTYSTÄ VUODELLE 2023!**

Salaojatyö KARI GRÖNHOLM

050 599 1555

**Sementtivalimo
Matti Kultanen**

Puh. (02) 748 8511,

mob 050 572 9841

sementtivalimomattikultanen@someronsoy.fi

Meiltä kaikki
lasialan palvelut
sekä puuvalmisteiset
ikkunat, ovet
ja portaat

www.somerikkuna.net

SOMERIKKUNA

040 530 3801
Metallitie 5, SOMERO

Hyvää Joulua & Onnellista Uutta Vuotta!
Toivottaa paikallinen kirjakauppa.

SOMER Kirja

Somerolla vuodesta 1918.

www.somerkirja.fi / Joensuuentie 36, Somero / 044 7831084

paikallislehti

SOMERO

RAUHALLISTA JOULUNAÏKAA!

**RAKENNUSPALVELU
Markku Reunanen
040 545 5374**

RAUHALLISTA JOULUA JA HYVÄÄ UUTTA VUOTTA!

Kaikenlaiset peltityöt vahvalla ammattitaidolla.
Palvelemme yrityksiä ja yksityisasiakkaita
Etelä-Suomen alueella.

Someron Peltipinta Oy
+358 40 509 1266
info@peltipinta.fi
www.peltipinta.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

Velj. Nuoritalo Oy

puh. 0400 533 739, 0400 321 314

www.vnoy.fi

HYDRO-OSA Finland Oy

*Toivottaa
Rauhallista Joulua ja
Onnea Uudelle Vuodelle*

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

Meiltä löydät kaikkea
uutta ja ihanaa
niin kotiin kuin lahjaksikin

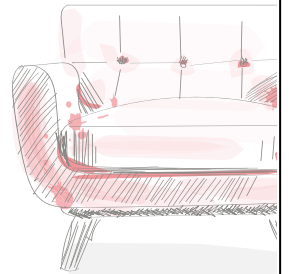
Avoimena:
Ma-Pe 9-17
La 9-14
Annen Kukka ja Koti
Kassatie 3-5, Somero
040 779 7749
www.annenkukkajakoti.fi

kalustetalo VIRTANEN

SOMERO
Knuutilantie 1
02 722 1277

FORSSA
Aleksinkatu 7
03 435 6570

arvovirtanen.fi

PIHAKIVIKAUPPA.fi
Sementtivalimo A. Pajuniitty

Hyvää joulua ja
menestystä uudelle vuodelle!

NETIVALMISPERUSTUS.fi
Sementtivalimo A. Pajuniitty

Turuntie 54, 31400 Somero
p. 044 543 3291 • ari.pajuniitty@gmail.fi

Someron Konevuokraamo

050-5341 721

VIRTANEN Neste- ja
ÖLJYMAALIT AGA hitsauskaasut

- Rakennuskoneet • Telineet
 - Henkilönostimet
- someronkonevuokraamo.fi

HYVÄÄ JOULUA JA ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA

Metsänhoitoyhdistys
Salometsä

Pellavaenkeli
-SISUSTUS- JA LAHJAPUOTI-

*Hyvää joulua
ja onnellista uutta vuotta!*

050-475 3028 • Joensuuntie 49

Ota yhteyttä ja seuraa

@someroaseura

www.someroaseura.fi

info@someroaseura.fi

**Rauhallista joulua
ja hyvää uutta
vuotta 2023!**

Oli vuosi ollut millainen vain, se päättyy
aina joulun. Joulunaika tuo meidät yhteen.
Pidetään toisemme mielessä ja sydämessä
– olimme sitten lähellä tai kaukana.

OP Lounaismaa

Hyvää
Joulua!

KSupermarket

HÄRKÄTIE

Tavallista Parempi Ruokakauppa